Prof. Dr. Haşim KARPUZ

ARKEOLOJİ SANAT TARİHİ ve EL SANATLARINDA BİLİMSEL ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ

ARKEOLOJİ
SANAT TARİHİ
ve
EL SANATLARINDA
ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Haşim KARPUZ

Konya-2015

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ YAŞATMA VE GELİŞTİRME VAKFI

ARKEOLOJİ, SANAT TARİHİ VE EL SANATLARINDA ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ

Prof. Dr. Haşim KARPUZ

Kapak
H. Haluk Korkmaz

İçdüzen
aBa

Ofset hazırlık/Baskı
S.Ü. Basımevi

ISBN 975-665-213-8

Bu yardımcı ders kitabı, Fen-Edebiyat Fakültesi Yönetim Kurulu'nun 27.09.2000 tarih ve 827 sayılı kararı doğrultusunda, Prof. Dr. Selçuk MÜLAYİM, Prof. Dr. Şerif ŞİMŞEK ve Prof. Dr. Ahmet A. TIRPAN tarafından incelenmiştir. Üniversitemiz Yayın Komisyonunun 10.01.2001 tarih ve 2001/2 sayılı kararı ile basılmıştır.

Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı
Alaaddin Keykubat Kampusü KONYA

ÖNSÖZ

Yıllardır, okuttuğum Arkeoloji ve Sanat Tarihinde Araştırma Metodları dersleri için hazırladığım ders notlarını böyle bir yardımcı ders kitabı haline getirmek gerekliliği kendiliğinden ortaya çıktı. Fakültemiz Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümleri'nin yanı sıra Mesleki Eğitim Fakültesi'nin bazı bölümleri de bu notlardan yararlanmaktadır. Kitabın basımı ile öğrencilerimize daha fazla uygulama imkanı doğacak; ayrıca tez, seminer ve ileride hazırlayacakları bilimsel araştırma yazıları için de yardımcı bir metin sağlanmış olacaktır.

Bu kitabın şekillenmesinde öncelikle öğrencilerimin katkıları oldu. Özellikle eser incelemeleri bölümü sınıfta yaptığımız uygulamalarla oluştu. Antik çağ eserlerinin tanımlanmalarında ve gözlem fişi örneklerinin seçilmesinde Prof. Dr. Mustafa Şahin'in, el sanatı eserlerinde ise eşim Yrd. Doç. Dr. Emine Karpuz'un yardımlarını gördüm. Kitabın okunup imlâsının kontrolünü Yrd. Doç. Dr. Yakup Şafak, yazımı ve düzenlemeleri Yrd. Doç. Dr. Saim Cirtil ile Arş. Gör. Selda Özgün yaptılar. Yardımları olan herkese teşekkür ediyorum.

Kasım, 2015

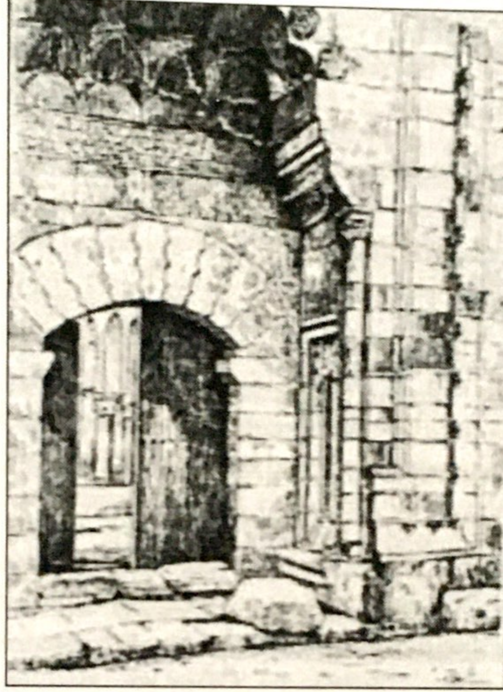
Prof. Dr. Haşim KARPUZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.. 3
1. GİRİŞ 7
2. ARKEOLOJİ, SANAT TARİHİ VE EL SANATLARINDA BİLİMSEL ARAŞTIRMA TÜRLERİ.. 11
3. KONUNUN SEÇİMİ, TANIMI VE SINIRLANDIRILMASI 17
4. YAZILI KAYNAKLARIN TESPİTİ VE OKUNMASI 21
5. ANAHAT PLANININ YAPILMASI.. 29
6. SAHA ÇALIŞMASI VE BAŞKA BİLGİ KAYNAKLARI.......................... 33
7. TEZLERİN METİN YAPISININ OLUŞUMU... 39
8. ARAŞTIRMA METNİNİN YAZILMASI VE DİPNOTU 51
9. ESERLERİN GÖZLEM FİŞLERİNİN HAZIRLANMASI.......................... 63
9.1. MİMARLIK, ANTİK ÇAĞ YAPILARI VE SANAT ESERLERİNİN İNCELENMESİ 63
9.1.1. Tapınaklar 65
9.1.2. Tiyatro ve Benzeri Toplantı Yapıları (Bouleuterion, Odeon, Prytaneion) 66
9.1.3. Gymnasion, Palestra Benzeri Yapılar 67
9.1.4. Mezar Anıtları 68
9.1.5. Mezar Stelleri 69
9.1.6. Kentler... 69
9.1.7. Hamamlar.. 70
9.1.8. Evler 71
9.1.9. Lahitler 72
9.1.10. Mozaikler.. 72
9.1.11. Kaya Kabartmaları 73
9.1.12. Höyükler 73
9.2. TÜRK İSLAM YAPILARININ İNCELENMESİ 77
9.2.1. Camiler.. 78
9.2.2. Medreseler... 78
9.2.3. Kümbetler-Türbeler.. 79
9.2.4. Mezar Taşları 80
9.2.5. Kervansaraylar-Hanlar.. 80
9.2.6. Hamamlar.. 81
9.2.7. Evler 82
9.2.8. Çeşmeler.. 83
9.2.9. Köprüler 84
9.2.10. Savunma Yapıları (Kaleler, Şehir Surları, Gözetleme Kuleleri) 85

9.3. HEYKEL 85
9.4. RESİM 86
9.5. ELSANATLARI 88
9.5.1. Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmalarında İncelenen El Sanatları 88
9.5.2. Mimariye Bağlı El Sanatları 89
9.5.3. Kullandıkları Hammaddeye Göre El Sanatları 89
9.5.4. Eserlerin Fonksiyonlarına Göre El Sanatları 90
9.6.5. EL SANATLARINA AİT BAZI GÖZLEM FİŞİ (KATALOG) ÖRNEKLERİ 91
10. ARAŞTIRMA TÜRLERİ VE ÖRNEKLERİ 99
Proje Çıktıları: Beklenen Sonuçlar, Yayınlar ve diğer çıktılar, sürdürülebilirlik. 123
12. SONUÇ 127
BİBLİYOGRAFYA 129

1. GİRİŞ

Akşehir Taş Medrese portali (Huart'tan)

1. Konunun Tanımı:

Bu yardımcı ders kitabının konusu ve amacı Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatları bölümlerindeki öğrencilere bilimsel araştırma yöntemlerinin kavratılmasıdır. Bilimsel araştırmanın niteliği, türleri, hazırlama aşamaları, metin yazımı gibi konular üzerinde durulmuştur.

Konu kapsamına giren kültür varlığı, sanat eseri veya mimari bir yapı insanlık tarihinin ortak değerleri ve sosyal tarihimizin belgeleridir. Bu varlıkları, üretildiklerinden yüzyıllar sonra incelerken doğru bilimsel yöntemler kullanmalıyız. O çağların, sosyal ekonomik ve kültürel ortamını, duygu ve düşünce dünyasını çok iyi araştırmamız gerekmektedir.

İnsanların dünyamızdaki olayları, varlıkları anlayabilmek için yaptıkları gözlem ve deneylere dayalı zihinsel faaliyetler sonucu ortaya çıkan ve doğruluğu ispatlanmış olan bilgiler toplamına ***bilim*** denir. Bilimin yardımıyla; varlıkların yapısını, çevremizde olup bitenleri ve insanın yarattığı kültür ve sanat eser45

lerini daha kolay öğreniriz. Günümüz insanının ulaştığı teknolojik seviye bilimsel araştırmalar üzerine kurulmuştur. Her bilim dalında olduğu gibi alanları ortak, genç birer bilim dalı olan Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatlarında da bilimsel araştırmanın önemi büyüktür. Üniversite eğitim ve öğretiminin temel amaçlarından birisi de öğrenciye kişisel araştırma yapabilme yeteneğini kazandırmaktır.

2. Amaç ve Kapsam:

Bu kitabın hazırlanmasındaki esas amaç, öğrencilerimizin, çeşitli devirlere ait çok değişik malzemeden üretilmiş sanat eserlerini tanımlamalarına, onlar hakkında seminer, araştırma yazısı, tez boyutunda yapacakları araştırmaları bilimsel yöntemlerle gerçekleştirmelerine yardım etmektir. Özellikle, tez konusu olabilecek sanat eserlerinin tanımlanması, katalog-gözlem fişlerinin hazırlanması üzerinde durulmuştur. Şüphesiz burada verilen bilgilerden, meslek hayatları boyunca başka araştırma yazıları hazırlarken de yararlanabileceklerdir.

Metin, içindekiler sayfasında 2. bölüme ayrılmış olmasına rağmen esasta dört bölümden oluşmaktadır. Öncelikle, Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatları'nda araştırma türleri hakkında bilgiler verilmiş, daha sonra bilimsel araştırmaların gerçekleştirilme safhaları ele alınmıştır. Sonrasında sanat eserlerinin incelenmesi üzerinde durulmuştur. Öğrencilerin lisans, yüksek lisans ve bir ölçüde doktora tezlerinin hazırlanmasına yardım etmek için belirli bir sıralama ile bol örneğe yer verilmiştir. Öğrencilerin, yardımcı kaynak olarak başvurabilmeleri amacı ile her eser için kaynaklar gösterilmiştir. Bu şekilde onlara yararlanabilecekleri zengin bir literatür listesi de sunulmuştur.

Eser inceleme bölümünde Arkeoloji ve Sanat Tarihi bölümleri için mimari yapılara ağırlık verilmiştir. Heykel ve resim için, genel bir heykel inceleme ve tablo çözümleme örneği ele alınmıştır. El sanatları için değişik hammaddeden üretilmiş eserler üzerinde durulmuştur. Bu bölümde değişik çalışmalardan alınmış gözlem fişi örneklerine de yer verilmiştir. Araştırma Türleri ve Örnekleri bölümünde, sınıfta yaptığımız çalışmalar, okuduğumuz araştırma yazıları ve kitaplara yer verilmiştir.

3. Yöntem:

Esas olarak, sosyal bilimlerle ilgili araştırma yöntemlerinin konu ile ilgili bilim dallarına uyarlanmasına çalışılmıştır. Öğrencilerimizin konuları kolay anlamaları için önce genel olarak araştırmanın aşamaları üzerinde durulmuş, sonra da lisans tezleri ve genel bir araştırma yazısı esas alınarak, araştırmaların

önemli bir bölümünü oluşturan eser incelemeleri, katalog-gözlem fişleri örnekleri ele alınmıştır.

Önceleri; klâsik, eski dipnot sistemi uygulanırken daha sonra yeni, Chicago sistemi de kullanılmaya başlandı. Gerek anahat planı yapmada ve gerekse dipnot sisteminde sadece kendi alanımızla sınırlı kalınmaya çalışıldı. Bibliyografya ve dipnot yazım kuralları kurumlara ve yayınevlerine göre değiştiği için kolay anlaşılır örnekler üzerinde durulmuştur.

4. Kaynaklar:

Bu ders notlarının hazırlanmasında çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. Türkkaya Ataöv'ün Bilimsel Araştırma El Kitabı, en eski ve uzun süre yararlandığım kaynaklardan birisidir. Daha sonra Selçuk Mülayim'in Sanat Tarihi Metodu, Ümit Şimşek'in Araştırma Teknikleri en çok başvurduğum çalışmalar oldu. TÜBİTAK tarafından yayınlanan iki kitabı (J. Barzun-H.F. Graff, Modern Araştırmacı ve R. A. Day, Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır) okuduktan sonra yöntemi ve metni yeniden gözden geçirmem gerekti.

Daha önce de belirtildiği gibi bu çalışma, öğrencilerimle yaptığımız uygulamalar, tartışmalar sonunda ortaya çıkmış iddiasız ders notları niteliğindedir. Esas amacımız öğrencilerimize mezuniyet tezlerini hazırlayabilmeleri için gerekli temel bilgileri kazandırmaktır. Özellikle değişik malzeme, teknik ve üslup özelliklerine sahip sanat eserlerinin tanımlamalarının yapılmasına yardım edilmeye çalışılmış, bunun için çok sayıda örnek verilmiştir.

Ayrıca metin boyunca öğrencileri araştırma yazıları hazırlamaya yöneltecek örnekler üzerinde durulmuştur. Esasen burada örneklenen konular da araştırma ve seminer ödevleri olarak verilmektedir. Öğrencilerimiz şüphesiz bu bilgilerden, meslek hayatları boyunca başka araştırma yazıları hazırlarken de yararlanabileceklerdir.

Başarılı bir araştırma yazısı veya tez, ancak bilimsel araştırma metodlarını iyi bilmek, uygulamak ve planlı çalışmakla mümkün olur. Bunun için geleceğin meslek adamları olarak öğrencilerimize küçük bir yardımda bulunmak istedim.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI No. 2389

DİPNOTU VE BİBLİYOGRAFYA ESASLARI

ARA ALTUN

İstanbul - 1986

Yararlanılan kaynaklardan birisi

2. ARKEOLOJİ, SANAT TARİHİ VE EL SANATLARINDA BİLİMSEL ARAŞTIRMA TÜRLERİ

Çağımızda sadece, teknik ve ekonomik alanlarda bilimsel araştırmalar yapılmamakta, bunun yanında sosyal bilimlerde, arkeoloji, sanat tarihi ve el sanatlarında da yeni araştırma metodları geliştirilmektedir. Saha araştırmalarında, tarihlendirmede yeni metodlar denenmekte ve bilgisayar kullanılmaktadır. Sanat eserlerinin bakım ve onarımı için yeni araştırmalar yapılmaktadır. Arkeoloji ve Sanat Tarihi bilim dallarında, sosyal bilimler içerisinde 20. yüzyıldan sonra kendilerine özgü araştırma yöntemleri geliştirilmiştir.

Araştırma: Belirli bir soruya çözüm aramak ve bilinmeyeni ortaya koymak için bilimsel teori, yasa ve gözlemler yardımıyla gerçekleştirilen sistemli bir çalışmadır. Başka bir anlatımla kişiyi cevap aramaya sevkeden sorunun çözümünün gerçekleştirilmesidir.

Araştırma, daha kısa tanımıyla belirli bir probleme çözüm arama işlemidir. Bilimsel araştırmada belirli bir soruya bilimsel yöntemler yardımıyla çözümler aramak esastır. Bu şekilde, problem; teori, yasa, aksiyon, kural ve yöntemlerin yardımıyla bilimsel olarak çözümlenmekte ve ortaya yeni bilgi ve bulgular konmaktadır.

Metod (Yöntem): Bilimsel araştırmalarda konunun çözümlenmesi için izlenecek yoldur. Araştırmalarda sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için problemin belirlenmesinden çözüm aşamasına kadar bir dizi gözlem, deney, karşılaştırma ve tartışma yapmak gerekmektedir. Bunun için de araştırmada yeterli yöntem ve teknikleri kullanmak lüzumludur. Her bilim dalının kendine has araştırma yöntemleri vardır.

1. Araştırma Türleri:

1. Temel Araştırmalar: Bir bilim dalındaki bilinmeyenleri ortaya koymak için yapılan teorik araştırmalardır. Bilgiyi anlama, ayrıntılarını tespit ve

bununla ilgili teorilerin geliştirilmesini kapsar. Sanat eserinin ana özellikleri temel araştırma ile belirlenir.

2. Uygulamalı Araştırmalar: Belirli bir bilim dalında bilgilerin uygulamaya yönelik, deneylerle geliştirilmesi için yapılan araştırmalardır.

3. Geliştirme Araştırmaları: Temel ve uygulamalı araştırmalarla ortaya çıkan bilgi ve bulguların üretime dönük olarak kullanımını gerçekleştiren araştırmalardır.

2. Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatlarındaki Araştırma Türleri:

Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatlarındaki bir rapor, küçük boyutlu bir araştırma yazısından, sanat kitaplarına kadar değişik araştırma türleri bulunmaktadır. Bu alanda yapılan temel araştırmalar genellikle lisans, yüksek lisans, doktora seviyesindeki tezlerdir.

Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatları konusunda yapılabilecek bilimsel araştırmaları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Rapor: Belirli bir konuda yazılan, konusundaki olayı, eseri tanımlayan, eser hakkındaki temel bilgileri açıklayan, görüş veya yorumların ortaya konulduğu kısa araştırma yazılarıdır.

2. Popüler Yazı: Geniş halk kitlelerine yönelik konusu ilgi çeken, kısa boyutlu, görsel malzemesi zengin araştırma yazılarıdır.

3. Bilimsel Araştırma Yazısı: Konusunda yeni görüş ve bilgiler ortaya koyan, bilimsel yöntemlerle hazırlanmış, geniş boyutlu araştırma yazılarıdır. Bilimsel araştırma yazıları çizim, resim ve belgelerle desteklenmelidir.

4. Bildiri: Bilimsel toplantılarda sunulan ve tartışılmak üzere hazırlanmış, araştırmaya dayanan ve yenilikler ortaya koyan araştırma yazılarıdır.

5. Konferans: Belirlenen bir konuda tek bir kişinin yaptığı bilimsel bilgiler veren sözlü anlatımdır.

6. Tez: Orijinal bir araştırmayı kapsayan ve adaya lisans, yüksek lisans veya doktora ünvanı kazandıran çalışmalardır. Lisans tezleri çoğunlukla bir monografi niteliğindedir. Monografi, belirli bir konuda sistemli ve düzenli bilgiler ihtiva eden araştırmalardır.

Öğrencilerin mezuniyet tezleri, (lisans tezi, diploma çalışması) yönetmeliklerle belirlenmiş şekilde, inceleme ve araştırma çalışması veya uygulamaya yönelik bir projedir.

7. Poster: Bilimsel toplantılarda, bir bildirinin kürsüden sunulmayan, ancak ayakta bir insanın rahat okuyacağı şekilde büyütülerek panolarla katılımcıların okuyup incelemesine sunulan şeklidir.

Posterler genelde 90x110 cm ölçülerinde olur. Bilimsel toplantıdan sonra metinleri bildiri kitabında ilgili bölümde basılırlar.

Örnek: P. I. Kuniholm, vd., "Konya'da Dendro Kronoloji", Kazı Sonuçları Toplantısı, Konya 2004'de sunduğu poster.

1. Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Ana Özellikleri:

1. Konusunun orijinal olması, daha önce çalışılmamış olması.

2. Saha araştırması ve deneylere dayanması.

3. Belirli bir sonuç, sahasında yeni bilgiler ve bulgular ortaya koyması.

4. Araştırma bir danışmanın yönetiminde, ilgili kurumun koyduğu kurallara bağlı olarak gerçekleştirilir.

2. Yüksek Lisans ve Doktora Çalışmalarında Metod Bakımından Uyulması Gereken Kurallar:

1. Araştırılan konunun tanımının yapılması.
2. Konunun araştırma planının yapılması.
3. Konu hakkında verilerin toplanması (yazılı kaynaklar, gözlem ve deneyler).
4. Toplanan verilerin tanımlanması ve tasnif edilmesi (analiz yapmak).
5. Toplanan veriler arasında bağıntılar kurarak toplu değerlendirmelerin (sentez) yapılması.
6. Konuların belirli bir sıra ve düzen içerisinde ele alınıp yazılması.
7. Araştırmanın gerçekleştirileceği zamanın iyi planlanması.
8. Araştırmacının tarafsız ve objektif olması.

6. Doktora Tezi: Bilimsel araştırma kurallarına bağlı olarak gerçekleştirilen, konusunda mevcut bilgi ve tekniklere katkıda bulunan, yenilik ve ilerlemeler ortaya koyan orijinal bir çalışmadır. Bu çalışması ile araştırmacı akademik hayatta bağımsız araştırma yapma yeteneğini kazanır. Bu bakımdan akademik hayatta doktora ünvanı önemlidir.

7. Kitap: Belirli bir konuda toplu ve sistemli bilgiler ihtiva eden, bilimsel araştırmalara dayalı yayınlardır.

3. Bilimsel Araştırmaların Hazırlanma Safhaları:

Bilimsel araştırma yazıları hangi boyutta olursa olsunlar, belirli ve birbirine benzer bir çalışmadan sonra gerçekleştirilirler. Bir dizi kaynağın okunması, saha araştırması, gözlem ve deneylerle edinilen bilgilerin değerlendiril-

mesi sonunda geniş kapsamlı bir metin ortaya çıkar. Araştırma yazıları türüne göre uzun zaman alır ve sistemli bir çalışmayı gerektirir.

Bilimsel araştırmaların gerçekleşme safhaları şu başlıklar altında toplanabilir:

1. Konunun seçimi, tanımı ve sınırlandırılması.

2. Yazılı kaynakların tespiti ve okunması.

3. Ana hat planının yapılması.

4. Saha çalışması ve diğer bilgi kaynaklarına baş vurulması.

5. Metin yapısının belirlenmesi, bibliyografya, çizim ve resimlerin hazırlanması

6. Metin yazımı ve dipnotların verilmesi.

4. Bilimsel Araştırmalarda Etik: Bilimsel araştırmalarda en önemli ilkelerden birisi de bilim, ahlak (etik) sahibi olmaktır. Bir araştırmada başka bilim adamlarının fikir ve görüşlerinden yaptıkları tanımlardan yararlanabiliriz. Bilimsel etik, bir araştırmada yararlanılan yazılı kaynakların, yöntem ve tekniklerin, destek ve katkıda bulunanların açıkça belirtilmesidir.

Başkalarına ait bilgi ve bulguların kendininmiş gibi gösterme, aşırma, intihal ve kopyacılık olarak tanımlanmaktadır. Kopyacılık bilim dünyasına ve topluma karşı yapılmış bir suçtur.

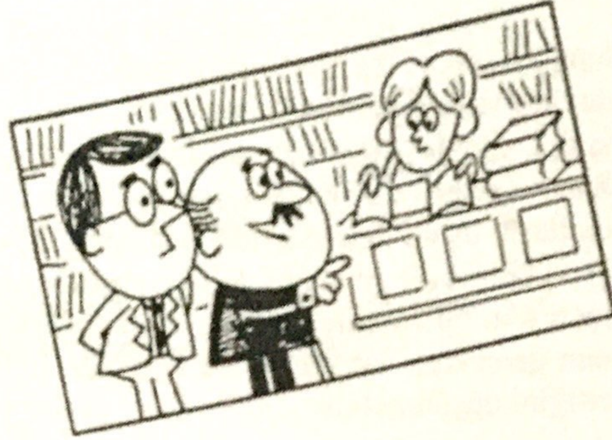
T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANS ÜSTÜ EĞİTİM - ÖĞRETİM
ve SINAV YÖNERGESİ
ile
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZİ,
SANATTA YÜKSEK LİSANS /
SANATTA YETERLİK ESER RAPORU
YAZIM VE BASIM YÖNERGESİ

Ankara - 1993

Bir enstitü tez yazım kitabının kapağı

3. KONUNUN SEÇİMİ, TANIMI VE SINIRLANDIRILMASI

Konu arıyorum

Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatları alanında hazırlanacak tez veya bir araştırma yazısı belirli bir konudaki bilgileri içine alır. Bu konu çözümlenecek bir problem, özellikleri ortaya konacak tanınmayan bir sanat eseridir. Konu belirli bir içerikte birlik ve bütünlük içinde olmalıdır. Konunun seçilmesi, problemin açıklanması ve sınırlandırılması bu konudaki bilgilerin bir bütünlük içinde sıralanmasına, varılacak sonucun açık seçik ortaya konulmasına yardım edecektir.

Öncelikle araştırmacının konu üzerinde açık ve etraflı bir görüşe sahip olması ve araştırmanın amaçlarını belirlemesi gerekir. Bu iki hususa bağlı olarak araştırmanın hacmi ortaya çıkar. Araştırmanın hacmi sunulduğu yere göre de değişir. Bildiriler, lisans ve yüksek lisans tezleri ile doktora tezleri farklı boyutlarda olabilirler.

1. Başlık:

Araştırmanın konusunu açıklayan, araştırmayı adlandıran kelime veya cümledir. Araştırma yazılarına, bildirilere ve tezlere verilecek adın, kısa olması ve araştırmanın konusunu tam olarak ifade etmesi gereklidir. Konu adı, araştırmanın kapsamı üzerinde belirgin bir fikir vermeli ve okuyucunun ilgisini çekmelidir.

Başlangıçta konu başlığı araştırmayı tam ifade etmeyebilir. Çoğu defa, araştırmanın sonunda bu başlık değişebilir. Her zaman konu başlığı ile araştırmanın esas bölümleri arasında tutarlı bir uyum olmalıdır.

Başlıklar kısa ve dikkat çekici olmalıdır. Bazı ana başlıklar alt başlıklarla takviye edilir. O. Aslanapa'nın "Yüz yıllar Boyunca Türk Sanatı, 14. yüzyıl" kitabında olduğu gibi veya Gombrich'in "Sanatın Öyküsü, Başlangıçtan Günümüze Kadar" şeklindeki kitabı gibi.

2. Konunun Tanımlanması:

Konu, üzerinde çalışılan ve insanı üzerinde düşünmeye sevk eden herhangi bir sorudur. Bir başka ifadeyle çözümlenecek bir problemdir. Problem deyimi ya da kavramı daha çok fen bilimlerinde kullanılır. Sosyal bilimlerde ise konu "evren" üzerinde araştırma yapılan bir bilinmeyen bilgidir. Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatlarında ise konu, herhangi bir devre ait sanat eserleri ve bunların üslup özellikleridir. Bilindiği gibi araştırma yapılacak konu veya sanat eseri belirli bir anabilim dalının alanına girmelidir. Araştırmacı bu bilim dalının mensubu bulunmalıdır. Dolayısı ile bu alanda yapılan çalışmaları bilerek konunun gerçekten daha önce araştırılmamış çözüm bekleyen orijinal bir soru teşkil ettiğini düşünmelidir.

3. Konu ve Araştırmacı İlişkisi:

Araştırmacılar ancak kendi ilgi alanlarında, çözebilecekleri boyutta, severek çalışacakları konular üzerinde başarılı olabilirler.

1. Konu araştırmacının ilgisini çekmelidir. Araştırmacı ilgi duymadığı konuda zoraki çalışmak zorunda kalır. Böyle bir çalışmadan verimli sonuçlar alınamaz. Araştırıcı konusunu sevmelidir.

2. Konu araştırmacının yetenek ve becerilerine uygun olmalıdır. Meselâ, çizimi zayıf bir araştırmacıya Selçuklu devri mezar taşları süslemeleri üzerinde çalışması söylenirse böyle bir araştırma verimli olamaz.

3. Araştırmacının bilgi düzeyi ve bilimsel hazırlığı, konuyu işlemesine yeterli olmalıdır. Araştırmacı konu ile ilgili terim ve kavramları bilmelidir. Yararlanılacak kaynaklara kolaylıkla ulaşabilmelidir. Özellikle ilk başvuru kitapları el altında olmalıdır.

4. Araştırmacı, konuyu araştırırken gerekli maddi kaynakları, araştırma masrafları sorununu da çözmelidir.

4. Araştırmacının Kişisel Özellikleri:

Bilimin esas niteliği doğru, objektif temellere oturmasıdır. Bu bakımdan belirli kültür ve insani yapıya sahip olan araştırmanın belirli bir birikime de sahip olması gerekir.

1. Doğruluk: Araştırmacı, bilgi ve bulgularını bilimsel doğrulara uygun olarak ortaya koymalıdır.

2.Düzenlilik: Her konuda olduğu gibi bilimsel araştırmanın esasını da tertip ve düzenli olmak oluşturur. Buda araştırma yöntemlerine büyük bir sabır ve özveri ile bağlı kalmakla sağlanır.

3.Çözüm Üretebilmek: Araştırma sırasında karşılaşılan zorlukları aşabilmek için kolay çıkış yolları bulup, işi kolay çözümleyebilmelidir.

4.Tarafsızlık: Konuyu tarafsız, önyargısız, kültürel değerlerimiz ve duygularımızı karıştırmadan tarafsız bir şekilde çözüme ulaştırmalıyız.

5.Hayal Gücünü Kullanmak: Konu ve olayları çok yönlü olarak düşünüp değerlendirmek gerekir.

5. Konunun Seçimi:

Yukarıda belirttiğimiz gibi, araştırmacı kendi ilgi alanına giren; yetenekleri ve bilgi seviyesi ile başarabileceği bir konuyu seçmelidir.

Seçilecek konularda şu noktalara dikkat edilmelidir:

1. Konu daha önce çalışılmamış olmalıdır. Başka bir deyişle konu orijinal bilgiler ihtiva etmelidir.

2. Konu önemli olmalı veya kısa sürede önemini kaybetmemelidir. Bunun için araştırmacının konunun uzmanlarıyla görüş alışverişinde bulunması gerekir. Harcanacak zaman ile para heba olmamalıdır.

3. Seçilecek konu, araştırmacının mevcut zamanı içerisinde çözümlenebilir nitelikte olmalıdır.

6. Konunun Sınırlandırılması:

Araştırma konusu tam belirlenip sınırlandırıldıktan sonra bir başlık altına alınabilir. Sınırları çok geniş olan araştırmalar yüzeysel ve dağınık bilgiler ihtiva ederler. Çoğu defa önemli noktalar gözden kaçar. Onun için konuyu dar sınırlar içine almak gerekir. Böylece konunun ayrıntıları ve ana özellikleri ortaya çıkar.

Sınırlandırma birkaç açıdan yapılabilir:

1. Zaman dilimi:	"Anadolu'da 12-14.yüzyıl Türbeleri"
2. Coğrafi Bölge:	"Doğu Karadeniz'de Köy Mimarisi"
3. Yerleşme Yeri:	"Karapınar El Dokumaları", "Sille Kadın Kıyafetleri"
4. Plân Tipi:	"Anadolu'da Prostylos Planlı Tapınaklar",
5. Yapı Malzemesi:	"Anadolu'da Ahşap Direkli Camiler"
6. Özel Sınırlama:	Konya Arkeoloji Müzesindeki Roma Lahitleri

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ - FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15. yy)

(DOKTORA TEZİ)

Y. Mim. Uğur TANYELİ

İSTANBUL — 1987

Konunun sınırlandırılması

4. YAZILI KAYNAKLARIN TESPİTİ VE OKUNMASI

Günümüzde, gerek ülkemizde ve gerekse diğer ülkelerde, değişik konularda yüzlerce, binlerce araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmaların sonuçları, bilimsel dergilerde yayınlanmaktadır. Araştırmanın boyutlarına ve yapıldığı kuruma göre bazı araştırmalar metin halinde saklanmakta veya kitap halinde basılmaktadır. Her bilim dalı ile ilgili periyodikler (süreli yayınlar) bulunuyor. Bu tür araştırmaların yanı sıra genel başvuru kaynakları, ansiklopediler de değişik konularda bilgiler ihtiva ediyor.

Bir araştırma yazısı hazırlarken konuya ilişkin bütün yazılı kaynaklara başvurulması gerekir. Yazılı kaynaklara başvururken belirli bir sıra izlemek, konu ile ilgili bilgileri bütünüyle derlemek, bu bilgileri düzenli bir şekilde kayıt etmek gerekir. Ancak bu şekilde araştırma konumuzun boyutlarını görür ve amaçladığımız araştırmayı gerçekleştirebiliriz.

Yazılı kaynaklar; genel kitaplık, üniversite, araştırma merkezleri ve kütüphane gibi kurumlarda saklanır. Önce üniversite kütüphanesinde konumuzla ilgili tez, süreli yayın, kitap ve ansiklopedilere bakmalıyız. İlk bulduğumuz kaynaklar bize yeni kaynaklar verecektir. Kaynak araştırmamız genişlerken başka kütüphanelere üniversitelere ve hatta yurt dışındaki bilgi kaynaklarına başvurmamız gerekebilecektir.

1. Yazılı Kaynaklar'ın Çeşitleri:

1. İlk Başvuru Kaynakları: Bunlar, **Ansiklopediler**, **sözlükler** ve **bibliyografya** kitaplarıdır. Bu tür kaynaklarda çok genel bilgiler bulabiliriz.

Arseven, C. E.,	**Sanat Ansiklopedisi**, C.I-IV, Ankara, 1943-1951
Bray, W.-Trumph, D.,	**The Penguin Dictonary of Archaelogy**, London, 1970
Hasol, D.,	**Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul, 1975
Saltuk, S.,	**Arkeoloji Sözlüğü**, İstanbul, 1990
Bozyiğit, A. E.,	**Üniversitelerde Yapılan El Sanatları Konulu Tezler Bibliyografyası**, Ankara, 1992
Koçu, R. E.,	**Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü**, Ankara, 1967
Mansel, A. M.,	**Türkiye'nin Arkeoloji, Epigrafi ve Tarihi Coğrafyası İçin Bibliyografya**, Ankara, 1948
Ödekan, A.,	**Türkiye'de 50 yılda Yayınlanmış Arkeoloji Sanat Tarihi ve Mimarlık Tarihi ile ilgili Yayınlar Bibliyografyası**, İstanbul, 1974
Durukan, A.-Ünal, M. S.,	**Anadolu Selçuklu Dönemi Sanatı Bibliyografyası**, Ankara, 1994

İlk başvuru kaynaklarına örnek teşkil ederler.

2. El Kitapları: Konularında kısa ve özlü bilgileri veren genel nitelikli yayınlardır. Bu tür kaynaklar konumuzun bu alanda ne kadar yer işgal ettiği ve ne boyutta ele alındığını bize gösterir.

Richter, G. M. A.,	**Greek Art**, London, 1965
Eyice, S.,	**Son Devir Bizans Mimarisi**, İstanbul, 1981
Aslanapa, O.,	**Türk Sanatı**, İstanbul, 1984
Barışta, H. Ö.,	**Türk El Sanatları**, Ankara, 1988

örnek verilebilir.

3. Araştırma Dergileri Bildiri Kitapları: Bunlar üniversitede yapılan araştırmalar, bilimsel toplantılar ile araştırma kurumlarının belirli konulardaki çalışmalarının yer aldığı süreli yayınlardır (Yıllıklar, Bildiri Kitapları, Dergiler). Araştırma dergilerine başvurulunca, ciltler dolusu yazıları tek tek incelemek zor olur. Bunun için bu yayınların dizinlerine başvurmak kolaylık getirir. Bu alanda yayın yapan dergiler belirli dönemlerde dizinler yayınlarlar. Üniversiteler de dergilerinde lisans, yüksek lisans, doktora ve doçentlik tezlerinin listesini yayınlar.

Bazı Araştırma Dergileri:

A.J.A.	American Journal of Archaeology
A.A.	Arhaologischer Anzeiger
Belleten	
İ.M.	İstanbuler Mitteilungen
V.D.	Vakıflar Dergisi
S.T.Y.	Sanat Tarihi Yıllığı

örnek süreli yayınlarıdır.

Bazı süreli yayınların dizinleri yayınlanmıştır:

Erzi, A. S., **Belleten Dizini I-II**, Ankara, 1972

4. Ana Kaynaklar: Araştırma konusu hakkında doğrudan bilgi veren kaynaklara ana kaynak denir. Bunlar, Vakfiyeler, Seyahatnameler, Salnameler, Tapu Kayıt Defterleri gibi kaynaklardır. Ana kaynaklar birinci elden bilgiler ihtiva ettikleri gibi, gravür, minyatür, fotoğraf gibi görsel malzeme ile de desteklenmiş olabilirler. Meselâ, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 17. yüzyıl için bir kaynak eserdir. Bir başka örnek:

Arseven, C. E., **Les Arts Decoratifs Turcs**, İstanbul, 1952

Ayrıca, sistemli araştırmalar ihtiva eden süreli yayınlar "Tarihi Osmani Encümeni Mecmuası" kitabeler için, "Vakıflar Dergisi" vakıf eserler için ana kaynaklardır. Bir şehir ile ilgili yapılacak çalışmalarda, şehir monografileri, şehir salnameleri ve Halkevi dergileri de kaynak eserlerdir.

2. Kütüphanelerde Yazılı Kaynakların Saklanması:

Kütüphanelerde bulunan yazılı kaynaklar özel fişlere yazılarak saklanmıştır. Kütüphaneler koleksiyonlarının türüne göre değişik tasnifler yaparlar.

Ansiklopedi ve genel müracaat kitapları, (Sözlükler, Dizinler, Atlaslar, Dergi makaleleri, Bibliyografyalar) Süreli yayınlar ve kitaplar ayrı tasnif edilir.

Kitaplar kütüphanelerde şu şekilde kayıt edilmiştir:

1. Yazarına göre (yazarın soyadına göre),

2. Kitap adına göre,

Araştırma konumuzla ilgili olarak ilk başvuru kaynakları el kitapları, Süreli Yayınların katalog fişleri taranarak bulunan kaynaklar tespit edilir.

3. Kütüphanelerin Tasnif Sistemi

1. Konularına göre (Dewey'in onlu sistemi): Bu sistem ülkemizde ve dünya da yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu sistemde önce bütün konular 10 gruba ayrılmıştır. Konumuzla ilgili kodlar da şöyledir:

000 Genel konular
100 Felsefe ve Psikoloji
200 Din
300 Sosyal İlimler
400 Dil
500 Nazari İlimler
600 Tatbiki İlimler
700 Güzel Sanatlar
800 Edebiyat
900 Tarih ve Coğrafya

700 Güzel Sanatlar
710 Şehircilik ve Bahçe mimarisi
720 Mimari
730 Plastik Sanatlar
740 Çizgi resim Dekoratif sanatlar
750 Resim
760 Grafik
770 Fotoğrafçılık
780 Müzik
790 Dinlenme ve Eğlence

2. LC Tasnif Sistemi: 1800 yılında Washington D.C'de kurulan Kongre Kütüphanesinin (Library of Congress) tasnif sistemidir. Charles Cutter'in yaptığı harflere göre sınıflandırma 20 ana başlıktan oluşur.

A Genel Eserler
B Felsefe Psikoloji, Din
C Tarihe Yardımcı Bilimler
....
CC Arkeoloji
....
D,E,F Tarih
G Coğrafya, Antropoloji, Rekreasyon, Spor

N Güzel Sanatlar
N Görsel Sanatlar
NA Mimarlık
NB Heykel
NC Çizim-Desen
ND Resim
NE Baskı Ortamlar
....
NK Dekoratif Sanatlar, Uygulamalı Sanatlar

4. Kaynakların Tespiti ve Kayıt Edilmesi: Konumuzla ilgili bulduğumuz kitapları ve süreli yayınları bibliyografya fişlerimize geçiririz. İlk elde konuyla uzaktan ve yakından ilgili bütün kaynaklar taranır, fişlenir.

Berk, N., - Özsezgin, K.,	**Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi**, Ankara, İş Bankası Yayını, 1983
İnan, J.,	"Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk Arkeoloji Dergisi**, Sayı:XXVI-2, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayını, 1983, s.1-65

Konumuzla ilgili yaptığımız bu ilk kaynak tespitlerinde fişlerimize kaynakların kütüphanemizdeki konu ve kayıt numaralarını yazmamız, çalışmalarımızda kolaylık sağlayacaktır.

Kütüphanelerde bulduğumuz kaynakları, belirli bir ölçüdeki bibliyografya fişlerine belirli bir düzenle kayıt etmeliyiz. Bir kaynağı fişe yazdıktan sonra alıp okumalıyız. Kitap ve makaleler dikkatlice gözden geçirilip bize yararlı bölümleri not edilmelidir. Kaynaktan aktaracağımız bilgiler bilgi fişlerine yazılmalıdır.

1. Bibliyografya Fişleri: 7,5 X 12,5 cm. boyutlarındadır. Fişlere kaynak şu sıraya göre geçirilir.

Sol üst köşeden başlamak üzere birinci satır: Yazarın soyadı büyük harflerle yazılır, virgül konur. Yazarın adı küçük harflerle yazılır, virgül konur. Eski yazarların isimleri aynen alınır (Evliya Çelebi, Halil Ethem gibi). Yazarın akademik ünvanı yazılmaz. İki yazarlı kaynakta her iki yazar da belirtilir. İkiden çok yazar varsa, ilk yazar veya ilk iki yazar yazıldıktan sonra ve diğerleri (etal) yazılır.

İkinci satıra kaynak adı yazılır kaynağın cilt nosu belirtilir ve virgül konur. Kelimelerin başharfleri büyük yazılır. Makaleler tırnak içine alınır. Üçüncü satıra varsa çeviren, derleyen, yazılır ve virgül konur. Dördüncü satıra basım yeri, basım evi ve basıldığı tarih yazılır, aralara virgül konulur.

Makalelerde, makale adından sonra üçüncü satıra dergi adı, cilt, sayı ve sayfa numaraları örneklerdeki gibi eksiksiz yazılır. Kitap adı ve dergi adının altı çizilir.

12,5 cm.

ÇULPAN,Cevdet,
Türk Taş Köprüleri,
Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1975

7,5 cm.

12,5 cm.

KARAMAĞARALI, Haluk,
"Erzurum'daki Hatuniye Medresesinin Tarihi ve Banisi Hakkında Mülahazalar" **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, C.III, Ankara, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayını, 1971, s.209 - 247

7,5 cm.

Dergilerin yayın yerleri ve yayın evleri çoğu defa yazılmaz. Yazarı belli olmayan kitap, makale veya ansiklopedi maddesi "anonim" diye kayıt edilebilir. Bazı kaynakları bulmamız mümkün olamaz. Bu kaynaklar ikinci bir kaynaktan aktarılır. Bu durumda ikinci kaynak tam olarak gösterilmelidir.

Bu bibliyografya yazım şekli klâsik bir yöntemdir. Son yıllarda isim ve yıl sistemi uygulanmaktadır.

Barışta, H. Ö. 1984. **Türk İşleme Sanatı Tarihi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayını

Berk, C. 1951. **Konya Evleri**, İstanbul, İTÜ. Mimarlık Fakültesi

Humann, C. 1904. **Magnesia**, Berlin.

Rihter, G. M. A. 1959. Pliny's Five Amazons, **Archaeology** 12/2: 111-115

2. Bilgi Fişleri, Okuma ve Not Alma:

Konumuzla ilgili bulduğumuz kaynakları bibliyografya fişlerine geçirdikten sonra sıra bu kaynakları okuyup bilgi fişlerine geçirmeye gelmiştir.

Bilgi fişleri 12.5x20cm. boyutlarında, kartondan kesilmiş, çizgili özel kartlardır. Okuduğumuz kaynakları bu kartlara yazarak not alırız. Kaynakları çok dikkatli okuyarak, aktarılan bilgiyi özümleyerek ve özetleyerek kendi düşüncelerimiz şekline getirmeliyiz. Bunu yaparken kendi kelimelerimiz ve cümlelerimizle bilgi fişlerine yazmalıyız.

Bilgi fişlerini yatay tutarak başına kaynağın tam bibliyografyasını, sağ köşeye de konu başlığı yazılır. Bilgi fişlerine not alırken şu ilkelere uyulmalıdır.

1.Bilgiyi doğru aktarmak

2.Bütünlük (tam olarak)

3.Uygunluk (bilgide değişiklik yapmamak)

4.Gerektiğinde verilen bilgiyi kritik etmek

Bilgi fişlerinin kesinlikle arka sayfasına yazı yazılmaz. Bilgi fişlerine el yazısı ile yazılır. Metin ister özetlensin ister aynen alıntı yapılsın her iki durumda da bilginin alındığı sayfa belirtilmelidir.

Bundan sonra yapılacak iş, bilgi fişlerini ve tutulan diğer notları ana hat planına göre düzenlemektir. Bilimsel araştırmalarda gerek kaynakların belirlenmesinde ve gerekse bilgilerin kayıt edilmesinde düzgün cümleler ve rahat okunabilir bir el yazısı kullanmak gerekir.

Küçükerman, Ö., **Türk Evi**, İstanbul, TTO Kurumu Yayını, 1988

Kitap, yazarın 1978 yılında 'Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar' adlı eserinin bu adla yapılmış, üçüncü baskısıdır. Kitap üç ana bölümden oluşuyor: Türk Evi Kavramının Kökenleri, Türk Evinde Çevresel Öğelerin Düzenlenmesi, Sonuç.

Bu araştırma iki önemli yeniliğe sahiptir. Birincisi, Türk evinin esas yaşama birimi olan odanın ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olması ve çok fonksiyonlu mekanın topekev denilen çadırdan kaynaklandığının ileri sürülmesidir.

Türk odasının çadırla olan ilişkisi ikinci bölümde basit çizimlerle gösterilmiştir (s.2). İki mekân arasındaki ortak kullanım ve öğeler şunlardır:

1. Çok amaçlı orta alan
2. Oturmak için çevresel alan
3. Kapalı kullanım alanları (yük çuvalı, yüklük)
4. Isıtmak için ocak

Yazar girişli bibliyografik künye örneği:

h c d e

301.24
LAR.I Larrain. Jorge
İdeoloji ve Kültürel Kimlik: Üçüncü Dünya Gerçeği / Jorge Larrain; terc. Neşe Nur Domaniç.--İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995m.
254 s. ; 20 cm.
orj. adı: Ideology and Cultural Identity
ISBN: 975-7380-59-8

GNL./035086

a b f g l m n j i k ö

Yazarı olmayan kitaplar için bibliyografik künye örneği:

f i c d

017.3956
İST.K İstanbul kütüphaneleri tarih-coğrafya yazmaları katalogları. -- Ankara : Maarif Vekaleti, 1943.
909 s. ; 26 cm. -- (Maarif Vekilleği kütüphaneler katalogları yayınlarından ; seri: 1 no. 1)

Fotokopi nüshadır

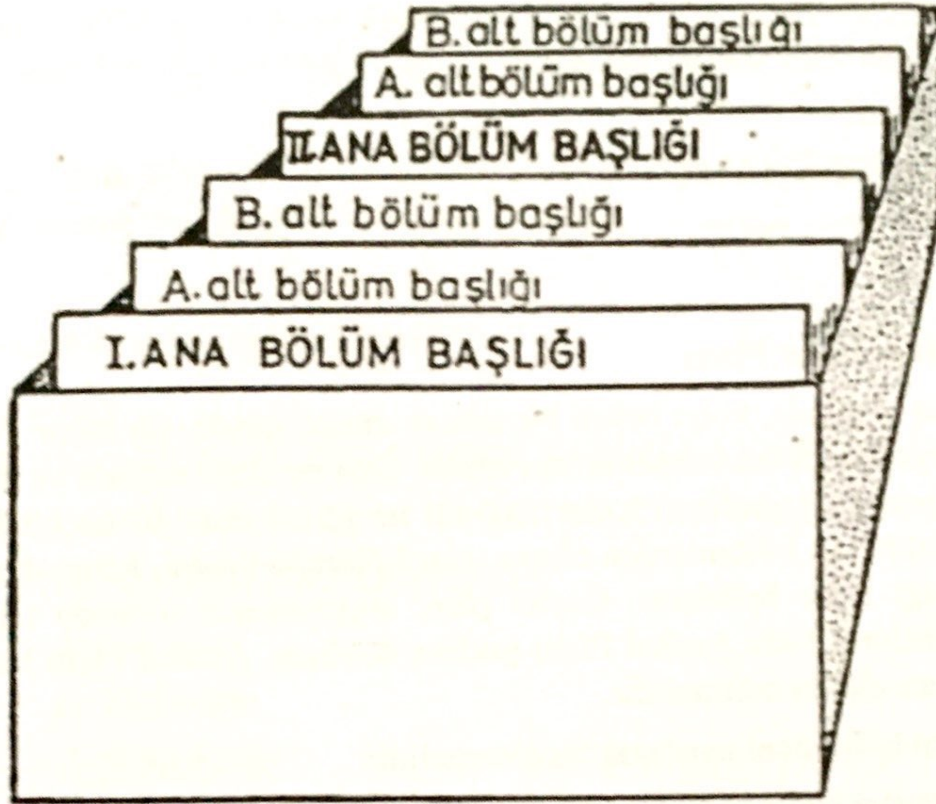
GNL. 011809

a b l m k j o ö

a) Dewey numarası
b) Yer kısaltması
c) Bölüm kodu
d) Demirbaş numarası
e) Giriş ögesi / Yazar
f) Eser adı / Giriş ögesi
g) Yazar
h) Emeği geçenler (terc.)
i) Yayın (basım) yeri
j) Yayımlayan (matbaa)
k) Yayın tarihi
l) Cilt veya sayfa
m) Notlar
n) ISBN numarası
o) Seri kaydı
ö) Ebat

İSAV Kütüphane Kartı

5. ANAHAT PLANININ YAPILMASI

Bölüm başlıkları ve alt başlıklar (S. Mülayim'den)

Anahat Planı, araştırmanın konusunun belirli bir sıra ve bütünlük içinde çözümünü kapsayan bölüm ve alt başlıklardan oluşan bir metindir.

Araştırma konusu, problem belirlendikten sonra, çözümü için hangi yolun izleneceği, hangi aşamalardan geçileceği bu planla belirlenir. Bütün bilimsel araştırmalarda anahat planı yapılmalıdır.

1.Geçici Anahat Planı

Öncelikle araştırmamız için bu alanda yapılan çalışmalara bakarak taslak bir plan hazırlarız. Bu taslak plan, araştırma bitirilip yazım aşamasına gelindiğinde kesinleşir.

Lisans ve Yüksek Lisans tezlerinin geçici anahat planı şu şekilde yapılabilir:

1. GİRİŞ

1- Konunun Tanımı ve Önemi

2- İlgili Kaynaklar

3- Metod ve düzen

2. KATALOG / ÖRNEKLER

3. ANALİZ

4. KARŞILAŞTIRMA

5. SENTEZ/SONUÇ

2. Esas Anahat Planı

Anahat planında, konu belirli bir sıra ve düzen içinde, ele alınır. Anahat planı, tezin veya araştırma yazısının iskeletidir. Onu ne denli sağlam ve düzenli kurarsak, yazacağımız metin o kadar sağlıklı ve güzel olur. Konu bölümlere ayrılır. Her bölüm, alt bölümlerden oluşur. Her bölümün hacmi, hangi düşünceleri kapsayacağı iyice belirlenir. Geçici plan, araştırmanın sonunda toplanan veriler ve örneklerle Esas Anahat Planı şekline dönüşür. Anahat Planı hazırlarken şu noktalara dikkat edilmelidir.

1.Konu bölümlere ayrılarak incelenmelidir.

2.Bölümler sıralı ve bütün oluşturacak şekilde ele alınmalıdır.

3.Her bölümde bütün parçalara gidilmeli, bölüm kendi içinde de bütünlük göstermelidir.

4.Teknik süreç veya örnekler yapım sırası, kronolojik veya alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Anahat Planına Son Şeklinin Verilmesi: Bilimsel araştırmalarda metin yapısı daha önce belirlediğimiz taslak plana son şeklinin verilmesi ile netleşir. Bunun için de literatür araştırması, saha çalışması ve diğer bilgi toplama yollarıyla bütün verilerin eksiksiz bir araya getirilmesi gerekir.

Bir araştırmayı oluşturan bölümler bütünlük arzetmeli, birbirleriyle uyumlu olmalıdır. Her ana bölüm kendi içinde bulunan ikinci derecedeki veya daha alt bölümleri içine almalıdır. Anahat planında önemli olan her bilgiye, başlığa yer verilmelidir. Bu şekilde yazım sırasında unutma ve gözden kaçırmalara yol açılmaz.

3. Bölüm Başlıklarının Belirtilmesi

Anahat planı yapılırken bölüm başlıkları, konu başlıkları ve diğer alt başlıklar değişik şekillerde rakam veya harflerle belirtilmektedir. En çok uygulanan iki sistem bulunmaktadır.

Bazı tezlerde Giriş ve Sonuç bölümlerine başlık numaraları verilmemektedir. Bazılarında ise Bibliyografya kısmı da bölüm gibi numaralandırılmaktadır.

1. Klâsik Sistem: Ana bölümler romen rakamları, diğer başlıklar harf ve normal rakamlarla gösterilir.

Anadolu Akkoyunlu Mimarisi

I- GİRİŞ

II- AKKOYUNLULARLA İLGİLİ TARİHİ KAYNAKLAR

III- AKKOYUNLULAR'IN TARİHİ VE KÜLTÜREL ORTAMI

IV- YAPILARIN İNCELENMESİ

- A- Camiler
- B- Mescidler
- C- Medreseler
- D- Zaviyeler-Tekkeler-İmaretler
- E- Kümbetler-Türbeler
- F- Bedestenler
- G- Hanlar-Kervansaraylar
- H- Hamamlar-Kaplıcalar
- I- Köprüler
- İ- Çeşmeler
- J- Köşkler-Saraylar
- K- Kaleler

V- DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

VI- BİBLİYOGRAFYA

Osmanlı İmparatorluk Dönemi Türk İşlemelerinden Örnekler

I- GİRİŞ
II- KATALOG
III- 15-16. YÜZYIL OSMANLI İŞLEMELERİNİN GENEL ÖZEL-
LİKLERİ
A- Uygulanan İğneler
B- Seçilen Konular
C- Motiflerin Biçimlendirilmesi
D- Biçimlerin Renklendirilmesi
E- Kompozisyon Düzeni
IV- DEĞERLENDİRME-SONUÇ

2. Sayısal Sistem: Son yıllarda yaygınlaşan bir sistemdir. Ana bölümler ve alt bölümler normal rakamlarla numaralanır. Alt başlıklar bölüm numarası arkasından konan bir noktadan sonra verilir (1.1., 1.2., si gibi)

Anadolu'da Prostylos Planlı Tapınaklar

1. GİRİŞ
1.1. Prostylos Plânının Kaynakları
1.2. İlk Prostyloslar
2. ANADOLU'DA PROSTYLOS PLÂNLI TAPINAKLAR (KATA-
LOG)
2.1. Hellenistik Devir Örnekleri
2.2. Roma Devri Örnekleri
3. ANADOLU'DAKİ PROSTYLOS PLANLI TAPINAKLARIN GE-
NEL
ÖZELLİKLERİ
3.1. Yapı Malzemesi
3.2. Plân ve Düzen
3.3. Süsleme
4. KARŞILAŞTIRMA
5. SONUÇ
5.1. Tapınakların Dağılışı
5.2. Yapılış Amaçları

Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatları araştırmalarında, başarılı bir çalışma yapabilmek için, konunun seçimi kadar, iyi bir anahat planı yapılarak safha safha araştırmanın ele alınması da önemlidir.Şüphesiz bir araştırmanın başarısı, iyi tasarlanmış ve sınırlanmış bir planla gerçekleştirilebilir.

6. SAHA ÇALIŞMASI VE BAŞKA BİLGİ KAYNAKLARI

Kayıtlar
(Belli bir amaçla olay aktarma)

Yazılı

1. **Tarih kayıtları, tarih olaylarının kaydedildiği yapıtlar, biyografiler, soy incelemeleri,**
2. **Anılar, günlükler,**
3. **Bazı tür yazıtlar,**

Sözlü

4. **Türküler, fıkralar, masallar, destanlar,**
5. **Çeşitli biçimlerde kayıtlar (bant, disk vs.),**

Sanat Yapıtları

6. **Portreler, tarihsel tablolar, heykeller, madeni paralar ve madalyalar,**
7. **Çeşitli tipte filmler ve video bantları,**

Kalıntılar
(Kendiliğinden kanıt olanlar)

8. **İnsan kalıntıları, mektuplar, edebiyat, çeşitli belgeler, ticari kayıtlar ve bazı yazıtlar,**
9. **Dil, gelenekler ve kurumlar,**
10. **Aletler ve diğer sanat yapıtları.**

Bilgi Kaynakları (Graff'dan)

Bilimsel araştırmaların bir diğer önemli safhası da bizzat sanat eserinin üzerinde veya sahada yapılan çalışmadır. Saha çalışmalarından başka yazışma, mülakat ve anket yoluyla da bilgiler toplanabilir. Saha çalışması, mülakat ve anket yapmanın özel metodları bulunmaktadır.

1. Saha Çalışması:

Araştırmacının, konusu olan sanat eseri üzerinde bizzat yapacağı gözlemlerle bilgi edinmesidir. Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatlarında saha çalışması, bir müzede mevcut eserlerin incelenmesi olabileceği gibi, antik kentlerde, orta çağ şehirlerindeki kalıntılar üzerinde de olabilir. Harap, yıkılmış yapıları incelemek kadar, içerisinde yaşanan yapıları da incelemek zordur.

Hazırlık, bir alan araştırması için çok önemlidir. Çalışma öncesi dikkatli bir hazırlık yapmamız gerekir. Gerekli bilgilerin, teknik teçhizatın (kağıt kalem, pusula, dürbün, fotoğraf makinası, film, metre, çizim ve diğer gerekli aletlerin) eksiksiz olmasına dikkat etmeliyiz. Ayrıca bölge haritası, şehir planları önceden temin edilmeli ve incelenen eserler bu haritalar üzerinde işaretlenmelidir. Eseri incelemek için hazırladığımız katalog (gözlem) fişlerimiz yanımızda olmalıdır. Bu katalog fişlerini doldurarak eseri ayrıntılı olarak tanımlama yapabiliriz. Gözlem fişlerinde eserleri nasıl inceleyeceğimiz, ana başlıklar halinde ilgili bölümde belirtilmiştir.

Saha çalışmasında ana problem sanat eserinin tanımının tam yapılması, bütün özelliklerinin belirlenmesidir. Sahada çok dikkatli not tutulması gerekir. Terim ve kavramlar yerinde kullanılmalıdır. Düzgün ve okunaklı yazı yazılmalıdır. Yapıların planları çiziliyorsa ölçüler tam ve eksiksiz alınmalıdır. Fotoğraf çekiminde eserin, eşyanın bütün özelliklerinin belirlenmesine dikkat edilmelidir.

Alanda ilk defa araştırma yapıyor olabiliriz. Bunun için her şeyi eksiksiz tespit etmeliyiz. Benzer buluntuların, çevrede mevcut olup olmadığını da araştırmalıyız.

2. Alan Araştırması:

1. Hazırlık

1.1. Alan Hakkında Bilgi (Yazılı, görsel)

1.2. Ulaşım Bilgileri ve Haritalar

1.3. Gerekli Araç ve Gereçler

2. Sanat Eserinin İncelenmesi

2.1. Ayrıntılı Tanım(Gözlem)

2.2. Çzimleme

2.3. Fotoğraflama

2.4. Toplanan Bilgilerin Kontrolü

3. Metin Yazımı

3.1. Anahat Planı

3.2. Bilgi Fişleri

3.3. Alanda toplanan bilgilerin tasnifi, metne göre sıralanması

3. Kişisel Bilgi Toplama:

Bu yolda konunun uzmanlarıyla mektup vb. haberleşme kaynakları yardımıyla bilgi toplanır. Konunun uzmanlarıyla görüşülerek orijinal tavsiyeler alınabilir. Araştırmanın hangi yöne kaydırılması gerektiği belirlenir.

Lisans, yüksek lisans ve doktora tezlerinde danışman bizzat araştırmayı yönlendirir. Nerelerden ve kimden ne tür bilgi edinilebileceğini gösterir. Çoğu zaman diğer uzmanlardan, meslektaşlardan literatür istenir.

Makale istemek için kalıp e-mail-mektuplar vardır:

Sayın........

"......................................" konusunda yaptığım bir araştırma için aşağıdaki makalenize ihtiyacım vardır. Ayrıca konu ile ilgili başka çalışmalarınız varsa göndebilirseniz memnun olurum.

Yardımlarınız için şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Dear Sir: / /2001

I would appreciate, if available, a copy of your article detailed below, and of others written on the related subjects. Thank you in anticipation.

....

....

Yours Sincerely,

Bunun için yabancı dilde de kartlar hazırlanabilir.

Aynı şekilde; bazı müzelerden, kütüphanelerden fotoğraf, dia veya yayın fotokopisi talep edilir. Günümüzde bir çok kaynak bilgisayarlara kayıt edilmiş, web sayfalarına yüklenmiştir. Kütüphanelerde kitapların mikrofilmleri çıkarılmıştır. Kolayca edinilmeleri mümkündür.

Yazışma yoluyla bilgi toplamada dikkat edilecek husus, muhataba araştırma konumuzu yazıp nazik bir şekilde yardım istemektir.

4. Mülâkat:

Hemen hemen bütün alanlarda bilgi toplamamıza yardım eder. Konunun uzmanları ile yüz yüze görüşüp konuyu tartışmak ilginç neticelere varmamızı sağlayabilir.

Bunun için, önce iyice hazırlanmak gerekir. Başvurulacak kişinin yazdıklarını okumak lazımdır. Kendisine yeni şeyler sormalıyız. Bunun için iyi bir soru listesi hazırlanmalıdır. Konunun fazla geniş tutulmamasına da dikkat edilmelidir. Sorular ne çok ayrıntılı ne de çok kapalı olmalıdır.

Uzman veya sanatçılardan randevu alınarak kendisi mülakattan haberdar edilmelidir. Çalıştığımız konuyu ve muhtemel sorularımızı bildirerek kendisine hazırlanma imkanı vermeliyiz.

Mülâkat sırasında kaynak kişi ile iyi bir diyalog kurulmalı ve mütevazi davranılmalıdır. Soruların cevabını teyp ile tespit yerine, yazmak daha yerinde olur. Ayrılırken, tekrar kendilerine başvurabileceğiniz hatırlatılmalı ve izin istenilmelidir.

5. Anket:

Sosyal bilimlerin bazı alanlarında yaygın olarak kullanılan bir bilgi toplama metodudur. Belirli ölçülerde Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatlarında kullanılabilir. Özellikle plastik sanatçılarının görüşlerini, ekonomik şartlarını ve yöre el sanatlarının durumlarını anket yoluyla öğrenebiliriz.

Anket soruları açık ve kolay cevaplanır şekilde düzenlenmeli, sorular bütün konuyu kapsamalıdır. Sağlıklı sonuçlara varabilmek için de soruların kişiyi yönlendirici biçimde düzenlenmemesi gerekir.

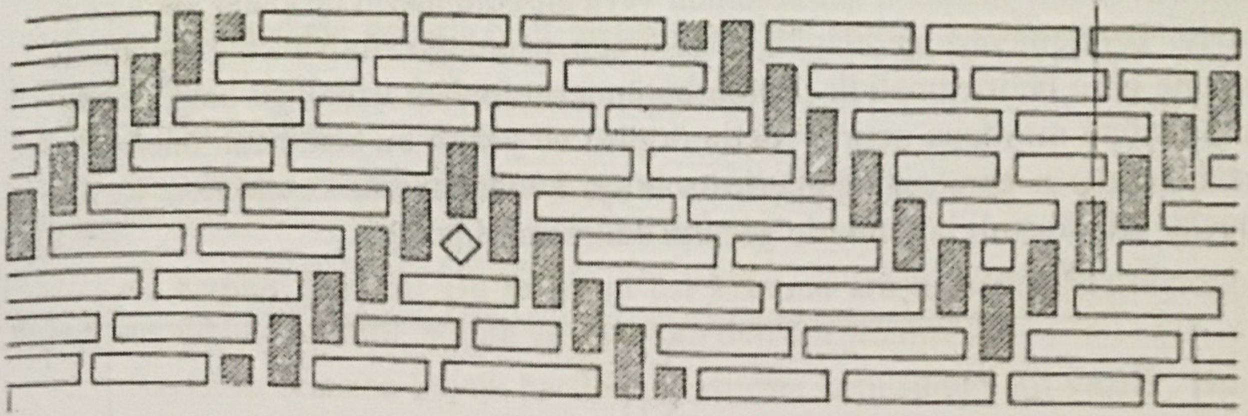
Anket metodunun akademik hayatta iyi bir araştırma metodu sayılmadığını belirtmeliyiz. Belirli bir cevabı teşvik eden ve muhatabını yönlendiren anket sonuçları her zaman tartışılmıştır.

Önce yazılı kaynaklar taranıp gerekli bilgileri kayıt ve tasnif edilir, sonra alan çalışması tamamlanıp gözlem fişlerimiz hazırlanmıştır. Artık anahat planına son şeklinin verilip araştırma yazımızı yazmaya sıra gelmiştir.

Bu arada, gözlem fişlerimizi, bibliyografya fişlerimizi, bilgi fişlerimizi, sahada çektiğimiz resimleri, aldığımız ölçüleri, tuttuğumuz notları teker teker kontrol etmemiz gerektiğini hatırlamalıyız. Metin yazımına geçtikten sonra bu eksikleri tamamlamak zor olacaktır.

Bir başka husus da, araştırma dolayısı ile hazırladığımız bilgi fişlerini ve edindiğimiz belgeleri, görsel malzemeyi düzenli şekilde saklamaktır. Daha sonra bu konuda elde edeceğimiz yeni bilgilerle daha geniş araştırmalar yapabiliriz. Sanat eserleri bozulma, tahrip edilme, yıkılıp yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. Bunun için oluşturacağımız bilgi arşivi ileride çok işimize yarayacaktır.

7. TEZLERİN METİN YAPISININ OLUŞUMU

Ömür Bakırer'den

Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatlarında değişik araştırma türleri bulunmaktadır. Bunlar, daha önce üzerinde durduğumuz gibi popüler yazı, araştırma yazıları, bildiriler, tezler ve benzeri çalışmalardır. Bir tez veya araştırma yazısı hangi boyutta olursa olsun dikkatle hazırlanmış bir anahat planına sahip olmalıdır.

Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatlarındaki tez veya araştırma yazılarını gözden geçirdiğimizde genelde şöyle bir bölümlendirmenin yapıldığını görürüz.

1.GİRİŞ/Konunun tanımı, kaynaklar, yöntem
2.ÖRNEKLER/Katalog
3.ANALİZ/Genel Özellikler
4.KARŞILAŞTIRMA
5.SENTEZ/SONUÇ

Bu çerçeveye her zaman tam uyulmadığı, karşılaştırma bölümü yapmadan analiz bölümünün sentez (değerlendirme) bölümü olarak ele alındığı görülmektedir. Bazen bu son üç bölümün birleştirildiği çalışmalar da bulunmaktadır.

Fen bilimlerindeki metin yapısı daha sistemlidir.

1.GİRİŞ
2.MATERYAL VE METOD (Araştırma aşamaları, deneyler)
3.BULGULAR/SONUÇ
4.TARTIŞMA

Araştırmamızın türüne ve boyutuna göre oluşturulan bölümler, alt bölümler ve daha alt kısımlar, konunun özelliğine göre belirli bir bilgi aktarımını gerektirir. Metni yazarken her bölümün veya alt bölümlerin ne kadar yer tutacağını iyi belirlememiz gerekir. Her bölümün uzunluğu, ihtiva ettiği bilgilerin önemine göre belirlenmelidir. Bütün bölümlerin toplam uzunluğu araştırmamızın bütününü meydana getirir. Metin örgüsü ve yazım bu bakımdan önemlidir. Ana bölümlerin gereksiz bilgilerle uzatılıp, konunun esas özellikleri, varılan sonuçlar gibi önemli bölümlerin gözardı edilmemesi gerekir.

T.C.

S.Ü.

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

SANAT TARİHİ BÖLÜMÜ

AFYON EVLERİ

Lisans Tezi

Danışman

Doç. Dr. Haşim KARPUZ

Hazırlayan

Süheyla ÖZDEMİRKAN

KONYA-1990

Lisans, yüksek lisans ve doktora tezleri esasta benzer olmalarına rağmen metin kurgusu, başlıkları bakımından araştırma yazılarından daha farklı bir yapıya sahiptir. Tezlerin nasıl biçimlendirileceği ilgili kurumlarca tespit edilmektedir. Günümüzde geçerli olan metin örgüsüne ilişkin kurallar şu şekilde özetlenebilir.

1. Ön Bölüm:

Bu bölümde tezin kapak sayfası, önsöz, içindekiler, özet ve kısaltmalar bulunur.

1. Kapak Sayfası: Bu sayfanın üst kısmına araştırmanın hazırlandığı üniversite, fakülte, enstitü, bölüm ve anabilim dalı adı yazılır.

Sayfanın ortasına büyük harflerle araştırma konusunun adı yazılır. Bunun alt kısmında araştırmanın derecesi, daha alt kısımda araştırmacının adı, bunun altında tez yöneticisinin adı bulunur. En altta ise araştırmanın yapıldığı şehir ve yıl yazılır. Tezlerde genellikle dış kapak ve iç kapak aynı şekilde düzenlenir.

2. Önsöz: İç kapak sayfasını izler, önsöz kelimesi büyük harflerle sayfanın ortasına yazılır. Önsözde çok kısa olarak konunun seçilmesinin nedeni açıklanır. Bu bölümde esasen yardım edenlere katkıları derecesine göre teşekkür edilir. Bilindiği gibi araştırma sırasında bazı meslektaşların bilgilerinden, çalışma arkadaşlarımızın teknik yardımlarından istifade ederiz. Araştırmamızı proje olarak destekleyen kurumlara veya burs aldığımız kuruluşlara teşekkür etmeliyiz. Önsözle giriş bölümünü karıştırmamak lazımdır. Uzun uzadıya konu tanıtılmamalıdır. Fen ve Sağlık bilimlerinde önsöz yerine metnin sonunda teşekkür sayfasına yer verilmektedir. Önsöz bir sahifeyi geçmemeli, sol alt köşesine, ay ve yıl olarak tarih sağ köşeye de araştırmacının adı ve soyadı yazılır.

3. İçindekiler Sayfası: Önsöz sayfasından sonra gelir ve sayfanın başına veya ortasına büyük harflerle "İçindekiler" yazılır. Bu sayfada araştırmanın ana bölümleri ve önemli alt bölümleri yazılır. Her bölümün hangi sayfada başlayıp bittiği, karşısında gösterilir. Ana bölümler büyük harflerle yazılır. Kısaltmalar, Bibliyografya, çizim ve resimlerin listesi de içindekiler sahifesinde gösterilmelidir.

4. Özet: Yüksek lisans, doktora tezleri ve araştırma yazılarının baş kısmına Türkçe veya bir yabancı dilde özet koymak gereklidir. Bu özette; araştırmanın konusu, uygulanan yöntem ve bölümler tanıtılır, varılan sonuçların önemi vurgulanır. Özetler uzun olmamalı, 2-3 sayfayı geçmemelidir. Normal özetten başka bir de kısa özet (abstract) vardır. Kısa özet, bildiri ve araştırma yazılarının baş kısmına konur.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ I
KISALTMALAR II
I. GİRİŞ 1
II. KATALOG 2
A. Su Yolları 4
B. Çeşmeler 14
C. Sarnıçlar 35
D. Hamamlar 60
III. ANALİZ (KAYSERİ TÜRK DEVRİ SU YAPILARININ GENEL ÖZELLİKLERİ) 70
IV. SENTEZ/ SONUÇ 81
BİBLİYOGRAFYA 91
ÇİZİMLER 93
FOTOĞRAFLAR 150

5. Kısaltmalar: Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatları araştırmalarında, metin içinde sık geçen ve yazım zorluğu görülen bazı kaynakların kısaltma listeleri, içindekiler sayfasından sonra verilir. Bu sayfada, kitap veya makale adları ile dergi adları kısaltılabilir. Kısaltmalar alfabetik sıraya göre yazılır.

Aksoy, E., Orta Mekan,	"Orta Mekan Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensibi", **Mimarlık ve Sanat**, Sayı: 7-8, İstanbul, 1963, s.39-92
D.T.C.F.D.,	**Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**
Doğan, A. I., Tekkeler,	**Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları Tekkeler, Zaviyeler ve Benzer Nitelikteki Fütüvvet Yapıları**, İstanbul, 1977
Barışta, H. Ö.,	**Türk İşlemeleri, Osmanlı İmparatorluk Dönemi Türk İşlemelerinden Örnekler**, Ankara, 1981

2. Metin Kısmı:

1. Giriş Bölümü: Bu bölümde önce konunun tanımı yapılır; konunun niteliği ve önemi, daha önce bu alanda yapılan çalışmalar belirtilip, konu toplu olarak okuyucuya takdim edilir. Çalışmanın gerçekleştirme safhaları ele alınır, çalışmada izlenen metod ve düzen açıklanır, araştırmanın sonuçları özetlenir.

Giriş bölümüyle birlikte metin (1)'den başlanarak numaralandırılır. Daha önceki sayfalara küçük romen rakamları verilir (vi, xii gibi.) Giriş bölümü uzun olmamalıdır. Konu çarpıcı ve etkileyici bir şekilde okuyucuya sunulmalı ve dikkati çekici olmalıdır. Bu bölümün alt başlıkları hakkında kısaca durmakta yarar vardır:

1.Konunun Tanımı, Seçimi ve Önemi: Konunun başlığının tam ve doğru olarak yazılıp, niteliği ve kapsamı ayrıntılı bir şekilde ortaya konulur. Konunun seçimi, tanımı ve sınırlandırılması (3.bölüm) başlığında belirtildiği gibi, konunun tanımıyla birlikte sınırlandırılması da yerinde olur. Konuyu seçimimizdeki amaç, ortaya çıkan yeni bilgiler, bulguların önemi, alana getirilen yenilikler etkileyici bir şekilde yazılmalıdır.

2.Kaynaklar: Bu başlıkta konumuzla doğrudan ilgili çalışmalar, yayınlar ele alınır. Bu kaynaklar konuya hangi yönleriyle yaklaşmış, eksikleri var mı, bizim yaklaşımımızın farkı nedir, kısaca bu hususlar açıklanır. Bu başlıkta çok sayıda kaynağı, bibliyografyanın yarısını tanıtma yoluna gidilmemelidir. Önemli birkaç kaynak üzerinde durulmalıdır.

3. Coğrafya, Tarih ve Kültür: Bu kitabın kapsamındaki konular genellikle belirli bir bölgenin eserleri olduğu için böyle bir başlık kullanmak gerekebilir. Coğrafyayı, tarihi gelişimi ve kültür ortamını kısaca tanıtmamız yerinde olur.

4. Araştırma Yöntemi: Bu bölümde araştırmanın nasıl gerçekleştirildiği konusunda kısa ve teknik bilgiler verilir. Arşiv çalışmaları, saha çalışmaları, (gözlem fişi, katalog) yöntemi gibi konularda açıklamalar yapılır.

5. Araştırmanın Sonuçları: Giriş bölümünün sonunda elde edilen sonuçlar okuyucuya toplu olarak tanıtılmalıdır. Bu yolla ortaya konulan yeni bilgiler, bulgular okuyucuya sunulur, dikkati çekilir.

2. Örnekler/Katalog Bölümü: Bu bölümde araştırmamızın konusunu teşkil eden sanat eserleri, düzenlenen belirli bir yöntemle hazırlanan gözlem (katalog) fişlerine göre tanıtılmaktadır. Gözlem fişlerinde, sanat eserinin bütün

özelliklerinin ortaya konulmasına dikkat edilmelidir. Bu bölümde seçilen örneklerin sayısı ne çok ne de az olmalıdır. Burada yer alan örnek eserler uygun bir şekilde sıralanmalıdır. Kronolojik, alfabetik, tipolojik veya yapım tekniğine göre tasnif yapılabilir.

Hazırlanacak gözlem fişlerinde eserin adı, sıra numarası, çizim ve resim numarası, genel tanım, ayrıntılı tanım, teknik, üslup özellikleri, tarihlendirme ve yorum gibi bölümler bulunabilir. Dokuzuncu bölümde eserlerin gözlem fişleri için ayrıntılı bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

3. Analiz Bölümü: Konumuza giren sanat eserlerinin topluca ele alınıp değerlendirildiği bölümdür. Burada sanat eserlerinin genel özelliklerini belirli bir sırayla ve ana başlıklarla ele alabiliriz. Yapılar için genel özellikler şu başlıklar altında sıralanabilir:

1. Yapı Malzemesi

2. Yapı Elemanları

3. Plan Elemanları, Plan Tipi

4. Süsleme

Diğer sanat eserlerinin özellikleri kendi türlerine göre yine aynı şekilde ana başlıklar halinde açıklanır.

Analiz bölümü, araştırmamızda incelediğimiz eserlerin özelliklerinin toplu olarak değerlendirildiği bir bölümdür. Bu bölümde daha önce yaptığımız tanım ve açıklamalar tekrar edilmez. Sanat eserleri belirgin özellikleri ile (üslup, teknik, fonksiyon, kompozisyon gibi) ele alınır.

4. Karşılaştırma: Bu bölümde incelediğimiz sanat eserleri kendi türlerinde yakın benzerleriyle karşılaştırılır. Karşılaştırma malzeme, teknik, plan tipi, süsleme, renk, motif, kompozisyon gibi başlıklarla yapılabilir. Kronolojik gelişim gibi, yakından uzağa doğru coğrafi bölge karşılaştırması da yapılabilir. Karşılaştırma yoluyla sanat eserinin uslüp özellikleri veya bölgesel özellikleri belirlenmiş olur. Yahut da sanat eserinin bağlı olduğu ekol, merkez, sanatçının etkilendiği sanatkarlar ortaya konulur. Karşılaştırma bölümü bağımsız bir bölüm olarak ele alınacağı gibi sonuç (sentez) bölümünün içerisinde de bulunabilir.

5. Sentez/Sonuç:

Araştırmada varılan sonuçların, ortaya çıkan bulguların açıklandığı bölümdür. Genellikle varılan sonuçlar belirli bir sıraya göre maddeler halinde

yazılır. Araştırmada bu konuya getirilen yenilikler, yapılan katkılar belirtilir; hedeflenen amaçlara ulaşılıp ulaşılamadığı açıklanır.

Sonuç yazılırken önce konunun, problemin genel bir tanımı yapılır. Elde edilen sonuçların, neden ve nasıl ortaya çıktığı açıklanır. İncelediğimiz eserin sanat özellikleri (malzeme, teknik, form-biçim, renk, tip, plan, kompozisyon, süsleme, üslup) belirlenir. Sonuç yazılırken süslemesiz yalın bir dil kullanılır. Tekrardan kaçınılır. Sonuç kısmının sonunda çalışmanın önemini belirten kısa bir özet yapılır.

6. Bölümlerin, Alt Bölümlerin ve Paragrafların Yazılması:

Bir araştırma yazısı, tez veya sanat kitabı konusunu anlatırken, açıklarken metin yapısı birbirini tamamlayan ve kendi içinde bir bütün oluşturan bölüm, alt bölüm ve paragraflardan oluşur.

Bölümlerin başında ele alınan konu genel olarak ortaya konur, temel özellikleri açıklandıktan sonra konunun bütününü açıklayan alt bölümlere geçilir.

Alt bölümler kendi başlığındaki konu yada sorunun çözümüne ait bilgileri açıklayan kendi içinde bir bütündür. Her bölüm, kendi içinde konusunu sunan, açıklayan ve bölüm sonuçlarının ortaya konduğu bir sonuç bölümüne sahiptir.

Paragraf, araştırmaların ana bölümlerini, alt bölümlerini oluşturan metin parçalarıdır. Bu parça satır başı ile başlar ve diğer satır başında biter. Paragrafta konuya ait bir bilgi, bir özellik açıklanır. Burada paragrafın başındaki başındaki cümle ortaya konur. Onu izleyen cümlelerle açıklanır. Bazen de paragrafta açıklanan cümlelerin ana fikri son cümlede ortaya konur.

8. EYVAN TÜRBELER

Melik Gazi Mezarlığı girişinde, yolun hemen güneyinde, bitişik iki eyvan vardır. Moloz taş örgü ile inşa edilmişlerdir. Her ikisi de beşik tonuz ile örtülüdür. Eyvanların sadece ağız kısımları açıktadır, gövdeleri tepeye gömülüdür. Dilatasyondan anlaşıldığı kadarıyla, önce doğudaki, sonra batıdaki eyvan yapılmıştır. Ne için yapıldıkları belli değildir. **Ancak yolun karşı tarafındaki Doğanşah Alp Türbesi de tek eyvandan ibarettir ve bu eyvanların türbe olarak yapıldıklarını düşündürmektedir.**

Bibliyografya:

Esas metnin yazımı ve dipnotlar bittikten sonra literatür bölümü gelir. Yararlandığımız bütün yazılı kaynakları bu bölüme koyarız. Bibliyografya fişlerimiz alfabetik sıraya sokulduktan sonra eksiksiz olarak bu bölüme geçirilir. Bazı araştırmalarda kaynak sayısı fazla olduğu için gruplandırma yapılabilir: Genel kitaplar, seyahatnameler, araştırmalar gibi.

Çizimler:

Konumuzla ilgili desen, kroki, plan-kesit, röleve gibi çizimlerin bulunduğu bölümdür. Bu bölüm bibliyografya dan sonra gelir. Burada çizimler metin içerisindeki yerlerine göre sıralanır. Bölümün baş kısmına çizimlerin listesi konur ve bu listeye göre çizimler numaralandırılır.

Fotoğraflar:

Bu bölüm çizimler gibi konumuzla ilgili fotoğrafları ihtiva eder. Fotoğraflarda metin içerisindeki anlatım sırasına göre sıralanır ve numaralandırılır. Bu bölümün başına bir fotoğraflar listesi konulur.

Araştırmamızı destekleyen çizim ve fotoğraflar ya metnin son kısmına eklenir, veya ayrı bir cilt halinde düzenlenir. Çizim ve resimlerin listeleri, numaraları tam yazılmalı ve bu numaralar metinle-katalogla uyum sağlamalıdır.

Grafikler, Tablolar:

Konunun, sanat eserlerinin özelliklerini daha etkin bir şekilde okuyucuya sunan görsel malzemeler arasında yer alan grafik ve tablolardan da yararlanabiliriz.

El sanatı ürünlerinin malzeme, yapım tekniği, süsleme gibi özellikleri, tapınakların plan tipleri, sütun sayıları, pronaos, naos ve opistodomos oranları bir grafik veya tablo ile gösterilebilir.

İyi hazırlanan, sağlam temellere oturtulan, bölümleri arasında iyi bağlantılar kurulan bir araştırma, amaçladığı sonuçlara muhakkak ulaşacaktır. Tıpkı özenle yapılmış ve herkesin beğenisini kazanmış bir yeni yapı gibi.

GENEL DÖKÜM TABLOSU

KAT. NO	ADI	TARİHİ	MALZEMESİ				YAPIM TEKNİĞİ			BİRLEŞTİRME TEKNİĞİ			SÜSLEME								
													Tekniği				Konusu				
			Bakır	Pirinç	Demir	Tunç	Dövme	Döküm	Torna	Perçin	Kaynak	Lehim	Kazıma	Kabartma	Baskı	Kakma	Bitkisel	Geometrik	Yazı	Figür	Nesne
36	Güğüm	19.yy	+				+			+	+										
37	Güğüm	18.yy	+				+			+	+										
38	Güğüm	19.yy	+				+			+	+										
39	Güğüm	20.yy		+				+		+	+										
40	Havan ve Eli	18.yy			+			+						+							
41	Havan ve Eli	19.yy			+			+													
42	Havan ve Eli	18.yy			+			+						+							
43	İbrik	1882	+				+			+	+		+						+		
44	İbrik	19.yy	+				+			+	+										
45	Leğen-İbrik	18.yy	+				+			+	+		+	+		+	+				
46	İbrik	18.yy	+		+		+			+	+		+	+			+				
47	İbrik	19.yy	+						+	+	+		+				+				
48	İbrik	20.yy	+				+			+	+										
49	İbrik	19.yy	+				+			+	+										
50	İbrik	20.yy	+				+			+	+										
51	İbrik	1797	+				+			+	+		+				+	+	+		
52	İbrik	18.yy	+				+			+	+		+				+		+		
53	İbrik	19.yy	+				+			+	+							+			
54	İbrik	19.yy	+				+			+	+		+						+		
55	İbrik	19.yy	+				+			+	+										
56	Kazan	19.yy	+				+			+											
57	Kazan	1626	+				+			+											
58	Kazan	20.yy	+				+														
59	Kazan	20.yy	+				+														
60	Kazan	18.yy	+				+			+			+				+	+	+		
61	Kazan	19.yy	+				+			+	+		+				+	+			
62	Kazan	1715	+				+			+	+								+		
63	Kazan	18.yy	+				+			+	+		+					+			
64	Kazan	20.yy	+				+			+	+		+					+			
65	Kazan	19.yy	+				+			+	+										
66	Kazan	19.yy	+				+			+	+		+					+			
67	Kazan	19.yy	+				+	+			+		+					+			
68	Kazan	19.yy	+				+	+			+										
69	Kazan	19.yy	+				+				+		+				+				
70	Kazan	18.yy	+				+	+					+				+				
71	Kazan	18.yy	+				+				+		+				+	+	+		
72	Süzgeçli Kepçe	19.yy	+				+			+	+										

Scanned with CamScanner

FİGÜRLER	İNSAN	
	HAYVAN	
YAZI		
NESNE	VAZODA ÇİÇEK	
	EV	

Bezemede kullanılan, figür, yazı ve nesneler (E. Karpuz'dan)

Bir tezin metin yapısına örnek:

Gündoğdu, H., **Dulkadirli Beyliği Mimarisi**, Ankara, 1986

I. GİRİŞ
- A. Dulkadiroğulları ile ilgili Tarihi Kaynaklar
- B. Dulkadiroğulları'nın Yayıldığı Coğrafi Alan
- C. Dulkadiroğulları'nın Tarihçesi

II. ÖRNEKLER/KATALOG
- A. Dulkadiroğulları'ndan Günümüze Gelen Eserler
  1. Camiler, Mescitler
  2. Medreseler
  3. Türbeler
  4. Köprü, Zaviye, Hanikâh, Kaplıca, Kale Türü Yapılar
- B. Kaynaklarda Adı Geçen Dulkadirli Eserleri

III. DEĞERLENDİRME
- A. Plan ve Mimari Özellikleri Yönünden Dulkadirli Eserleri
  1. Cami ve Mescitler
  2. Medreseler
  3. Türbeler
  4. Diğer Yapılar
- B. Mimari Elemanları Bakımından Dulkadirli Eserleri
  1. Minare
  2. Mihrap
  3. Minber
  4. Taç Kapı
- C. Bezemeler Yönünden Dulkadirli Eserleri
  1. Taç Bezeme
  2. Şipoli Malzeme
  3. Kalem İşi Bezeme
  4. Figürlü Kabartma

VI. SONUÇ

Eravşar, O., **Tokat Tarihi Su Yapıları (Hamamlar)**, Konya, 2004-10-
05

I. GİRİŞ
1.1. Konunun Tanımı, Sınırları, Önemi
1.2. Tokat Hamamları İle İlgili Kaynak ve Araştırmalar
1.3. Tokat'ın Tarihi ve Coğrafyası
2. KATALOG
3. DEĞERLENDİRME
3.1. Plân Tipleri
3.2. Malzeme
3.3. Yapı Elemanları
3.4. Aydınlatma
3.5. Kitabeler
3.6. Süsleme
4. SONUÇ

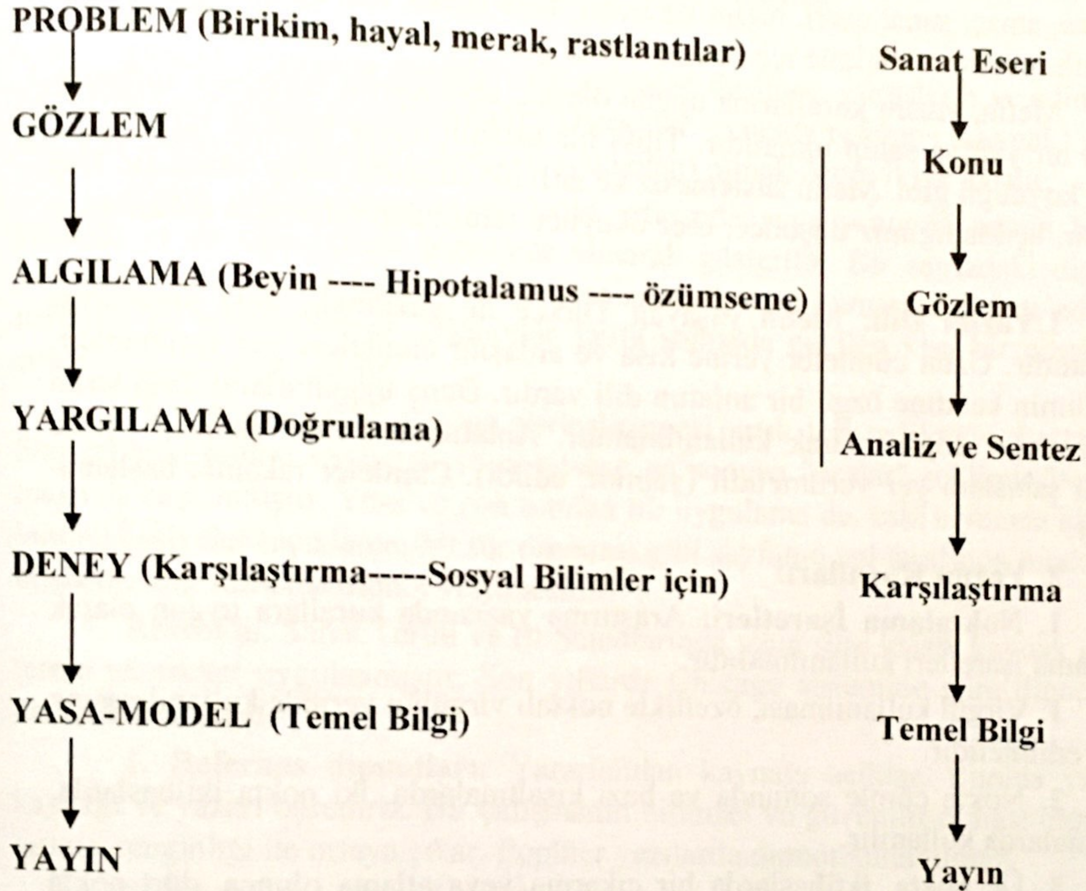

Noktalama işaretleri önemlidir. (Semih Paroy/Cumhuriyet Dergi)

8. ARAŞTIRMA METNİNİN YAZILMASI VE DİPNOTU

1. Temel Sorun: Bilimsel araştırma yazıları, Sanat Tarihi kitaplarında araştırma konusu (problem) açıklanırken, yazılırken üzerinde durulması gereken en önemli husus araştırmacının özgün bilgilere yer vermesidir. Bunu başka araştırmacılardan okuduğu bilgileri kendi gözlemleriyle birleştirerek, algılama sistemi ile özümseyip, yargılayıp, deneylerle varsayımlarla kontrol edip ancak temel bilgi haline getirebilir.

Temel Bilginin Oluşum Şeması (Levent Sevgi CBT'den)

Bu süreci bir şemada ele alabiliriz. Bunu yaparken kesinlikle başka araştırmacıların görüş ve bilgilerini sahiplenme, bizim görüşümüz gibi yayınla-

ma hatasına düşmemeliyiz. Bilerek yapılan bu sahiplenme bilimsel hırsızlıktır ve suçtur. Bilimsel araştırma metinlerinde bilginin kaynağı, yararlandığımız yayınlar dipnotlarında gösterilmelidir.

Bir önceki bölümde metin yapısının nasıl oluşturulacağı, ana bölümler ve alt bölümlerde hangi konuların ele alınacağı üzerinde durulmuştur. Şimdi en zor bölüme, metin yazımına sıra gelmiştir. Birçok bilim adamı ve yazar, yazmaya ilk başladıkları anı, çektikleri zorlukları anlatmadan edememiştir.

1. Yazma, Dil ve Bazı Kurallar:

Bir düşünceyi, sanat eserini yazılı olarak açıklarken iki önemli hususla karşılaşırız. Bunlar muhteva (öz, içerik) ve biçimdir. İçerik anlatılmak istenen düşünce, amaç; sanat eseri, biçim ise bunu ifade etmek için kullandığımız cümle, yazılı metindir. Biçimle içerik etle kemik gibi bir bütün olmalıdır.

Metin, yazım kurallarına uygun olarak, kelimelerin rahatlıkla kullanılabildiği bir yapıya sahip olmalıdır. Tıpkı bir ustanın duvar örerken taşları yerli yerine koyduğu gibi. Metin süslemesiz ve tatlı bir anlatıma sahip olmalıdır. Hep söylenir, açıkladığımız düşünce, eser okuyucu tarafından rahatlıkla anlaşılmalıdır.

1.Yazım Dili: Metin yaşayan Türkçe ile yazılmalı, imla kurallarına uyulmalıdır. Uzun cümleler yerine kısa ve anlaşılır cümlelere yer verilmelidir. Her bilimin kendine özgü bir anlatım dili vardır. Buna uygun olarak özel terim ve kavramlar doğru olarak kullanılmalıdır. Anlatımda birinci şahıslar yerine üçüncü şahıslara yer verilmelidir (yapıldı, edildi). Cümleler rakamla başlamamalıdır.

2. Yazım Kuralları:

1. Noktalama İşaretleri: Araştırma yazısında kurallara uygun olarak noktalama işaretleri kullanılmalıdır.

1. Virgül kullanılması, özellikle noktalı virgülün yerinde kullanılmasına dikkat edilmelidir.

2. Nokta cümle sonunda ve bazı kısaltmalarda, iki nokta iktibaslarda, açıklamalarda kullanılır.

3. Üç nokta, iktibaslarda bir çıkarma veya atlama olunca, dört nokta iktibasın sonunda kullanılır.

4. Tırnak, iktibaslarda paragrafın başında ve sonunda dipnotunda, bibliyografya listesinde makale başlığı gösterilirken kullanılır.

5. Rakamların bir hanelileri yazı ile iki haneli olanları rakamla belirtilir. Ölçü, tarih vb. kelimeler rakamla yazılır.

3. Özel Kurallar: Metin yazımında bölüm başlıkları, alt başlıkların harf büyüklükleri, aralıkları, kağıdın kenarlarında bırakılacak boşluklar ilgili kurumlar tarafından belirlenir. Genelde metin yazılırken kağıdın üst, alt ve yanlarında şu ölçülerde boşluklar bırakılır. Bu boşluklar kullanılan kağıdın her sayfasında aynı ölçülerde olmalıdır. İdeal kağıt boyunda (21.5x30.5cm.) sayfanın sol tarafında 4 cm. sağ tarafında 2.5 cm, üst kenar boşluğu 3 cm, alt kenar boşluğu ise dipnotlarla birlikte 2.5 veya 3 cm. olmalıdır. Satır sonlarında kelimeler kesilmemelidir. Satır araları 1.5 aralıklı, paragraflar 2 aralıklı olmalıdır. Bölüm başlığı ile alt başlık arasında da 3 aralık bırakılmalıdır.

Bir araştırma yazısında metin, varılan sonuçları kadar, açık, anlaşılır bir dille ve kurallara uygun olarak yazılması ile değer kazanır.

2. Dipnotlar:

Dipnot, araştırma metinlerinde anlatılan düşünce, görüşlerin ve edinilen bilgilerin kaynağının gösterilmesidir. Dipnotlar, genelde referans (kaynak) gösterme ve muhteva dipnotları (konuyu açıklayan) olmak üzere ikiye ayrılır.

Metin içinde dipnotu, cümlenin ortasında veya sonunda satırın biraz üstünde ya da satır içinde parenteze alınarak gösterilir. Bir sayfadaki dipnot numaraları düzenli sıralanmalıdır. İktibaslarda dipnotu numarası iktibas edilen parçanın en sonuna konur. Dipnotlar sayfa sonunda çekilen kısa bir çizgiden sonra yine sırasıyla yazılır.

Dipnotların sayfa sonuna yerleştirilmesi artık terk edilmeye başlandı. Son yıllarda bölüm sonlarına veya kitabın en sonuna "notlar" şeklinde konulmaya da başlanmıştır. Yeni ve çok tutulan bir uygulama da, eski elyazma kitaplardaki haşiyeler (açıklama, bir tür dipnotu) gibi sayfanın sol tarafında bırakılan boşlukta satır hizasına dipnot verilmesidir.

Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatlarında uzun süre klâsik kaynak gösterme teknikleri uygulanmıştır. Son yıllarda Chicago sistemine göre dipnotlar da kullanılmaktadır.

1. Referans dipnotları: Yararlanılan kaynağı açıklar. Burada yazılı kaynağı ve yazarı öğreniriz. Bir çalışmanın bilimsel ve güvenilir olması dipnotlarının zenginliği ile ortaya çıkar. Popüler yazılarda dipnot kullanılmaz.

1. Kitap: Soyadı, adı, kitabın adı (altı çizilir) ve varsa derleyen veya çeviren, cilt numarası, basıldığı yer, basıldığı tarih, sayfa numarası verilir.

Altun, A., **Anodolu'da Artuklu Devri Mimarisinin Gelişmesi**, İstanbul, 1978, s.184

2. Makale: Yazarın soyadı, adı, makalenin başlığı (tırnak içinde), makalenin yayınlandığı derginin adı, altı çizilmelidir. Cilt: büyük Romen rakamıyla cilt numarası, Sayı: sayı numarası, basım yeri, yılı, sayfa numarası.

Kırzıoğlu, M. F., "Çermik Kasabası Üzerine Notlar", **Kara Amid**, Sayı:1, İstanbul, 1975, s.275

İki ya da üç yazarlı kaynaklarda, her yazarın künyesi verilir ve aralarına virgül konur. Daha fazla yazar varsa, ilk yazarın adı soyadından sonra vd., konur. Çeviren varsa, kitabın veya makalenin adından sonra belirtilmelidir.

3. Ansiklopedi Maddesi: Ansiklopedi maddeleri yazarı belli ise makale gibi dipnotta gösterilir. Yazarı belli değil ise anonim yazılıp virgül konur ve tırnak içinde madde başlığı yazılarak yine tam bibliyografik künyesi yazılır.

Minorsky, V., "Mardin", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt:7, İstanbul, 1967, s.50

4. İkinci Kaynağın Dipnot Olarak Verilmesi: Araştırmalarımız sırasında konumuzla ilgili başvurduğumuz kaynaklarda bazı bilgilerin başka bir kaynaktan aktarıldığını veya başka bir kaynağa gönderme yapıldığını görürüz. Bu ikinci kaynağa ulaşmamız mümkün olmadığı zaman okuduğumuz kaynağa atıf yaparak bu kaynağı dipnot olarak gösterebiliriz. İkinci kaynağın dipnot olarak gösterilmesi iki şekilde olur:

1. Önce elimizdeki kaynak yazılır, sayfa numarası verildikten sonra den, dan konur ve esas verilmek istenen kaynak yazılır. Varsa ikinci kaynaktaki sayfa numarası da belirtilir.

2. Önce esas verilmek istenen kaynak yazılır (;) konur, sonra elimizdeki kaynak yazılır ve sonuna den, dan konur. Günümüzde yaygın olarak bu ikinci yol kullanılmakta, sonada den, dan koyulmamaktadır.

> ...... Konya'daki Sahipata Külliyesi içindeki hamam (Sultan Hamamı) Selçuklu Çifte Hamamlarının en iyi örneklerinden birisidir. Semavi Eyice'nin yaptığı tipolojiye göre haçvari dört eyvanlı ve köşe hücreli plan tipine sahiptir(1).

1. Sözen, M., **Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan**, İstanbul, 1974, s.114 den Eyice, S., "İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri

Hamamları Üzerine Bir Deneme",**Tarih Dergisi**, Cilt:XI Sayı:15, İstanbul, 1960, s.99-120

1. Eyice, S., "İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Üzerine Bir Deneme", **Tarih Dergisi**, Cilt:XI, Sayı:15, İstanbul, 1960, s.99-120; Sözen, M., **Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan**, İstanbul, 1976, s.114

5. CD-ROM, Elektronik Dergi, İnternet Kaynaklarının Dipnot Olarak Verilmesi: Son yıllarda artan elektronik bilgi depolama ve haberleşme sistemlerinden bilimsel araştırmalarda etkin bir şekilde yararlanılmaktadır. Birçok kütüphane katalogları WEB sistemlerine yüklenmiştir.

CD-ROM'ların kim ve hangi şirket tarafından hangi yılda üretildiğinin, hangi türde hazırlandığının belirtilmesi gerekir.

WEB sayfalarında varsa yazarı, adı, sayfaya erişim tarihi yazılır.

Battenfeld, R.L. 1996. Citation Guide for Internet Resources. Based an beyond the MLA Handbook

Erişim:[http//www southhampton.liunet edu/library/mlacite.htm].

Erişim Tarihi: 23 Aralık 1996

2. Muhteva Dipnotları (Açıklama Dipnotları):

Araştırmacının bazı hususları açıkladığı dipnotlardır. Burada bir fikir açıklanır veya konuyla ilgili yorumlar yapılır. Bu açıklamalar konuşma diliyle yazılır. Bunu metin içinde yaparsak okuyucunun dikkati dağılır. Bu sebeple bu tür açıklamalar dipnotta verilir. Bu açıklamalarla ilgili eğer kaynak varsa künyesi yazılır. Açıklama dipnotları kaynak gösterilmeden de yazılabilir.

.....Sahipata Hamamının erkekler bölümünde keçelik bulunmaktadır. Keçelik iki kısımdan meydana gelmektedir(1).

1. Arseven, keçeliğin ilk bölümünü keçecinin elbisesini soyunduğu kısım, ikinci bölümü ise keçenin pişirildiği yer olarak açıklamaktadır. Bilindiği gibi keçelik kısmı olan Türk hamamları çok az sayıdadır. (Arseven, C. E., **Türk Sanatı Tarihi**, İstanbul, 1975, s.158)

3. Mülakatların Dipnot Olarak Verilmesi:

Araştırmamız sırasında görüştüğümüz sanatçıların, kaynak kişilerin verdiği bilgileri muhteva dipnotu olarak verebiliriz. Bunu yaparken kaynak kişinin kimliğinin, görüşme tarihinin ve edinilen bilginin tam ve doğru olarak yazılması gerekir.

..... Ebru sanatı günümüzde yok olmuş klâsik sanatlarımızdan birisidir. Eski zamanlarda, kitapları, ciltleri, levhaları süsleyen bu sanatla uğraşan kişi sayısı bir elin parmak sayısını geçmiyor(1).

1. Ebru sanatçısı Mustafa Düzgünman'la 13 Kasım 1985'te Üsküdar'daki atölyesinde yapılan mülakattan.

4. Dipnot Gösterim Teknikleri:

1. Klâsik Gösterim Tekniği: Dipnot numarası cümle içinde ilgili kelime üzerinde veya cümle sonunda gösterilir. Bu numaraya göre kaynak veya açıklama dipnotu verilir. Kaynak dipnotu, numara verilip bibliyografik künye yazılarak sayfa numarası verilir(1).

1. Faroughi, S., "XVII. Yüzyılda Orta Anadolu'da Şeyh Aileleri", **Türkiye İktisat Tarihi Semineri**, Ankara, 1975, s.197

Bu dipnotu şu şekilde gösterenler de vardır.

1. Faroughi, S. 1975. XVII. Yüzyılda Orta Anadolu'da Şeyh Aileleri, **Türkiye İktisat Tarihi Semineri**, Ankara, s.197

Yazılı kaynaklara atıf yapılmasında çok çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Klâsik gösterim tekniklerinden başka yeni teknikler de uygulanmaktadır.

2. Chicago Sistemi: Bu gösterim tekniği özellikle fen ve sağlık bilimlerinde uygulanmaktadır. Bu teknikte kaynaklar metin sonunda olduğu için, kaynağın bütünü yazılmıyor. Cümlede parantez içinde sadece yazarın soyadı, araştırmanın basım yılı ve sayfa nosu veriliyor (Bazen sayfa nosu verilmiyor).

... Bu konuyu aydınlatmak için tarihçinin yardımına ihtiyaç var, yine Faroughi'ye başvuralım (Faroughi, 1975, 197).

5. Bazı Kurallar:

1.Dipnotlarda Tekrarlanan Kaynaklar: Bazı kaynaklara sık olarak atıf yapmamız gerektiğinde her zaman kaynağın künyesini tam olarak yazamayız. Yazarın soyadını (ve adını) yazdıktan sonra A.g.e., (op.cit) adı geçen eser; A.g.m., Adı geçen makale yazıp, sayfa numarasını veririz. Aynı kaynağı dipnot verdikten sonra ona tekrar atıf yaparken yazarın adı yazılmaz aynı yerde, A.y., (ibid) yazılır, sayfa numarası verilir.

1. Konyalı, İ.H., **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir**, İstanbul, 1945, s.457
2. Huart, Cl., **Konia**, Paris, 1897, s.115
3. Konyalı, İ.H., **A.g.e.**, s.145
4. A.y., s.146

2. İkiden Fazla Yazar: Yazarı ikiden fazla olan kaynaklarda ilk isim yazıldıktan sonra ve diğerleri kısaltılarak vd. (et.al) yazılıp virgül konur.

Sözen, M. vd., **Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan**, İstanbul, 1976, s.114

3. Soyadı kanunundan önce yaşamış yazarların isimleri olduğu gibi alınır.

Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, Cilt:1, İstanbul, 1985

4. Yazma eserlerin dipnot olarak gösterilmesi: Bu eserlerde önce yazarın adı yazılır, virgül konur. Eserinin adı yazılır. Altı çizilir. Parentez içinde eserin yazma olduğu belirtilir. Bulunduğu kütüphane, bölüm ve kayıt numarası yazılır. Sayfa numarası Varak (Va-b) şeklinde yazılır.

Mehmed Aşık, (bin Ömer), **Menazır'ül Avalim**, (Yzm. TSK. Rev.1667), V-8a

5. Arşiv belgelerinin, vakfiyelerin dipnot olarak gösterilmesi: Burada arşiv belgesinin veya vakfiyesinin tam adı yazılır, virgül konur. Bulunduğu müzenin veya arşivin adı ve kayıt numarası yazılır. Altı çizilir, belgenin kayıt numarası yazılır.

Konya-Ferhuniye Vakfı, V.G.M. Arşivi (Müceddet Anadolu Defteri 17/25), 596 Numaralı Defter, s.146, sıra 134

6. Yazarı belli olmayan kaynaklar: "Anonim" başlığıyla bibliyografyaya alınır ve aynı şekilde dipnotta gösterilir.

Anonim, **Kayseri Ville Aux Mausolées**, Kayseri, 1952

7. Bazı yayınların dipnot olarak verilmesinde ya da bibliyografya da gösterilmesinde yayın evlerinin de yazılması gerekir. Bu yazılacaksa basım yerinden sonra yazılır. Bazı yayıncılar yayınevini basım yerinden önce de göstermektedir.

Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, İstanbul, Üç Dal Neşriyat, 1985

Aynı şekilde kitapların çevirmenleri veya sadeleştirenler de gerektiğinde belirtilmelidir.

Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi** (Sadeleştiren: Z. Danışman), İstanbul, 1940

Aşağıda hem klasik hem de Chicago sistemine göre dipnotların gösterildiği bir araştırma yazısına yer verilmiştir. Böylece, öğrencilerin iki sistemi birlikte görmesi sağlanmıştır. Şüphesiz bir yazıda tek bir dipnot sistemi uygulanır.

6. Metnin Düzeltilmesi: Araştırmacı ne kadar dikkatli olursa olsun metni yazarken çok sayıda hata yapar. Metin danışmanına, basıma verilmeden

bu hatalar düzeltilmezse şaşkınlık yaratır, muhtevası ve biçimi ne kadar özgün olsa da kabul edilmez. Metnin son gözden geçirilmesi bunun için çok önemlidir. Bu sebeple yayımcılar, metnin son olarak bir meslektaş ve bir de ilgisiz bir alanda çalışan uzman tarafından okunmasını öngörmektedirler.

Karpuz, H., "Nasreddin Hoca Türbesi", **Nasreddin Hoca'ya Armağan**, İstanbul, 1996, s.193-204

Uyarı: Aşağıdaki metinde Chicago ve klasik dipnotlar birlikte gösterilmiştir. Şüphesiz bir araştırma yaparken tek tip dipnot sistemi kullanılır. Öğrenciler iki yöntemi karşılaştırabilsin diye böyle yapılmıştır.

NASREDDİN HOCA TÜRBESİ

Prof. Dr. Haşim KARPUZ*

1. GİRİŞ:

Akşehir Deyince, kentin tarihi kimliği ile özdeşleşmiş Nasreddin Hoca akla gelir. Sivrihisar'ın Hortu Köyü'nde doğup büyüyen Nasreddin Hoca; ömrünün büyük bir kısmını Akşehir'de geçirmiş, burada görev yapmış, insanların dertlerini dinlemiş, onları güldürmüş, düşündürmüş ve bu şehirde öteki dünyaya göç etmiştir. Bu araştırmanın konusu, Akşehir'de bulunan Nasreddin Hoca Türbesi'nin tarihi ve mimari özelliklerini kısaca belirtmektedir.

Türbe, Selçuklu şehrinin güney doğusunda sur dışında büyük bir mezarlık içerisinde, bugünkü tapu kayıtlarına göre Kileci Mahallesi 215 Ada, 1-2 parselde bulunmaktadır. Türbe altı köşeli baldaken bir iç kısım ve 12 köşeli baldaken bir dış kısımdan meydana gelmektedir.

Türbenin içerisinde bulunduğu mezarlık erken tarihli, değişik tipte ve özellikteki mezar taşları ile araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu konuda geniş kapsamlı bir araştırmayı Rıfkı Melül Meriç yapmıştır (Meriç, 1936, 141-142)[1]. Nasreddin Hoca Türbesi'nin kitabesi ve tarihçesi konusunda ilk toplu değerlendirmeyi İ. H. Konyalı gerçekleştirmiştir (Konyalı, 1945, 457-475)[2]. Yapıyı Evliya Çelebi, Charles Texier, Cl. Huart gibi seyyah ve araştırmacılar görüp incelemiş-

---

* S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

1 Meriç, R.M., "Akşehir Türbe ve Mezarları", **Türkiyat Mecmuası**, C:5, İstanbul, 1936, s.141-212

2 Konyalı, İ.H., **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir**, İstanbul, 1945, s.457-475

lerdir (Huart, 1897, 115)[3]. Türbenin mimari özellikleri ise Akşehir üzerine yapılan lisans, yüksek lisans ve doktora tezlerinde ele alınmıştır.

2. YAPININ İNCELENMESİ

Türbe, birçok onarımlar sonunda bugünkü haline kavuşmuştur. İç içe iki baldaken kısımdan oluşmaktadır. Taş ve ahşap malzemeden yapılmıştır. Esas türbe iç kısımdır, bu türbe dışarıdan 12 köşeli bir revakla çevrilmiştir.

Esas Türbe: Planı altıgendir. Kapısı doğu taraftadır. İçte kubbeye geçişte pandantifle yer verilmiştir. Köşelerde silindirik devşirme taş sütunlar bulunur. Bu sütunlar sivri kemerlerle birbirine bağlanmış ve bunun üzerine kubbe oturtulmuştur. Sütunlar kaidesiz olup, köşeli başlıklara sahiptir. Başlıklar ahşap gergilerle birbirine bağlanmıştır. Örtü dışta onikigen bir saçağa ve konik bir külaha sahiptir. Bu külah dış örtünün içerisinde kalmıştır. Kuzey cephede iki kemer arasına tamir kitabesi yerleştirilmiştir.

Kitabeye göre II. Abdülhamid'in hükümdarlığı sırasında Konya Valisi Faik Bey türbeyi etraflıca tamir ettirmiş, özellikle dış kısmını yeniletmiştir.

Yapının tarihlendirilmesi ile ilgili önemli bir belge de batı tarafta Nasreddin Hoca'nın başucundaki sütun üzerinde siyah mürekkeple yazılan 1393 tarihli kitabedir.

Türbenin ortasındaki Nasreddin Hoca'nın sandukası Doğu-Batı istikametinde yerleştirilmiştir. 1955 yılında mermer kaplanmıştır. Konyalı, mezarın üzerinde yazılı bir sancak sopası bulunduğunu belirtir (Konyalı, 1945, 475)[4]. Tahtanın bir yüzünde, "Nasreddin Hoca Veli 683", diğer yüzünde ise "Maşallah, Allah'dan bir yardım ve yakın bir fetih mü'minlere müjdele ya Muhammed" yazılıydı.

Sanduka, baş tarafında iri bir kavuğa sahiptir ve burada 22x50 cm ölçülerinde nesih hatlı mermer bir kitabe bulunmaktadır.

Türbenin esas çekirdeğini oluşturan ve bazı onarımlarla günümüze gelen altıgen baldaken Nasreddin Hoca'nın ölümünden sonra, 14. yüzyılın ortalarında yapılmış olmalıdır. Bazı taş basma letaif kitaplarında Hoca'nın türbesinin görünüşüne de yer verilmiştir. Bazı kitaplarda latife olsun diye yapılmış olmalı, Hoca Akşehir'i terketmesin diye türbesi bir iple kazığa bağlanmıştır.

Dış Kısım: Bu kısmın 1878 yılında yapıldığını biliyoruz (Konyalı, 1945, 475)[5]. 19. yüzyılın sonlarına ait kartpostal, fotoğraf ve gravürlerde dış revak ve kiremit kaplı çatısı görülmektedir.

Onikigen plan, düzgün bir taş temel üzerine ahşap direklerin taşıdığı, kiremit kaplı pramidal ahşap bir çatıya sahiptir. Ahşap sütunlar birbirine bağdadi

---

[3] Huart, Cl., **Konia**, Paris, 1897, s.115

[4] Konyalı, İ.H., **A.g.e.**, s.475

[5] Konyalı, İ.H., **A.g.e.**, s.475

Bursa kemerleriyle bağlanmıştı. Ahşap sütunların arasında ahşap parmaklıklar bulunmaktaydı. Revağın bitişiğinde görülen eklenti yapı türbedar odasıydı.

1905 yılında Vali Ferit Bey'in onarımıyla türbenin dış bölümü tamamen değiştirilmiştir. Yapılan onarımlarla günümüze gelen bu bölümü şöyle tanımlayabiliriz.

Onikigen plan korunmuştur. 110 cm. yüksekliğinde ve 40 cm. kalınlığında bir kaide üzerine 190 cm. yüksekliğinde mermer sütunlar yükselmektedir. Kapısı kuzey taraftadır. Sütun başlıkları üzerine dikey oturan ahşap deşteklerle, sütun arasındaki üç eksenli bağdadi kemerler çatıyı taşırlar. Dışarıya taşan saçak ve premidal örtü çinko ile kaplanmıştır. Saçak üzerinde devrin sivil yapılarında görülen metal süslemeli bir frize yer verilmiştir.

Revağın mermer sütunları gergi demirleri ile birbirine bağlanmıştır. Araları ise demir parmaklıklarla kapatılmıştır.

Bu kısmın içerisinde iki mezar bulunmaktadır. Nasreddin Hoca sandukasının güneyindeki mezar 1499 tarihlidir ve Mehmed Çelebi'nin kızı merhume Habibe'ye aittir. Nasreddin Hoca'nın sandukasının güney-doğusunda yeralan ikinci mezartaşı 1498 tarihlidir ve kime ait olduğu bilinmemektedir.

Nasriddin Hoca üzerine yapılan araştırmalar, belgelerin yetersizliğine rağmen doğum tarihi 1208, ölüm tarihi de 1284 olarak kabul edilmektedir (Anonim, Ana Britanica, 1992, 416-447; Kurgan, 1990, 225)[6]. Türbenin esas kısmını Hoca'nın ölüm tarihinden sonra muhtemelen 14. yüzyılın ortalarında yapılmış olmalıdır. Sipahi Mehmed 1393 yılında bu türbeyi ziyaret etmiş ve belirtilen kitabeyi yazmıştır. Bilindiği gibi Baldaken türbeler Beylikler devrinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Osmanlı dönemi için türbe hakkında bilgi veren kaynaklar sınırlıdır.

1476 tarihli bir vakıf belgesinde Nasreddin Hoca Türbesi'nin harap olduğu, medresesinin yıkıldığı belirtilmektedir. Dış revak içinde kalan mezartaşları bu kısım ilave edilirken kaldırılmıştır. Bu revak 1878 yılında yapılmıştır. Bu yapı harap olunca 1905 yılında bugünkü şekliyle onarılmıştır. Dış kısmın bundan sonra 1945, 1955 yıllarında onarıldığını bilmekteyiz.

3. SONUÇ

Nasreddin Hoca'nın hayatı gibi türbesinin yapılışı ve geçirdiği devirler hakkında da sağlam bilgilere sahip değiliz. Ölümünden sonra üzerine Beylikler devrinde altıgen baldaken bir türbe yapılmış, 1878 yılında türbeyi içine alacak şekilde dış kısım ilave edilmiştir.

Nasreddin Hoca Türbesi'nin içinde bulunduğu Büyük Selçuklu Mezarlığı yeterince korunamamıştır. Mezarlığın doğu kısmı kaldırılarak yerine Akşehir Lisesi, güneyine ise Devlet Hastanesi yaptırılmıştır. Uluslararası bir değer hali-

---

[6]. Anonim, "Nasreddin Hoca", **Ana Britanica**, C:16, İstanbul, 1992, s.416-447; Kurgan, Ş., "Nasreddin Hoca Üzerne", **I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 1990, s.225

ne gelen Nasreddin Hoca'nın Türbesi ve çevresindeki mezarlıkla ilgili ilk koruma kararı 1977 yılında alınmış ve mezarlık 3. derece sit alanı ilan edilmiştir. İller Bankası Genel Müdürlüğü 1975 yılında "Akşehir Nasreddin Hoca Kültür Tesisleri Çevre Düzenlemesi" adlı bir projeyi yarışmaya çıkarmıştır. Ancak kazanan projeye bugüne kadar hayata geçirilememiştir. Türbeye ulaşan yol ve türbe çevresinde küçük çaplı düzenlemeler yapılmıştır. Nasreddin Hoca fıkralarıyla dünyanın her yanında, türbesi ile Akşehir'de yaşamaya devam ediyor.

KAYNAKLAR

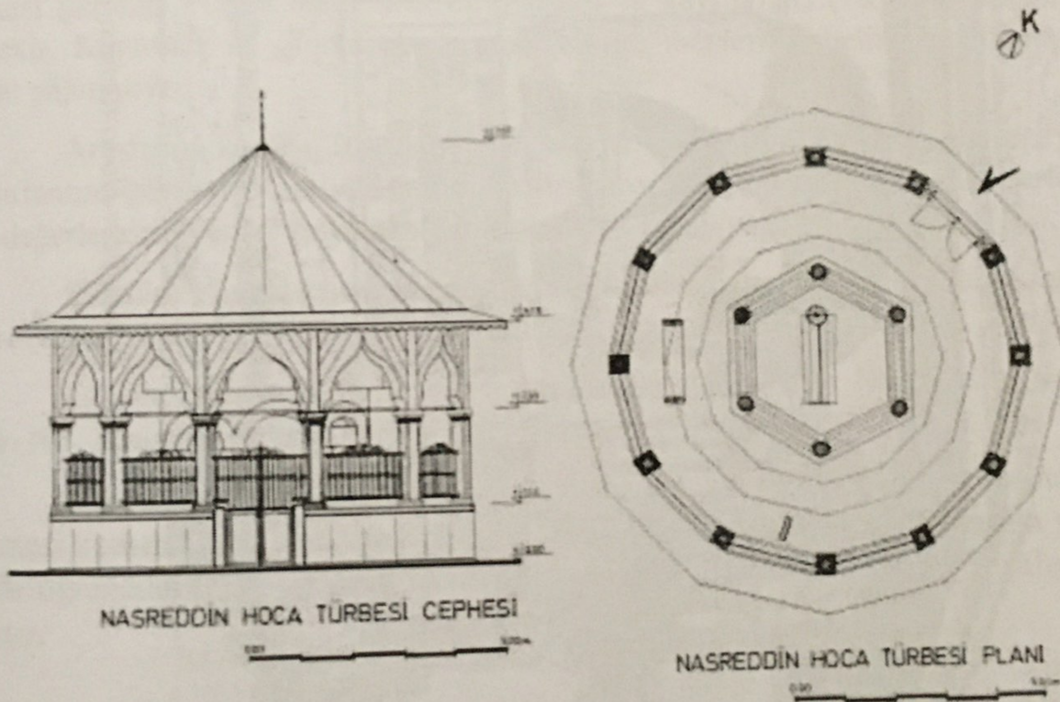
Anonim, (1992), "Nasreddin Hoca", **Ana Britanica**, Cilt:16, İstanbul, s.416-447

Huart, Cl., **Konia**, Paris, 1897, s.115

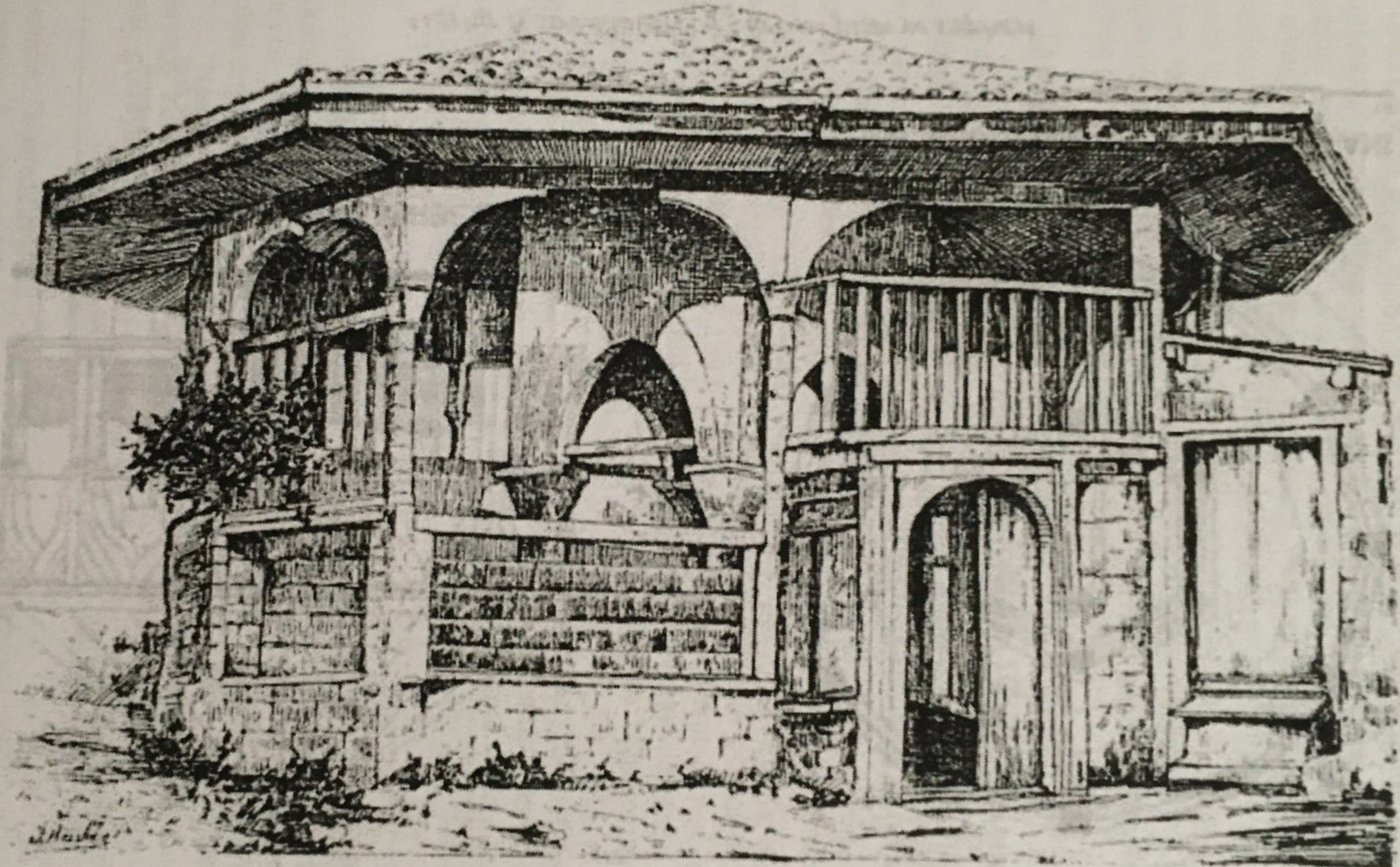
Konyalı, İ. H., (1945), **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir**, İstanbul, s.457-475

Kurgan, Şükrü, (1990), "Nasreddin Hoca Üzerne", **I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, s.225

Meriç, R. M., (1936), "Akşehir Türbe ve Mezarları", **Türkiyat Mecmuası**, C:5, İstanbul, s.141-212

Akşehir Nasreddin Hoca Türbesi plan ve cephesi

Nasreddin Hoca türbesi (Huart'dan)

9. ESERLERİN GÖZLEM FİŞLERİNİN HAZIRLANMASI

Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatlarının alanı çok geniştir. İnsanın yer yüzüne gelişinden bugüne kadar yarattığı kültür ve sanat ürünlerinin hepsi bu alanların konusuna girer. Bu uzun dönem içinde, insan güzel sanatların ana kollarından olan plastik sanatlarla ilgili bir çok eser vermiştir.

Plastik Sanatları:

1. Mimarlık,

2. Heykeltraşlık,

3. Resim,

4. Küçük sanatlar (El sanatları),

olarak gruplandırılmaktadır. Bu alanlar içerisinde çok değişik amaçlarla yapılmış sanat eserleri bulunmaktadır. Araştırmalarımızda herhangi bir sanat eserini tanımlamak, özelliklerini ortaya koymak için bu alanlara ait köklü bilgilerimizin olması gerekir. Plastik sanatlarla ilgili terim ve kavramları çok iyi bilmemiz gerekir. Konumuz ne olursa olsun sanat eserini incelerken belirli bir anlatım planı yapmalıyız.

Araştırma konusu olarak seçilen eserler belirli bir sıra ile incelenir. İyi hazırlanmış gözlem (Katalog) fişleri araştırmamıza değer katar. Bu yolla eserlerin değerlendirilmesini ve yorumlanmasını daha kolay yaparız.

Gözlem Fişi: Araştırılan sanat eserinin tanımlanması, bütün özelliklerinin belirlenmesi için hazırlanmış belirli başlıklara sahip bir metindir.

Gözlem fişinin başında incelenen Eserin Adı, Çizim No., Resim No., Env. No., Araştırma Tarihi gibi bilgiler bulunur.

Aşağıda plastik sanatların konusuna giren bazı sanat eserlerinin incelenmesi sırasında gözlem fişlerinde yer alabilecek başlıklar verilmiştir. Bu şekilde öğrencilerimize tezlerini hazırlamaları sırasında yardım edilmeye çalışılmıştır.

9.1. MİMARLIK, ANTİK ÇAĞ YAPILARI VE SANAT ESERLERİNİN İNCELENMESİ

İnsanlar barınmak, diğer ihtiyaçlarını karşılayabilmek, dünya üzerinde fiziksel bir çevre yaratmak için yapı faaliyetine girişmiştir. Bu faaliyet herhangi

bir mekanın sınırlarını belirleyen bir strüktüre, bu amaca uygun yapı malzemesine ve yapı tekniğine dayanır. En kısa tanımıyla yapı insanı evrensel boşluktan ayıran bir mekandır. Yapı sadece insanın barındığı bir mekan değildir. Aynı zamanda toplumun estetik değerlerini, kültür yapısını ortaya koyan bir sanat ürünüdür.

Bir yapı veya diğer sanat eserleri biçimlendirilirken şu faktörler etkili olur:

1. Doğal Çevre (Toplumsal Çevre)
2. Toplumsal değerler
3. Fonksiyon, yapı ihtiyacı
4. Malzeme
5. Teknik
6. Sanatçı
7. Ekonomi

Bir yapıyı incelerken şu şekilde bir anlatım sırası izleyebiliriz.

1. Başlık ve yapının adı: Kısa ve anlaşılır bir şekilde yazılmalıdır.

2. Genel Tanım: Yapının yeri (topoğrafya), mimarı ve yapım tarihi, yapı malzemesi, kat adedi, fonksiyon gibi bilgiler birkaç cümleyle anlatılır.

3. Mimari özellikleri: Yapı belirli bir anlatım sırasına göre ayrıntılı olarak ele alınır. Bu bölüm şu alt başlıklardan oluşabilir:

1. Yapı malzemesi,

2. Yapı elemanları,

3. Plan elemanları: Zeminden başlayarak plânı oluşturan mekanlar tanıtılır.

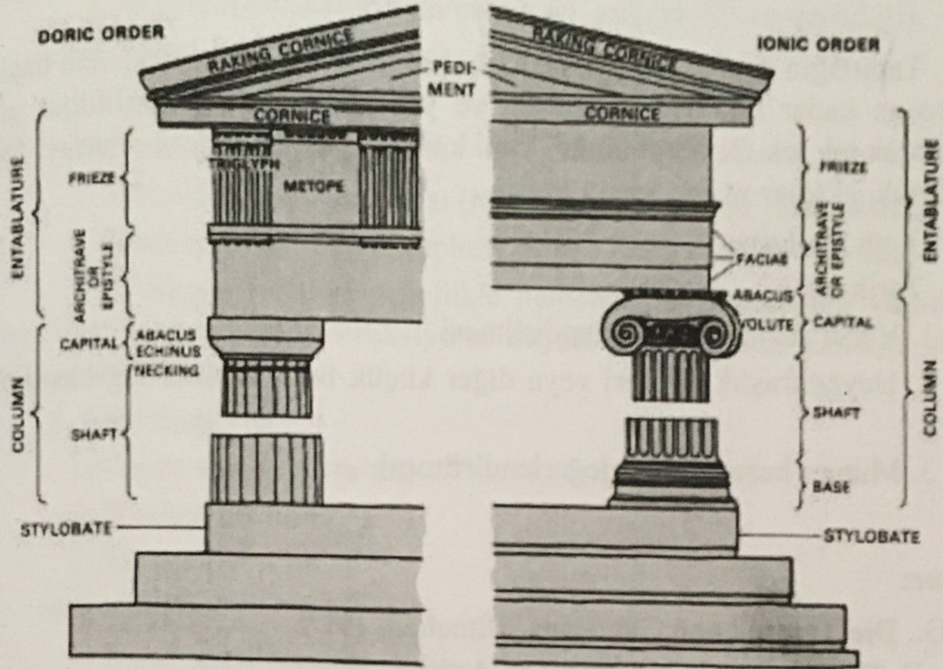
4. Plan tipi: Aşağı yukarı her yapının kendi türü içinde bir plan tipi vardır. Bunun belirlenmesi gerekir.

5. Cephe düzeni: Yapı cepheleri belirli bir tasarım ya da oran, süsleme düzenlerine sahiptir. Bunlar ayrı ayrı ele alınır.

6. Süsleme: Yapının tarihlemesine yardım etmesi dönemini ve üslup özelliklerini ortaya koyması açısından önemlidir.

4. Değerlendirme ve Sonuç: Bu bölümde yapının kendi türü içindeki önemi ortaya konur. Kitabesi yoksa üslup özelliklerinden yararlanarak tarihlendirmesi yapılır.

9.1.1. Tapınaklar

Tapınak düzenleri (Gardner's'den)

1. Giriş
   1. Kent içerisindeki yeri
   2. Plan özellikleri. Sırasıyla plan tipi (peripteros, dipteros vs.) ve sütun sayısı.
   3. Yapı malzemesi (mermer, kireç taşı, ahşap vb.).
   4. Yapının şu andaki korunma durumu.
2. Yapı tanımlaması
   1. Ölçüler ve oranlar.
      1. Sütun arası mesafeler, pteron mesafesi ve bunların birbirlerine oranları vs.
      2. Antelerin önündeki sütunlara mesafesi.
   2. Sella

1. Sellanın bölümleri (burada sellanın hangi bölümlerden oluştuğu belirtilmelidir).

2. Detay ölçüleri (duvar kalınlıkları vs.)

3. Duvarların dış cephe ve iç cephe görünüşlerinin kaideden yukarıya tanımı.

3. Tapınağın cephe tanımlaması (Bu bölümde tapınağın kaideden başlayarak çatısına kadar tüm elemanları ön ve yan cephelerdeki farklılıklar göz önüne alınarak tek tek ele elınmalıdır. Yani kaide, sütun başlıkları, arşitrav, friz, geison, alınlık, akroter vs.)

4. Yapı tipolojisi.

5. Tarihleme

1. Varsa yazıtların değerlendirilmesi

2. Heykeltraşlık eserleri veya diğer küçük buluntuların değerlendirilmesi.

3. Mimari bezemelerin değerlendirilmesi.

Kaynaklar:

Gruben, G., **Die Tempel der Griechen**, München, 1974

Krencker, D.-Schede, M., **Der Tempel in Ankara**, Berlin, 1936

9.1.2. Tiyatro ve Benzeri Toplantı Yapıları (Bouleuterion, Odeon, Prytaneion)

1. Giriş

1. Kent içerisindeki yeri

2. Bütün tiyatroyu tüm elemanları ile birlikte genel kısa bir tanım ve tüm yapının toplam ölçüleri.

3. Yapı malzemesi

4. Yapının korunma durumu

2. Yapı tanımlaması

1. Cavea

1.Ölçüler. Burada öncelikle şu ölçülere dikkat edilmelidir: orchestra çapı, cavea yüksekliği, diazomanın genişliği.

2. Tanım. Diazoma sayısı, kerkides sayısı, oturma sıraları sayısı vs. Kapsayan bir tanım yapılmalıdır.

3. Paradoslar.

2. Proskenion

1. Ölçüler (Proskenion'un uzunluğu, yüksekliği ve derinliği).

2. Tanımlama

1. Plan

2. Cephe görünüşü

3. Sahne binası tanımlaması (Klasik ve Hellenistik tiyatrolarda).

4. Scaenae frons (Sahne cephesi, Roma dönemi tiyatrolarında)

1. Skene binaları genellikle hemen hemen tamamen yıkılmış oldukları için bunların rekonstruksiyona dayalı plan, cephe, yandan görünüş tanımlamaları yapılmalıdır.

3. Yapı tipolojisi

1. Cavea ve orchestra'nın

2. Proskenion'un

3. Scaena frons'un

4. Tarihleme

1. Varsa yazıtlara göre

2. Heykeltraşlık eserleri ve diğer küçük buluntulara göre

3. Mimari bezemelere göre

Kaynaklar:

Bieber, M., **The History of the Greek and Roman Theater**, Londra, 1961

Gerkan, A. von, **Das Theater von Priene**, Berlin, 1921

Krischen, F., **Antike Rathäuser**, München, 1941

Knackfuß, H., **Das Rathaus von Milet. Milet I.2**, Berlin, 1908

9.1.3. Gymnasion, Palestra Benzeri Yapılar

1. Giriş

1. Yapının kent içerisindeki yeri

2. Ölçüleri ile birlikte kısa genel yapı tanımlaması

3. Yapının halihazırdaki korunma durumu

4. Yapıda kullanılan malzemeler (mermer, taş, ahşap vb.)

2. Yapı tanımlaması. Burada bu tür yapılarda bulunan odalar hem plan, hem de duvar görünüşleri bakımından tek tek tanımlanır.

1. Ephebaion (Gençler için)
2. Konisterion (Kumlanma yeri)
3. Loutron (Yıkanma yeri)
4. Peristy avlu vs.

3. Yapı tipolojisi

4. Tarihleme

1. Yazıtların değerlendirilmesi
2. Küçük buluntuların değerlendirilmesi
3. Mimari bezemelerin değerlendirilmesi

Kaynaklar:

Delorme, I., Gymnasion. **Étude sur les monuments consacrés à l'éducation en Grèce**, Paris, 1960.

Gerkan, A. von- Krischen, F., **Thermen und Palaestren. Milet I.9**, Berlin, 1928.

9.1.4. Mezar Anıtları

1. Giriş

1. Kentteki veya Nekropol alanındaki yeri
2. Kısa genel yapı tanımlaması
3. Yapı malzemesi
4. Günümüzdeki korunma durumu

2. Yapı tanımlaması

1. Plana göre
2. Cephe görünüşüne göre

3. Tipoloji. Burada incelenen mezar anıtının tipi mutlaka belirtilmelidir. Örneğin, tapınak cepheli, Baldachin, sütunlu mezar vs.

4. Tarihleme

1. Varsa yazıtına göre
2. Küçük buluntulara göre
3. Mimari bezemelere göre

Kaynaklar:

Jeppesen, K., **Paradeigmata. Three Mid-Fourth Century Main Works of Hellenic Architecture. Jutland Archeological Society Publications 4**, Aarhus, 1958

Hesberg, H. von, **Römische Grabbauten**, Darmstadt, 1996

9.1.5. Mezar Stelleri

1. Giriş: Envanter bilgileri. Buluntu yeri, korunduğu müze, müze envanter numarası, ölçüleri (yükseklik, genişlik, kalınlık; resim alanı yüksekliği, genişliği, derinliği; yazıtlarda harf yüksekliği ve satır sayısı).

2. Ayrıntılı tanım

    1. Stelin malzemesi, halihazırda korunma durumu

    2. Tasviri

        1. Stelin tipi

        2. Üstten başlayarak aşağıya doğru kompozisyonda yer alan betiler

        3. Yazıt transkripti ve tercümesi

3. Tarihleme

Kaynaklar:

Pfuhl, E.,-Möbius, H., **Die ostgriechische Grabreliefs I-II**, Frankfurt, a.M. 1977-1979

Şahin, M., **Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları**, Ankara 2000

9.1.6. Kentler

1. Giriş

    1. Yeri (hem antik, hem modern coğrafi konumu dikkate alınarak tanımlanmalıdır).

    2. Tarihçesi (kentin kuruluşundan gunumüze kadarki serüveni).

    3.Kentte kazı ve araştırma tarihi.

2. Kentin topoğrafyası

1. Kentin planı ve plan sistemi
2. Caddeler
3. Alt yapı sistemleri (içme suyu ve atık su sistemleri ve tesisleri)
4. Savunma sistemleri (sur duvarları ve kent kapıları).

3. Kamu yapıları
1. Tapınaklar
2. Agora
3. Toplanti yapıları (Tiyatro, Odeon, Bouleterion vb.)
4. Spor ve eğitim yapıları (Gymnasium, Palaestra, Stadion vb.)
5. Hamamlar ve benzeri yapılar

4. Nekropol alanları.
5. Değerlendirme

Kaynaklar:

Akarca, A., **Şehir ve Savunması**, Ankara, 1987

Wycherley, R.E., **Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu**, (Çev. N.Nirven-N. Başgelen), İstanbul, 1986.

9.1.7. Hamamlar

1. Giriş
1. Kent içerisindeki yeri
2. Ölçüleri ile birlikte kısa ve genel yapı tanımlaması
3. Yapının günümüzdeki korunma durumu
4. Yapı malzemesi

2. Detaylı yapı tanımlaması. Burada bu tür yapılarda bulunan odalar hem plan, hem de duvar görünüşleri bakımından tek tek tanımlanır.
1. Apodyterium (soyunma odası)
2. Frigidarium (soğukluk)
3. Tepidarium (ılıklık)
4. Caldarium (sıcaklık) vs.

3. Yapı tipolojisi
4. Tarihleme

1. Yazıtların değerlendirilmesi
2. Küçük buluntuların değerlendirilmesi
3. Mimari bezemelerin değerlendirilmesi

Kaynaklar:

Krencker, D.-vd., **Die trierer Kaiserthermen I. Trierer Grabungen Forschungen I**, Augsburg, 1929

Boëthius, A.-Ward-Perkins, J.B., **Etruscan and Roman Architecture**, Baltimore, 1970

9.1.8. Evler

1. Giriş
   1. Kent içerisindeki yeri
   2. Ölçüleri ile birlikte kısa ve genel yapı tanımlaması
   3. Yapının günümüzdeki korunma durumu
   4. Yapı malzemesi

2. Detaylı yapı tanımlaması. Burada bu tür yapılarda bulunan odalar ve Atrium kısmı (orta avlu) hem plan, hem de duvar görünüşleri bakımından tek tek tanımlanır.

3. Tipoloji
4. Tarihleme
   1. Yazıtların değerlendirilmesi
   2. Küçük buluntuların değerlendirilmesi
   3. Mimari bezemelerin değerlendirilmesi

Kaynaklar:

Usman, M., **Antik Devir Küçük Asya Evleri**, İstanbul, 1958

Hoepfner, W.-Schwandner, E. L., **Haus und Stadt im klassischen Griechenland Neubearbeitung**, München, 1994

Carroll-Spillecke, M., **ΚΗΠΟΣ. Der Antike griechische Garten, Wohnen in der klassischen Polis 3**, München, 1989

9.1.9. Lahitler

1. Giriş

1. Müze kayıt bilgileri (envanter numarası, geldiği yer, geliş tarihi vs.)

2. Ölçüleri: Burada lahit bütün olarak yükseklik, uzunluk ve genişlik olarak ölçülmeli, daha sonra da kapak ve sandukanın ayrı ayrı ölçüleri alınmalıdır. Ayrıca kabartma alanında, alanın yüksekliği ve kabartmanın derinliğinin ölçüleri, ayrıca eğer varsa yazıtın da harf yüksekliği ve satır sayısı da belirtilmelidir.

3. Malzeme cinsi

4. Halihazırdaki korunma durumu

2. Tanım

1. Ön uzun yüz

2. Arka uzun yüz

3. Kısa yan yüzler

3. Tipoloji

4. Tarihleme

Kaynaklar:

İdil, V., **Likya Lahitleri**, Ankara, 1985

Sichtermann, H., **Die mythologischen Sarkophage 2. Apollon bis Grazien, Die antiken Sarkophagreliefs 12, 2**, B. Andreae-G. Koch (Ed.), Berlin, 1992

9.1.10. Mozaikler

1. Giriş

1. Müze bilgileri (envanter numarası, buluntu yeri, müzeye geliş tarihi vs.)

2. Ölçüleri. En ve boyun yanı sıra tek tek pano ölçüleri, figürlerin ölçüleri ve santmetre kareye düşen tessera sayısı.

3. Halihazırdaki korunma durumu

2. Mozaiğin yapım tekniği

3. Mozaiğin üzerindeki kompozisyonun ayrıntılı tanımı. Birden fazla pano varsa, panolar saat yönünde tek tek ele alınmalıdır.

4. Mitoloji sahnesi söz konusu ise konunun ikonografisi.

5. Atölye belirlemesi

6. Tarihleme

Kaynaklar:
Budde, L., **Antike Mosaiken in Kilikien I-II**, Recklinghausen, 1969-1972
Bingöl, O., **Malerai und Mosaik der Antike in der Türkei**, Mainz, 1999

9.1.11. Kaya Kabartmaları

1. Giriş: Yeri, konusu, ölçüleri yapım tarihi

2. Ayrıntılı Tanım:

1. Malzeme: Kabartma tekniği
2. Tasvir:
    1. Üstten başlayarak kompozisyonun tanımlanması
    2. Kimi tasvir ettiği, tarihi önemi
    3. Üslup özellikleri:

3. Tarihlendirme

Kaynaklar:
Durugönül, S., **Die Felsreliefs İm Rauhen Kilikien**, Ankara, 1989
Darga, M., **Hitit Sanatı**, İstanbul, 1992

9.1.12. Höyükler

1. Konumu: Höyüğün yerini ve çevresinin topoğrafik durumu.

2. Yükselti: Deniz seviyesinden yüksekliği, höyüğün kültür katlarının yüksekliği (en alt seviye-en üst seviye)

3. Tanım: Tahribat, yüzeydeki yapı kalıntıları, küçük buluntular ve yerleri

4. Buluntuların Tanımı ve tarihlendirilmeleri

5. Değerlendirme (Gözlemler,Yorumlar, höyükten daha önce bulunarak müzelere getirilmiş eserler)

Kaynak:
Özdoğan, M., **Aşağı Fırat Havzası 1977 Yüzey Araştırmaları**, İstanbul, 1977

Mezar Steli

Kat.No:1. Karasu Köyü, Düzçırpa Mevkii-Karacabey.
Bursa Arkeoloji Müzesi (Env.No: 10006)

Stel Y: 84 cm.	G: 103 cm.	K: 26 cm.	Kabartma Y: 75 cm.
G: 95 cm.	Derinlik: 15 cm. Yazıt harf Y: 3 cm.		

İri tanecikli beyaz mermerden, tek resim alanlı, basık dorik başlıklı anteli, baştabanlı naiskos stel. İki parçanın birleştirilmesi ile tamamlanmış: Kırık sağda oturan erkek ve yanındaki kadın arasında yukardan aşağı boydan boya inmektedir. Sol alt köşede, solda oturan kadının sağ kolunda, ortada oturanın yüzünde, erkeğin sakalında, sağ elinde, sol kol ve elinde, sağ bacağında, manto tomarında kopmalar mevcut. Yüksek kabartma.

Solda ayak sehpalı, minderli, örtülü oturak (diphroi) üzerinde sağa doğru 3/4 profilden oturur Pudicitia Philista tipinde kadın bulunmaktadır. Oturağın önünde, sol köşede cepheden, soluna bakar, üzgün tipte, ayakları çapraz, chiton giysili kız hizmetçi yer almaktadır. Ortada tam cepheden, ayak sehpalı, ma-

sif bir oturak üzerinde Melissa Tipinde diğer bir kadın bulunmaktadır. Sehpa üzerindeki ayaklarından soldaki daha geriye doğru atılmış. Her iki oturan arasında, arkada, cepheden, soluna bakar, yalnız vücudun üst bölümü görülen genç kız işlenmiştir. Sağ köşede ayak sehpalı, ancak bu defa bir taht üzerinde sola 3/4 cepheden oturur erkek betimlenmiştir: Kısa kollu chiton üzerinde manto giysili; sol omuzu kapatan mantonun ucu arka sağdan gelerek, kucaktan geçip, solda tahtın kolluğu üzerinden aşağı sarkar. Sağında bir kitap rulosu tutar, solu yan aşağıda, eli kolluk üzerinde. Sehpa üzerindeki ayaklarından sağı önde, profilden, solu daha geride, parmaklarının üzerinde. Sağ köşede cepheden, sağına bakar, üzgün tipte, ayakları çapraz, kısa chiton giysili bir erkek hizmetçi bulunmaktadır. Arka zeminde simetrik, ortada oturanın her iki yanında, omuz yüksekliğinde, basit başlık formlu paye ve bunun üzerinde cepheden iki siren yer almaktadır; soldaki kithara, sağdaki fülüt çalar şekildedir. Bunların yanlarında yer alan kanatları zemine kadar inmektedir. Podyumda üç satır yazıt yer almaktadır:

ΜΟΣΧΑΡΕΙΟΝΗΚΑΙΣΥΝΕΤΗΓΥΝΗΔΕ
ΑΦΟΒΗΤΟΥ ΤΟΥ ΗΡΩΔΟΥ
ΧΑΙΡΕ
Μοσχαρειον η και Συνετη, Υυνη δε
Αφοβητου του Ηρωδου
Χαιρε

"Herodes'in oğlu Aphobetos'un eşi Moscharion (İkinci ismi: Synete) elveda".

Tarih: İ.Ö.130/120

Kaynaklar:

Pfuhl, E.,-Möbius, H., **Die ostgriechischen Grabreliefs II**, Mainz, 1979, 354 no. 1627 lev. 238; Şahin, M., **Miletupolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları**, Ankara 2000, 182 kat. No. TB 41 lev. 39

İvriz Kaya Kabartması

Konya Ereğli İlçesi yakınındaki bir su kaynağının kayalık yüzeyine oyulmuş olan 4.20 m. boyundaki büyük kabartma, Geç Hitit sanatının anıtsal bir örneği ve en önemli eserlerinden birisidir. Tanrı figürünün yüzü önündeki hierogriflerden anıtın kral Warpalawaş tarafından diktirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Kabartma alanının sol yanında fırtına tanrısı Tarhuntaş kafası ve bacakları profilden, vücudu ise cepheden olacak şekilde ayakta işlenmiştir. Üzerinde boyu dizlere kadar inen kısa kollu bir elbise giymiştir. Başında ucu ponponlu ve sekiz boynuz bulunan sivri bir külah vardır. Saç ve sakal kıvırcık işlenmiştir. Kaş kalın gözler kabarıktır. Anatomik kulakta bir küpe bulunmaktadır. İleriye uzattığı ellerinden sağdakinde üzüm salkımı, soldakinde ise başak demeti tutmaktadır. Heriki bitkinin de kökleri sivri uçlu ayakkabılar üzerinden toprağa inmektedir. Belde kalın bir kemer bulunmaktadır. Sol kol dirseğinin altında, bu kemere iliştirilmiş kuş başlı bir orağın sap kısmı görülmektedir.

Tanrı figürünün önünde, ona göre daha küçük boyutta işlenmiş olan Kral Warpalawaş bir kaidenin üzerinde durmaktadır. Kral iki elini yumruk biçiminde birleştirerek yüzünün önünde tutmaktadır. Tanrıda olduğu gibi baş ve

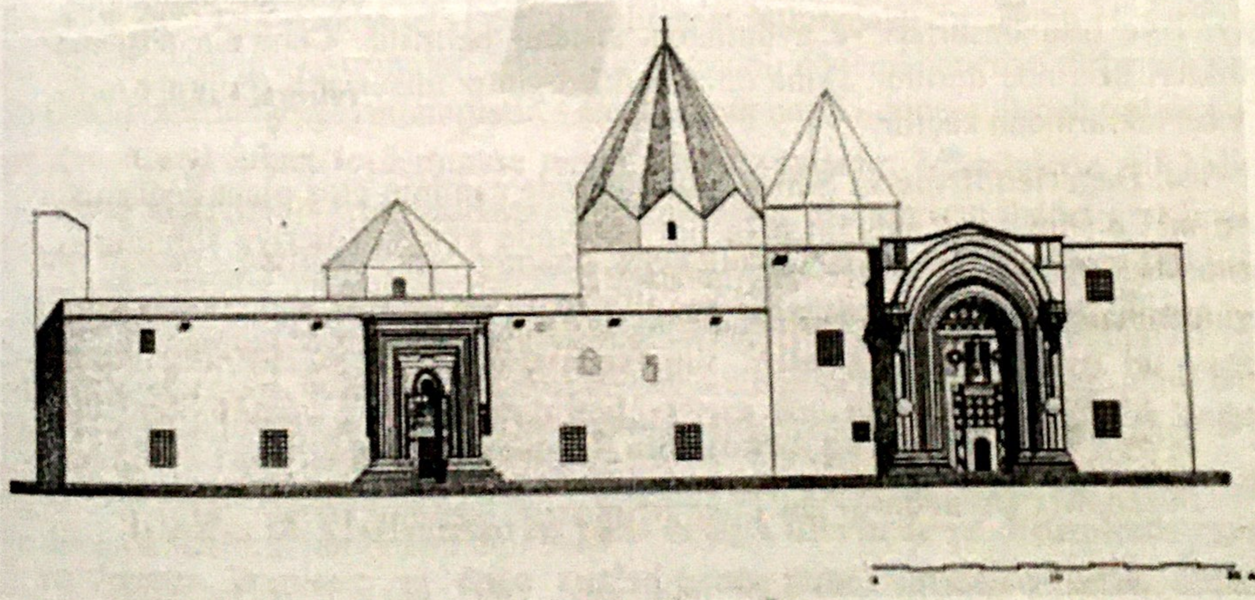
bacaklar profilden, vücut ise cepheden işlenmiştir. Kralın başında zengin işlemeli ve incilerle süslü bir başlık bulunmaktadır. Başlığın ön yüzünde ayrıca altından filigranlı yuvarlak bir mücevher bulunmaktadır. Kral zengin bezemeli bir entari giymiştir. Kralın mantosunun iki ucu altından yapılmış olduğu söylenebilecek bir Frig çengelli iğnesi ile tutturulmuştur. Belinde kalın bir kemer bulunmaktadır. Ayaklarında ucu sivri ayakkabılar vardır.

Hiyeroglifde adı geçen Warpalawaş, Assur yıllıklarında M.Ö. 738 tarihinden beri Urballa olarak anılmaktadır. Böylece bu anıtın yaklaşık olarak M.Ö. 730 yıllarında yapılmış olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kaynaklar

Akurgal, E., **Späthethitische Bildkunst**, Münich 1949, 101 vd.; Şahin, M., "Neue Beobachtungen zum Felsrelief von İvriz/Konya. Nicht in den Krieg, sondern zur Ernte: der Gott mit der Sichel", **Anatolian Studies**, 49, 1999, 165-176.

9.2. TÜRK İSLAM YAPILARININ İNCELENMESİ

Divriği Ulucamisi ve Darüşşifası, batı cephesi rekonstrüksiyonu

9.2.1. Camiler

Cami İslam toplumunun temel ibadet yapısıdır. Müminlerin saf halinde namaz kılabilmesi için tasarlanmış bir mekandır. Bunun için ibadet gereği geniş bir mekan (harim), kıble yönünü simgeleyen ve imamın namazı kıldırdığı mihrap, hutbenin okunduğu minber, vaaz kürsüsü, mahfel, son cemaat yeri, minare gibi bölüm ve unsurlara sahiptir. Allah'a ibadet edilen bu yapının bütününde olduğu gibi her unsurunda ayrıca dini bakımdan sembolik değerler vardır.

İslam'ın ilk yayılışından bu yana değişik ülkelerde ve dönemlerde camiler yapılmıştır. Bunların az önce sıraladığımız temel unsurları ortak olmasına rağmen plan, malzeme ve görünüş bakımından farklılıklar gösterdiğini biliyoruz. Anadolu'da inşa edilmiş Selçuklu, Osmanlı camileri için de bu farklılıklar söz konusudur. Genel olarak bir camii şu şekilde ele alıp inceleyebiliriz.

1. Adı:

2. Genel Tanım; yeri ve çevresindeki yapılar,

Biliniyorsa yapım tarihi, yaptıran ve mimarı

3. Yapının İncelenmesi: Yapı malzemesi ve tekniği açıklanır. Sonra dış avludan başlamak suretiyle yapının plan elemanları, son cemaat mahalli, minare ve dış cephelerin tasviri yapılır. Sonra harim kısmına girilir. Burada önce plan açıklanır. Mihrap, minber, mahfil, kürsü gibi unsurlar tanımlanır. Taşıyıcı ve örtü unsurları ve aydınlatma sistemi belirtilir. Cami'nin süsleme özellikleri üzerinde durulur. Daha önce açıkladığımız unsurların (mihrap, minber v.b.) tekrarından kaçılır.

4. Değerlendirme ve Sonuç: Bu bölümde caminin esas planı değişmişse, orijinal planın nasıl olduğu, plân tipi hakkında görüşler ileriye sürebiliriz. Yaptıran hakkında bilgi verilir. Vakfiyesi ve kitabesi yoksa plan, süsleme özelliklerinden hareketle caminin tarihlendirilmesi yapılır.

Sözen, M., **Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi**, İstanbul, 1981

Sözen, M., **Diyarbakır'da Türk Mimarisi**, İstanbul, 1971

9.2.2. Medreseler

Eğitim kurumları olarak medreseler Anadolu Türk mimarisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu yapılar da fonksiyonları gereği değişik mekanlarla dona-

tılmıştır. Bilindiği gibi Selçuklu medreseleriyle Osmanlı medreseleri arasında tasarım ve yapım tekniği bakımından farklılıklar bulunmaktadır ve her iki devir içinde farklı tipolojiler söz konusudur. Medrese yapıları şöyle incelenebilir:

1. Adı:

2. Genel Tanım: Yeri, yapım tarihi, mimarı,

3. Yapının incelenmesi: Burada medresenin plan tipinden de söz etmek gerekir. Yapı malzemesi, yapı elemanları belirtilir. Daha sonra da taç kapıdan itibaren yapıyı oluşturan mekanlar ele alınır. Avlu, revak, eyvanlar, öğrenci hücreleri üzerinde durulur. Varsa süsleme özellikleri açıklanır.

4. Değerlendirme ve Sonuç: Bu bölümde yapının tarihlendirilmesi yapılır, plan tipi belirtilir. Kendi dönemi ve türü içerisindeki önemi vurgulanır.

Demiralp, Y., **Erken Dönem Osmanlı Medreseleri**, Ankara, 1999

Sözen, M., **Anadolu Medreseleri**, C: 1-2, İstanbul, 1970-72

9.2.3. Kümbetler-Türbeler

Mezar anıtları Anadolu Türk Mimarisi'nde önemli bir yer tutmaktadır. Bu yapılar Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı döneminde çeşitlilik ve dönemlerine göre değişiklikler göstermektedirler. Bilindiği gibi Selçuklu dönemi türbeleri üzerinde M. Oluş Arık'ın bir tipoloji çalışması bulunmaktadır. Bunu H. Önkal ve O.C. Tuncer'in araştırmaları izlemiştir. Osmanlı dönemi hanedan türbeleri ise H. Önkal tarafından yayınlanmıştır. Genel olarak her iki dönem türbelerini de şu şekilde inceleyebiliriz:

1. Adı,

2. Genel Tanım; yeri, yapım tarihi, mimarı,

3. Yapının incelenmesi: Öncelikle türbenin plan tipinin vurgulanması ve yapı malzemesinin belirtilmesi gerekir. Daha sonra cenazelik, üst kat, plân, üst yapı ve örtü sistemi, süsleme özellikleri açıklanır.

4. Değerlendirme ve Sonuç: Yapının tarihlendirilmesi yapılır. Plan tipi ve dönemi bakımından önemi açıklanır.

Arık, M.Oluş, "Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", **Anadolu Dergisi**, Sayı: XI, Ankara, 1969, s.57-100

Tuncer, O. C., **Anadolu Kümbetleri 1-2-3**, Ankara, 1986, 1991, 1992

Önkal, H., **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, Ankara, 1993

9.2.4. Mezar Taşları

Ölünün hatırasını yaşatmak için dikilen, kitabe-belge ve taş plastik bakımından önemi büyük olan sanat eserleridir. Mimari ve diğer el sanatlarında gördüğümüz süsleme programları ile paralellik gösterirler.

1. Adı
2. Genel Tanım; yeri, yapım tarihi, kimliği
3. Ayrıntılı İnceleme:
   1. Malzeme, yapım tekniği
   2. Tipi (Şahide, sanduka)
   3. Bezeme Özellikleri
   4. Metin, yazı özellikleri
4. Değerlendirme

Karamağaralı, B., **Ahlat Mezartaşları**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayını, 1992

Laqueur, H.-P., **Huve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarları ve Mezar Taşları**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1997

9.2.5. Kervansaraylar-Hanlar

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yolcuların, tüccarların, sayyahların konakladığı önemli sosyal fonksiyonları olan yapılardır. Osmanlı döneminde gerek şehirlerarası yollarda, gerekse şehir merkezlerinde inşa edilen hanlar plân bakımından Selçuklu dönemi örneklerinden farklılıklar gösterir. Bu yapıları şu şekilde inceleyebiliriz.

1. Adı,

2. Genel Tanım; yeri, yapım tarihi, mimarı, yaptıran,

3. Yapının incelenmesi:

Yapı malzemesi, plan elemanları ve plan tipi, dıştan içe doğru yapının plan elemanlarının tespiti. Avlu, köşk mescit, kapalı bölüm, diğer odalar, süsleme özellikleri ele alınır.

4. Değerlendirme ve Sonuç: Yapının tarihlendirilmesi yapılır. Plan tipi ve dönemindeki önemi vurgulanır.

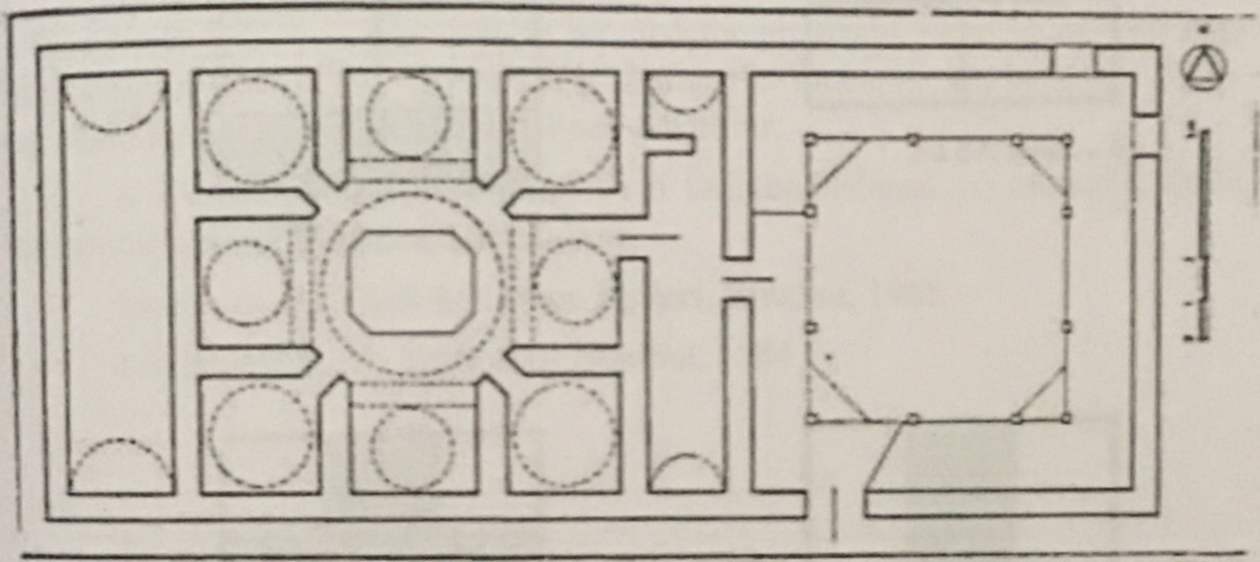
Erdmann, Kurt, **Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts I-II**, Berlin, 1961

Yavuz, A.T., "Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansaraylarının Tipolojisi", **IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Bildirileri**, Konya, 1995, s.183-198

Güran, C., **Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi**, Ankara, 1978

Ersoy, B., **İzmir Hanları**, Ankara, 1991

9.2.6. Hamamlar

Trabzon İmaret Hamamı

Anadolu Türk şehirlerinin temel sosyal yapılarından birisi de hamamlardır. Hamamlar da fonksiyonları gereği farklı mekanlara ve mimari özelliklere sahiptirler. Anadolu Türk hamamlarının tipolojisi Prof. Semavi Eyice tarafından yapılmıştır. Hamamları da aynı sırayla inceleyebiliriz.

1. Adı,

2. Genel Tanım; yeri, yapım tarihi, yaptıran, mimarı,

3. Yapının İncelenmesi:

Yapım malzemesi, plan özelliğinin açıklanması soyunmalık (camekan), soğukluk (ılıklık), sıcaklık (hücre ve halvetler), külhan ve su deposu. Süsleme özellikleri (alçı, taş, nakış) belirtilir.

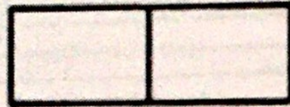
4. Değerlendirme ve Sonuç: Hamamın tarihlendirilmesi yapılır.

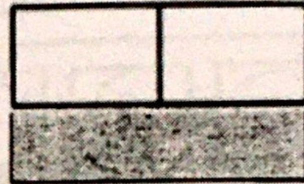
Eyice, S., "İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme", **Tarih Dergisi**, C:XI, Sayı:15, İstanbul, 1960, s.99-120

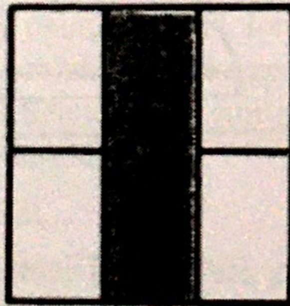
Önge, Y., **12. 13. Yüzyıl Anadolu Selçuklu Hamamları**, Ankara, 1995

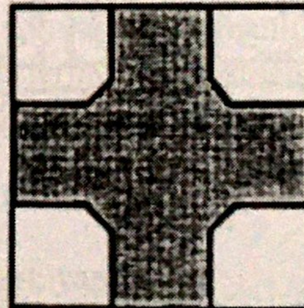
Aru, K. Ahmet, **Türk Hamamları Etüdü**, İstanbul, 1949

9.2.7. Evler

Türk evi plan tipleri

Tarihi şehirlerimizdeki eski Türk evleri, önemli sivil mimarlık ürünleridir. Son yıllarda hızlı kentleşme hareketleri evlerin hızla yok olmasına neden

olmuştur. Ait oldukları devrin yaşantısına ışık tutan bu yapılar, korunup yaşatılmalıdır. Evleri de şu sıraya göre inceleyebiliriz.

1. Adı,

2. Genel Tanım: Yeri (mahallesi, sokağı, numarası), yapım tarihi ve yaptıran,

3. Yapının İncelenmesi:

1. Yapı malzemesi,

2. Yapı elemanları,

3. Plan elemanları ve plan tipi: Plan elemanları zemin kattan başlayarak evin sahip olduğu mekanların açıklanmasıdır. Türk evinin plan tipleri oda ve sofa ilişkisine göre belirlenmiştir.

4. Cephe Düzeni: Çıkma ve saçaklar açıklanır.

5. Süsleme: Evin zengin bir süsleme programı varsa bu ayrı bir başlık altında ele alınır. Önce dış, sonra iç süslemeler incelenir. Bu bölümde ahşap, taş, alçı, maden gibi alt başlıklar halinde ele alınır.

4. Değerlendirme ve Sonuç: Evin tarihlendirilmesi ve mimarlık tarihi bakımından önemi bu bölümde ele alınır.

Eldem, S. H., **Türk Evi Plan Tipleri**, İstanbul, 1968

Küçükerman, Ö., **Türk Evi**, İstanbul, 1984

9.2.8. Çeşmeler

Su mimarisinin önemli yapılarından olan çeşmeler kullanımlarına göre çeşitlilik gösterirler. Meydan çeşmesi, duvar çeşmesi, abdest çeşmesi gibi. Çeşmelerin yanı sıra yine çeşme gibi doğrudan akarsuya bağlı başka su yapıları da bulunmaktadır. Sebil (su haznesi olan ve taşıma suyla çalışan su tesisi), Selsebil, akarsuya bağlı olarak çalışan ve çanaklı olan su tesisleridir. Şadırvan, su haznesi yüksekte olan çok musluklu bir su tesisidir ve revaklı bir örtü sistemleri vardır. Bu su yapılarından çeşmeleri şu şekilde inceleyebiliriz.

1. Adı,

2. Genel Tanım; yeri, yapım tarihi ve yaptıran,

3. Yapının incelenmesi: Çeşmeyi oluşturan cephe bölümlerinden başlamak üzere (niş, kemer durumu, saçak) yapı incelenir. Yalaklık, çeşme aynası,

lüle, taşlık gibi unsurlar belirtilir. Su haznesi, örtü sistemi açıklanır. Varsa kitabesi verilir, süsleme özellikleri açıklanır.

4. Değerlendirme ve Sonuç: Çeşmenin tarihlendirilmesi yapılır ve önemi üzerinde durulur.

Önge, Y., **Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Mimarisi**, Ankara, 1977

Tanışık, İ. H., **İstanbul Çeşmeleri I-II**, İstanbul, 1943-5

Barışta, H. Ö., **İstanbul Çeşmeleri** , İstanbul, 1992

Ödekan, A., "Kentiçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme", **Semavi Eyice'ye Armağan İstanbul Yazıları**, İstanbul, 1992, s.281-297

Denktaş, M., **Karaman Çeşmeleri**, Karaman, 2000

9.2.9. Köprüler

Önemli ulaşım yapıları olan köprüler insanların nehir veya vadiler geçmek için inşa ettikleri, iki yolu birbirine bağlayan ve kendilerine has mimarileri olan yapılardır. Sayıları fazla olmasa da ülkemizde antik dönem, Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait sanat değeri olan köprü yapıları bulunmaktadır.

Köprüleri şu sıra ile inceleyebiliriz.

1. Adı,

2. Genel Tanım; yeri, hangi yol güzergahında ve su üzerinde bulunduğu, tarihi, yaptıranı, mimarı yazılır.

3. Yapının incelenmesi:

1. Köprünün plan tipi ve kaç gözlü olduğu belirtilir.

2. Yapı elemanları: Kemerler, ayaklar, tabliye, korkuluklar açıklanır. Bunların yanı sıra köşk, selyaran, gibi unsurlar üzerinde durulur.

4. Değerlendirme ve Sonuç: Köprünün kitabesi yoksa tarihi kaynaklar ve mimari özelliklerinden hareketle tarihlendirilmesi yapılır.

İlter, F., **Osmanlılara Kadar Anadolu Türk Köprüleri**, Ankara, 1978

Çulpan, C., **Türk Taş Köprüleri**, Ankara, 1975

9.2.10. Savunma Yapıları (Kaleler, Şehir Surları, Gözetleme Kuleleri)

Belirli bir yerleşmeyi veya stratejik bir mevkiyi savunmak için inşa edilmiş yapılardır. Fonksiyonlarına göre kale yapıları çeşitlilik gösterirler. Kalelerin ana yapıları sur duvarları, kapılar, kuleler ve geçitlerdir. Kale içerisinde askeri binalar; sarnıçlar, cephanelik, ana kule, kilise ve cami gibi yapılardan meydana gelmektedir. Kaleleri şu şekilde inceleyebiliriz.

1. Adı,

2. Genel Tanım: Yeri, yapım yılı, yaptıran,

3. Yapının incelenmesi; Önce kalenin savunduğu topoğrafya hakkında bilgi verilir. Surların plânı ve yapım tekniği ele alınır. Destek duvarları, kuleler, kapılar, seyirdim yolları anlatılır. Kalenin içindeki yapılar tanıtılır (cephanelik, askeri koğuşlar, sarnıçlar ve diğerleri).

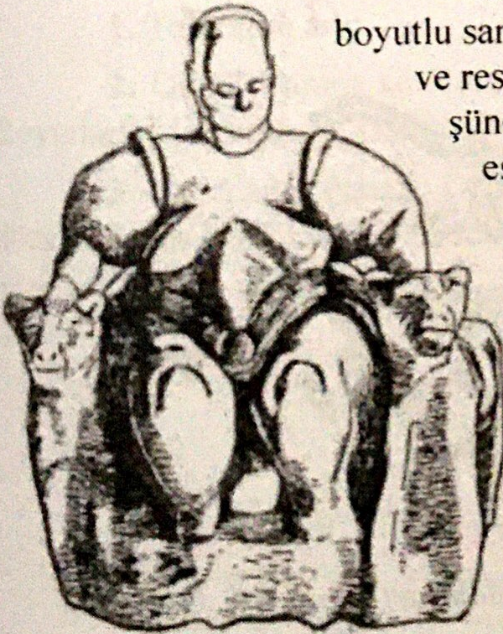
4. Değerlendirme ve Sonuç: İncelenen kalenin tarihlendirilmesi ve kale mimarisi bakımından önemi vurgulanır.

Sevgen, N., **Anadolu Kaleleri**, Ankara, 1959

Eyice, S., "Kale Maddesi", **Türk Ansiklopedisi**, C:XX, Ankara, 1974, s.137-148

9.3. HEYKEL

Maddenin biçimlendirilmesi ile elde edilen üç boyutlu sanat eseridir. İnsanlık tarihi boyunca mimarlık ve resimle birlikte üretilmiş insanın duygu ve düşüncelerini, güzellik anlayışını yansıttığı bir sanat eseridir.

Çatalhöyük Ana Tanrıça figürini (Mellaart'tan)

Heykel, dini amaçlarla, anıt olarak (siyasi, hakimiyet sembolü ve hatıra olarak) süs unsuru olarak değişik boyutlarda ve değişik maddelerden yapılmıştır. Heykel genelde mermerden yontma veya değişik madenlerden döküm tekniği ile yapılmıştır. Her iki tekniğin kendine has zorlukları vardır.

Sanat eseri olarak heykelden söz ederken üzerinde duracağımız en önemli özellik stildir. Bilindiği gibi heykeller natüralist,

sitilize ve soyut olarak yapılır. Bir heykelin biçimlendirme, üslubunun yanı sıra ifade şekli ve oran durumu üzerinde de durulmalıdır.

Bir heykelin incelenmesi:

1. Başlık (Heykelin adı kısa ve anlaşılır şekilde yazılmalıdır).

2. Genel Tanım (Müzesi, yapım tarihi, sanatçısı, yayın durumu).

(Ölçüleri, konusu, kısa özellikleri belirtilir. Biliniyorsa ekolü açıklanır. Orijinal mi kopye mi olduğu belirtilir).

3. Plastik Özellikleri: (Ayrıntılı Tanımı)

Malzeme ve Teknik: Tipi ve duruşu, Tasvir anı

Kompozisyon: Vücut ağırlığı, eksenler, ayaklar, kollar ve hareketle birlikte anotomik yapısı açıklanır. Elbise vücut ilişkisi ortaya konur.

Anatomik Özellikler: Vücut ve elbise ilişkisi

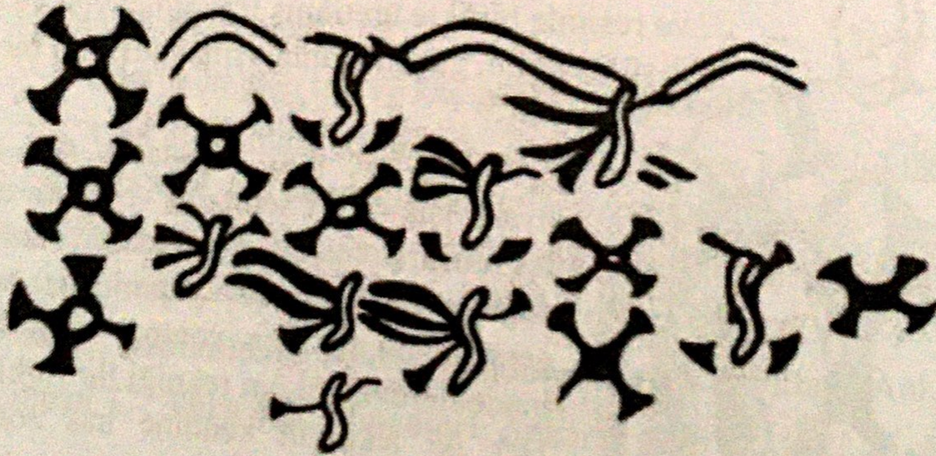
Başın yapısı

Çehrenin anlatımı, gözler, alın, dudaklar, saç bukleleri ele alınır. Yüzde hakim olan ifade belirtilir.

4. Değerlendirme: Üslup özellikleri (Stil kritiği) açıklanır.

Karşılaştırma (Anoloji), tarihlendirme yapılır.

9.4. RESİM

Çatalhöyük'ten duvar resmi (Mellaart'dan)

Resim, varlıkları bir yüzey üzerinde çizgi, şekil, ve renk yardımıyla üç boyutlu olarak gösteren bir sanat ürünüdür. Üç boyutlu olarak görülmesine rağmen iki boyutlu bir sanat eseridir.

Resim tarihi boyunca insanın değişik ortamlarda duygu ve düşüncelerini ifade ettiği bir araç olmuştur. Resim sadece gündelik hayatı, din inanışları, önemli tarihsel olayları belgelememiş aynı zamanda süs ögesi olarak, fresk ve mozaik olarak mimarinin ve heykelin yanında yer almıştır. Önceleri av büyüsü ve bereketlilik inancıyla resimler yapılmaya başlanmıştır. İlk çağlarda dinsel konuların yanı sıra, kralların kahramanlıkları ve bazı günlük olaylar konu edilmiştir. Ortaçağda da dini konulu resimlerin yanı sıra, kralların kahramanlıkları övgüsel bir anlatımla tapınak ve saray duvarlarında yeralmıştır.

Öte yandan konutlarda, saraylarda; dekoratif amaçla, değişik konularda resimler yapılmıştır. Resmin esasını çizgi, çizginin oluşturduğu desen ve renk meydana getirmektedir. Konularına ve tekniğine göre resim çok çeşitlere ayrılır: Dini konulu resim, Tarihi konulu resim, Manzara resmi, Natürmort.

Teknik olarak: Yağlı boya, Sulu boya, Karakalem, Guaj, Pastel,Fresk, Nakış. Uygulandığı yüzeyler çok çeşitlidir. Değişik alanlarda Tablo; mimariye bağlı fresk ve mozaik olarak kullanılır.

Resim temelde geometriye, çizim tekniğine (perspektif, modle) ve renk bilgisine dayanmaktadır.

Bir Tablonun Çözümlenmesi:

1. Tablonun adı:

2. Genel Tanım ve Katalog Bilgileri, Sanatçısı Yapım Tarihi Müzesi, Boyutları, Malzeme ve Tekniği ile yayın durumu.

3. Ön Yapı: Plastik Özelliklerin grafik düzeni, (Konu, muhteva, renk düzeni, üslup özelliklerinin açıklandığı bölümdür.

4. Arka Yapı: Eserin ikonografik anlamı, gizli anlamı açıklanır.

9.5. ELSANATLARI

Plastik Sanatlar içerisinde elsanatlarını ayrı bir grup olarak ele alabiliriz. Bilindiği gibi küçük sanatlar değişik malzemeden üretilmekte ve yaygın olarak kullanılmaktadır.

El sanatı ürünleri uzun süre sanat tarihçileri tarafından halk sanatı eseri, etnografik eser veya zanaat eseri olarak tanımlanmış; bu eserlere ikinci sınıf sanat eseri olarak bakılmıştır.

Halk sanatı, köy ve kasabalarda, ekonomi ve çevre şartlarına bağlı olarak yaratılmış bir sanat alanıdır.

Etnografik eser, halkın kullandığı her türlü eşya, maddi kültür varlıklarını ifade eder.

Zanaat eseri, halkın günlük hayatta kullandığı her türlü alet, eşya, giysi ve araçları içine alır. Görüldüğü gibi bu üç kavram aynı konuyla ilgilidirler.

Son yıllarda sanat tarihçiler, insanın biçimlendirdiği her türlü eşyayı sanat eseri kapsamı içine almaya başlamışlardır. Sadece sanat tarihi alanında değil arkeolojinin de değişik devirlerinde buluntu olarak el sanatı ürünleri dönemin kültür ve sanatına ışık tutmaktadırlar.

El sanatı ürünleri için değişik tasnifler yapılmaktadır. Arkeoloji ve sanat tarihi araştırmalarında incelenenler, mimariye bağlı olanlar gibi. En geniş kapsamlı olanı, kullandıkları ham maddeye bağlı olarak yapılan tasniftir.

9.5.1. Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmalarında İncelenen El Sanatları

1. Seramik, Çini
2. Taş işleri
3. Ahşap işleri
4. Madeni eserler
5. Tekstil
   1. Halı
   2. Kilim
   3. Kumaş
   4. Keçe
6. Kitap Sanatları
   1. Hat

2. Minyatür
3. Cilt
4. Tezhip
5. Ebru
6. Katı' (İnce Kağıt Oymacılığı)
7. Cam Eserler

9.5.2. Mimariye Bağlı El Sanatları

1. Taş Süsleme
2. Tuğla Süsleme
3. Alçı Süsleme
4. Fresk ve Duvar Resimleri
5. Çini
6. Ahşap Süsleme
7. Madeni Süsleme

9.5.3. Kullandıkları Hammaddeye Göre El Sanatları

1. Hayvansal ve Bitkisel Lif İşleyenler

1. Hayvansal Lifler: Halı, kilim vb., örgü, mekikli dokumalar, keçecilik, kolon dokuma, mutaf işleri, oya işleri, işlemeler

2. Bitkisel Lifler: Dantel, kolon dokuma, mekikli dokumalar, bükümlü malzemeler,yazmacılık

2. Hammadde Olarak Ağaç İşleyenler: Tarım ve ulaşım araçları, küçük kullanım eşyaları, mimari elemanlar, mutfak araçları, savaş araçları, müzik aletleri

3. Hammadde Olarak Taş İşleyenler: Mimari elemanlar, kullanım ve süs eşyaları (Lüle taşı, oltu taşı işleri, mezar taşları, değirmenler).

4. Hammmadde Olarak Toprak İşleyen El Sanatları: Çanak, çömlek, çinicilik, seramik işleri.

5. Hammadde Olarak Maden İşleyen El Sanatları: Günlük eşya, süs eşyaları, silahlar.

6. Hammadde Olarak Deri ve Hayvansal Artıkları İşleyen El Sanatları: Cilt, çanta, kemer ve koşum takımları, deniz kabukları, sedef işleri.

7. Hammadde Olarak Saz İnce Dallar, Saplar ve Ağaç Peritleri Kullananlar: Sepet örücülüğü, mobilya yapımı, sazları işleyenler (sepet,hasır, semer yapımı)

8. Hammaddesi Kâğıt Olanlar: Hat, tezhip, minyatür, ebru, katı' (İnce kâğıt oymacılığı)

Arlı, M., "Kullandıkları Hammaddeye Göre El Sanatlarının Sınıflandırılması", **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt: V, Ankara, 1987, s.39-56

9.5.4. Eserlerin Fonksiyonlarına Göre El Sanatları

1. Ev Yapımında Kullanılan Araçlar: Ahşap oyma, dülgerlik, demircilik.

2. Tarım ve Ulaşım Araçları: Demircilik, boyacılık, arabacılık (marancılık).

3. Giyim Kuşam Eşyası: Kürkçülük, terzilik, kazazlık, kunduracılık.

4. Takılar, Süs Eşyaları: Kuyumculuk, oya yapımı.

5. Koşum Takımları: Saraçlık, semercilik.

6. Silah ve Keski Aletleri: Sıçakçılık, kılıççılık.

7. Ev Eşyası ve Günlük Eşya Yapımı: Dokumalar (Kumaş, halı, kilim), örmeler, el işleri, bakırcılık, sandıkçılık, kaşıkçılık, tarakçılık.

8. Kitap Süslemesi: Hat, tezhip, minyatür, cilt.

Genel Olarak Türk El Sanatı Eserlerini Şu Şekilde İnceleyebiliriz:

1. Eserin Adı:

2. Genel Tanımı: Yapım malzemesi, fonksiyonu, kısaca genel özellekleri belirtilir.

3. Ayrıntılı İnceleme: Malzeme, yapım tekniği, form, renk, motif ve kompozisyon özellikleri, süslemesi ayrıntılı olarak açıklanır.

Motiflerin anlamları biliniyorsa açıklanır. Biliniyorsa dönem ve bölgesel özellikleri belirtilir.

4. Tarihlendirme ve Sonuç: Eser üzerinde herhangi bir tarih, işaret, damga yoksa üslup özelliklerinden hareketle tarihlendirilmesi yapılır.

9.6.5. EL SANATLARINA AİT BAZI GÖZLEM FİŞİ (KATALOG) ÖRNEKLERİ

İşlemeler

1. Örnek No:
2. İlgili Koleksiyon:
3. Env. No:
4. Türü:
5. Boyutları:
6. Fotoğraf No:
7. Kaynağı:
8. Yapım Tarihi:
9. Konu:
10. Uygulanılan Gereç:
11. Uygulanılan Teknik:
12. Kullanılan Renkler:
13. Birimlerin Biçimlendirilip Yerleştirilmesi:
14. Kompozisyon:

Barışta, H. Ö., **Osmanlı İmparatorluk Dönemi Türk İşlemelerinden Örnekler**, Ankara, 1981

Keçe Eserler

1. Kataloğ no:
2. Fotoğraf no:
3. Çizim no:
4. Bulunduğu yer (Env.no):
5. İnceleme Tarihi:
6. Yapan:
7. Yapım Yılı:
8. Boyutları:
9. Yapım Tekniği:
   1. Kullanılan renkler:
   2. Kompozisyon:
   3. Ayrıntılı tanım:

Burket, M. E., **The Art of The Felt-Maker**, Kandal, 1979

Kilim

1. Çizim no:
2. Fotoğraf no:
3. Bulunduğu yer:
4. Yapım tarihi:
5. Ayrıntılı tanım:
   1. Boyutları:
   2. Malzemesi:
   3. Teknik:
   4. Renkler:
   5. Kompozisyon (Bordürler ve ana motifler):
6. Değerlendirme ve yorum:

Acar, B., **Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar**, İstanbul, 1965
Durul, Y., **Yörük Kilimleri**, İstanbul, 1977

Halı

1. Çizim no:
2. Fotoğraf no:
3. Bulunduğu yer (Env.no):
4. Yapım tarihi:
5. Ayrıntılı tanım:
   1. Boyutları:
   2. Malzeme:
   3. Düğüm tekniği:
   4. Kompozisyon (Bordür ve motifler):
6. Değerlendirme ve yorum:

Yetkin, Ş., **Türk Halı Sanatı**, Ankara, 1991

Eski Kıyafetler

1. Fotoğraf no:
2. Çizim no:
3. Bulunduğu yer (Env.no):

4. Tarihlendirme:
5. Ayrıntılı Tanım:
   1. Boyutları:
   2. Malzemesi:
   3. Renkleri:
   4. Modeli ve kesimi:
   5. Dikim tekniği:
   6. Astar tekniği:
   7. Süsleme özellikleri:
6. Değerlendirme ve yorum:

Osman Hamdi Bey, **1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri (Elbise-i Osmaniyye)**, (Çev.Erol Üyepazarcı), İstanbul, 1999

Koçu, R. E., **Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü**, Ankara, 1967

Sevin, N., **Onüç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bakış**, Ankara, 1990

Süslü, Ö., **Tasvirlere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri**, Ankara, 1989

Para ve Tütün Keseleri

1. Çizim no:
2. Fotoğraf no:
3. Bulunduğu yer (Env.no):
4. Tarihlendirme:
5. Ayrıntılı Tanım:
   1. Boyutları:
   2. Kullanılan Malzeme:
   3. Teknik:
   4. Kompozisyon:
   5. Renkler ve Konu (şekillerin anlatımı):
6. Değerlendirme ve Sonuç:

Barışta, H. Ö., **Türk El Sanatları**, Ankara, 1988

Özbel, K., **Eski Türk Keseleri**, İstanbul, 1945

Bakır

1. Örnek No:
2. Eserin Adı:
3. İnceleme Tarihi:
4. Çizim No:
5. Fotoğraf No:
6. İlgili Koleksiyon:
7. Envanter No:
8. Koleksiyona Gelişi:
9. Onarım Durumu:
10. Bugünkü Durumu:
11. Usta Adı:
12. Tarihlendirme:
13. Ayrıntılı Tanım:

Belli, O.-Kayaoğlu, İ. Gündağ, **Anadolu'da Türk Bakırcılık Sanatının Gelişimi**, İstanbul, 1993

Seramik

Seramik, çağlar boyunca insanın severek yapıp, kullandığı bir elsanatı ürünüdür. Fayda ve ihtiyaç değeri yanında sanat eseri olarak da değeri vardır. Pişmiş toprak kaplar sırlanmış, boyanmış, bezenmiştir.

1. Çizim no:
2. Fotoğraf no:
3. Bulunduğu yer(Env.no):
4. Tarihlendirme:
5. Ayrıntılı tanım:
   1. Boyutları:
   2. Formu:
   3. Malzeme:

4. Yapım tekniği:

5. Bezeme ve Süslemeleri:

6. Değerlendirme ve sonuç:

Öney, G., **Türk Çini Sanatı**, İstanbul, 1976

Sikke

1. Çizim no:
2. Fotoğraf no:
3. Bulunduğu yer (Env.no):
4. Basım tarihi:
5. Ayrıntılı Tanım:
   1. Malzemesi:
   2. Yapım tekniği:
   3. Kompozisyon (ön ve arka yüzdeki yazı ve şekillerin açıklaması)
6. Değerlendirme ve Sonuç:

Artuk, C.-Artuk, İ., **İstanbul Arkeoloji Müzesinde Bulunan Paralar**, C.I, İstanbul, 1971

Budak, B., **XI-XIII. Yüzyıllarda Resimli Türk Paraları**, İstanbul, 1947

El sanatı ürünlerinin incelenmesinde dikkat edilecek hususlar: El sanatı ürünleri birbirin izleyen safhalarda gerçekleştirilmektedir. Eserlerin oluşum süreçlerinin iyi şekilde bilinmesi gerekmektedir. Öte yandan yapım safhasına geçmeden önce ham maddelerin hazırlanması incelenmelidir. El sanatlarında sanatçılar küçük gruplar halinde belirli ustanın etrafında yetişirler. Yarattıkları eserlerde bölge ya da usta geleneği olarak bazı özellikler görülebilir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, elsanatı ürünleri çok değişik malzeme ve tekniklerle üretilirler. Her grup eseri kendi türü içerisinde tipine ve yapım tekniğine bağlı olarak incelemek gerekir.

Keçe Belleme

1. Kuşlu Keçe Belleme

2. Genel Tanım: Hayvanların sırtına koruyucu olarak konulan keçe bellemedir. Yünden yapılmış olup süslemelidir.

3. Ayrıntılı İnceleme:

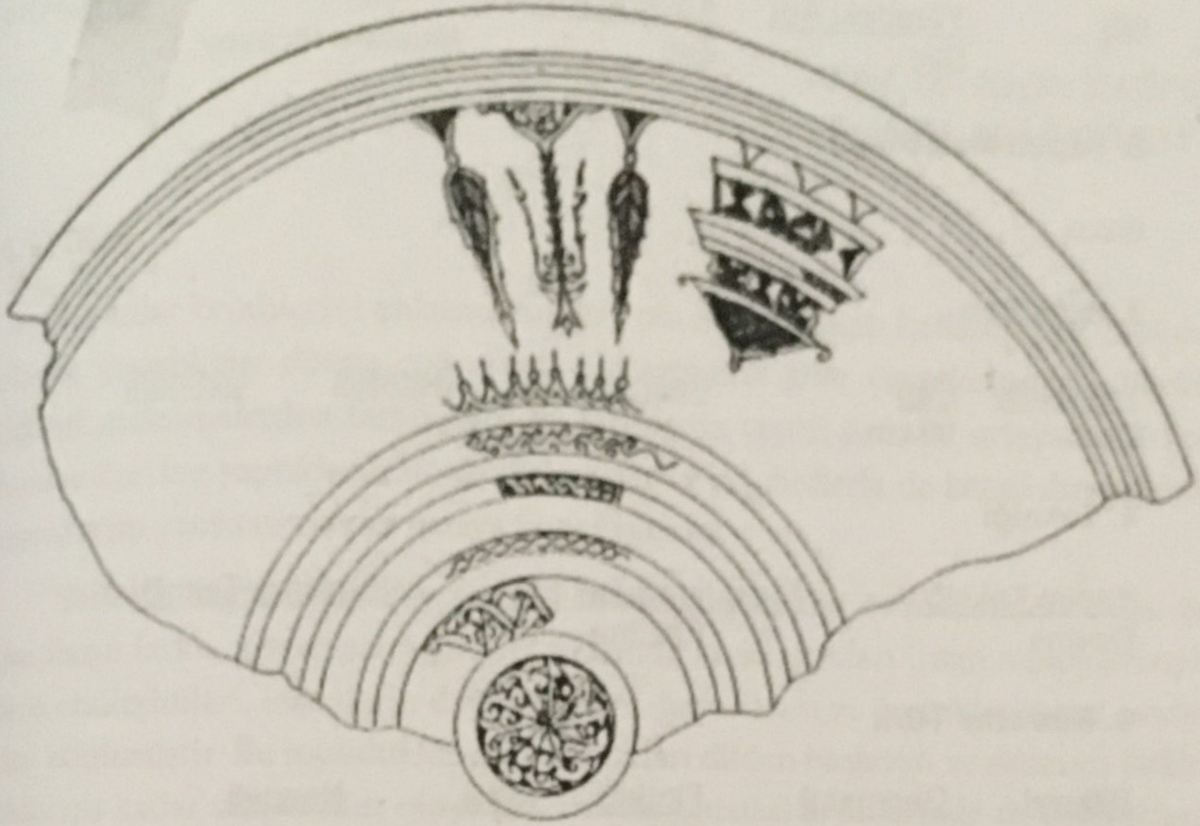
Yün liflerin keçe tekniğiyle uygun olarak pişirilmesiyle elde edilmiştir. Dikdörtgen biçimli bir bellemedir. Üzerinde kahveringi, kırmızı ve lacivert renkler kullanılarak "döşeme nakış" tekniğinde süsleme yapılmıştır.

Süsleme Kompozisyonu: Kenarlarda dişli kalın bir bordür çizgisi bulunmaktadır. Bordürün içerisinde kısa kenarlarda karşılıklı duran sitilize kuş figürlerine yer verilmiştir. Kuşların dış konturları lacivert, içleri kırmızı ile doldurulmuştur. Kuş motifinin kaynağı ortaasya'ya dayanır ve Türk Sanatı'nda önemli bir yer tutar. Burada sadece süs ögesi olarak kullanılmıştır.

4. Tarihlendirme ve Sonuç:

Eser 1980 yılında Tire'de yapılmıştır. Artık günümüzde belleme olarak kullanılmayıp turistik amaçlı hediye eşyası olarak üretilmiştir.

Bakır Sini

Bakır Sini (E. Karpuz'dan)

1. Örnek No	:	159
2. Eserin Adı	:	SİNİ
3. İnceleme Tarihi	:	21.9.1995
4. Çizim No	:	110
5. Fotoğraf No	:	241
6. İlgili Koleksiyon	:	Afyon Müzesi
7. Envanter No	:	1434
8. Koleksiyona Gelişi	:	Satın alma-5.12.1951
9. Onarım Durumu	:	Kenarının altı yerinde yama vardır.
10. Bugünkü Durumu	:	Kenarının bir kısmı kopmuştur.
11. Usta Adı	:	
12. Tarihlendirme	:	19. Yüzyıl.
13. Ayrıntılı Tanım	:	

1. Tür/Cins

Adı	Yöredeki Adı	Kaynak Kişi	
	Sini	Zini	Mustafa İncesoy

2. Yapım Malzemesi

Bakır

3. Boyutları

Yükseklik	Çap	Kalınlık	Genişlik	Uzunluk
2 cm.	96 cm.			

4. Tekniği

Yapım Tekniği	Birleştirme Tekniği	Süsleme Tekniği
Dövme	Kazıma	

5. Süsleme Türü

Bitkisel	Geometrik	Figürlü	Yazılı	Nesneli
Var	Var	Var		

6. Kompozisyon

Bakırdan dövme tekniğinde yapılmıştır. Daire gövdeli, dışa dönük kenarlıdır.

Sininin bütün yüzeyi kazıma tekniği ile süslenmiştir. Göbek farklı genişlikte bordürlerle çevrilmiştir. Bazı bordürler boş bırakılmıştır. Merkezde çok kollu yıldız, onun etrafında geniş bitkisel bezemeli bordür, zencerek, bitkisel bezemeli bordür ve en dışta ışınsal tığ motifleri bulunmaktadır.

Sininin esas yüzeyi kenar bordürleri üzerine yerleştirilmiş stilize ağaçlar ve köşk tasvirleri ile bezenmiştir. Ağaç grupları, iki selvi arasında, dalları aşağıya sarkan ağaç ve selviden oluşmaktadır. Köşkler ise; üç kaide üzerine iki katlı ve pramidal çatılı olarak tasvir edilmiştir. Perdeli pencereler, kat aralarında zencerekli silmeler görülmektedir. Bu şekilde köşk ve ağaç grupları sıralanarak bütün yüzeyi kaplamaktadırlar. Köşklü (evli) sinilerin Orta Anadolu kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz.

İçi kalaylıdır.

Karpuz, E., Anadolu'da Türk Mutfak Mimarisi ve Madeni Kullanım Eşyaları, Konya, 1996, s.192 (Basılmamış Doktora Tezi)

4. GELENEKSEL SANAT VE GELENEKSEL SANATLARA DAYALI ARAŞTIRMA YAKLAŞIMLARI*

Prof. Dr. Haşim KARPUZ
Prof. Dr. Melek GÖKAY

4.1. Giriş

İnsanlar kendilerini anlatmanın bir yolu olarak sanatı kullanmışlar, topluluk olarak yaşadıkları dünya coğrafyası pozisyonuna göre çevrelerinden edinebildikleri malzemelerden farklı şekil ve formlarda çeşitli ürünler ortaya koyarken, bunlar üzerine yaptıkları estetik süslemeler ve sembollerle de kendi duygularını, inançlarını yansıtan eserler ortaya koymuşlardır.

Yerleşik hayat öncesi ve sonrası insan gruplarının esinlendikleri doğa, bu grupların farklı coğrafyalara göçleri sırasında karşılaştıkları insan topluluklarıyla olan etkileşimleri, insanların davranışlarını, hayatlarını ve ürettikleri sanat eserlerini etkilemiştir. Bu toplulukların konuştukları dilden başlayan ve davranış farklılıklarına kadar ulaşan ulus oluşumu, onların sanatsal ürünlerinde de farklılıklara neden olmuştur. Bu farklılıklar aynı ulus içinde bile değişebileceği için, bu farklılaşmaların sanatsal ürünlerde gösterdiği değişimler incelemeye değerdir. Herkesin aynı algı ve bilgi ile kuşatılmış olmaması gerçeğine göre insan topluluklarının farklı sanat eserleri üretebileceği unutulmamalıdır. Bu farklılıklar mutlaka birbirini etkileyecektir. İnsanların yaptıkları her şeyi kültürle özleştirerek, insanın çevresinde oluşturduğu veya kurduğu her şeyin kendi kültürünün bir parçası olarak ele alınabileceğini söyleyen Alp'e (2009) göre insanların yaşadıkları coğrafya kadar, önceki nesiller boyunca edinilen kültür de onların yaptıkları ürünler ve eserlerde görülen ortak özellik olarak karşımıza çıkar.

Bu aşamada maddi kültür mirası sayılan gelenek[li]sel sanatlar ve el sanatlarının sınıflamasının nasıl yapılacağını, bu konuda tartışılan kavramları (sanat eseri – ürün, zanaatkar - sanatçı ayrımı), incelemede kullanılabilecek araştırma yöntemlerini, karşılaşılan problemleri, bunların çözüm yollarını ve gelecek nesillere bu kültürün nasıl aktarılabileceğini düşünen araştırmacıların fikirlerini anlamaya çalışmak yerinde olacaktır. Bu alanda araştırma yapanların toplumsal tarihi bilmeleri, toplumların sosyo-ekonomik davranışlarını, tarih sürecinde kültürel değişimler vb. konularda bilgi sahibi olmaları önemlidir. Ortak bir değer olan kültür varlıklarının bilimsel kurallara göre belgelendirilerek arşivlenmesi, kayıt altına

* Anonim, (Editör: S. Duygu Bedir Erişti), **Görsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi, Ankara, 2016

alınması, farklılıkların ve benzerliklerin belgelendirilmiş olması, aynı zamanda bu eserlere sahip olan halkların bu değerler konusunda bilgilendirilmelerini de sağlayacaktır.

İnsanımızın kişisel beceri ve yeteneklerini, güzellik ve estetik anlayışlarını yansıttıkları alanların başında gelen el sanatı eserleri günlük hayatın çeşitli alanlarında kullanılırken hayatımızı kolaylaştırır. Bu nedenle gündelik kullanım eşyalarını ya da zanaat ürünlerini el sanatı eserinden ayırmak gerekir. El sanatı eseri özgün olarak tasarlanmış, kullanılan malzeme, uygulanan teknik, biçimlendirme ve üslup özellikleriyle zanaat eserinden farklıdır, özgün ve tek örnektir. Bu özelliklere sahip eserler, köyde yaşayan bir genç kızın elinden çıkmış dokuma halı olabileceği gibi, çarşıda bakırcı ustasının yaptığı bir lenger veya sini de olabilir. Bu eserler sanatçıların kişisel sezgi, güzellik duygusu ve düşüncelerinin tasarıma, maddeye yansımasıdır. Ayrıca Alp'e (2009) göre maddi kültür mirasının önemli bir bölümünü oluşturan sanatsal bir özenle yaratılmış olan el sanatı eserleri, ulus kimliğinin belgesi olarak karşımıza çıkar.

Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde el sanatlarının tasnifinde farklı yaklaşımların bulunduğu görülür. Örneğin; hammaddesine göre el sanatları, sanat tarihi ve arkeoloji araştırmalarında incelenen el sanatları, klasik sanatlar gibi gruplamalar söz konusudur. En çok kabul gören *tasnif "hammaddesine"* göre yapılan tasnif şeklidir. Hammaddesi kâğıt olan el sanatlarından hat, tezhip, ebru, kat'ı, minyatür gibi sanatlar bazı sanat tarihçileri tarafından klasik sanatlar, bazılarınca ise gelenekli sanatlar olarak tanımlanır. Kitap sanatları olarak da ele alınan bu grup şehirde üretilen elit tabakanın sanatı olarak değerlendirilmekte ve her dönemde önemini korumaktadır (Arlı, 1987,39-56).

El sanatı eserleri mekanik bir şekilde üretilmediğinden emek, sevgi, mutluluğu ve yaşanmışlıkları anlatırlar. Üretildiği toplumun yapısını, ekonomisini, teknolojisini, insanının dünya görüşünü, eğitim seviyesini yansıttıkları için el sanatı eserlerini sadece sanat değeri açısından değil, sosyoloji, ekonomi, tarih, eğitim gibi bilim dalları ile birlikte değerlendirmemiz gerekir.

Günümüzde farklı bilimsel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılmasıyla sanat eserleri çok boyutlu olarak araştırılıp, sanat değerleri çok yönlü olarak ortaya konulmaktadır. Son yıllarda teknolojik yenilikler ve fabrikasyon üretimler el sanatı eserlerinin kullanım dışı kalmasına ve neredeyse yok olmasına yol açtığından, kültürün önemli bir yansıması olan gelenek[li]sel sanatlar ve el sanatları üzerine yapılan araştırmalar önem kazanmıştır.

Geleneksel Türk el sanatları üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında, alan araştırmasına dayalı olan ve belirli bir yöntem kullanan araştırmaların az sayı-

da olduğu görülecektir. Örneğin; Glassie'nin (1993) çalışması Türkiye'nin belirli bölgelerini kapsarken, Barışta'nın (2005) araştırması kısmen gözleme dayalı ve bütün Türkiye'yi kapsayan ansiklopedik bir çalışmadır. Genel olarak bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda; el sanatının tarihçesi, varsa "piri" nin hikâyesi, malzeme özellikleri, kullanılan teknikler, el sanatı eserinin özellikleri ve bunları üreten sanatçıların karşılaştıkları sorunlar üzerinde durulmaktadır.

Yapılan araştırmalar ve tasnifler; ülkemizde çok sayıda ve çeşitli türlerde el sanatı eserinin üretildiğini gösterir. İster köyde, ister çarşıda üretilsinler hepsinin bir üretim, tasarım aşaması, kendine özgü biçim ve kompozisyonu, içerik ve işlevi vardır (Ekici,2007). Bu şekilde birbirinden çok farklı eserleri nasıl tanımlayabiliriz? sorusunun cevabını bulmak için uygulanacak yöntemde bizzat alana çıkılmalı, hammaddenin eldesinden (elde edilmesinden) sanat eserinin ortaya çıkışına kadar geçilen aşamalar, kullanılan değişik aletler, her el sanatının kendine özgü yapım aşamaları gözlenmeli ve teknik terimleri öğrenilmelidir (Karpuz, 2010,83-85).

El sanatı veya küçük sanat ürünlerinin incelenmesi ele alındığında; her eseri kendi türü içerisinde tipine ve yapım tekniğine göre incelemek gerekir. Bununla birlikte bütün el sanatı ürünleri için aşağıda verilen başlıklar kullanılarak genel bir tanımlama yapılabilir.

1. Eserin ismi,
2. Genel tanımı, (yapım malzemesi, biçimi, fonksiyonu, *kısaca genel özellikleri belirtilir*),
3. Ayrıntılı incelenmesi;
   a) Malzeme ve teknik,
   b) Biçim - form,
   c) Renk,
   d) Kompozisyon,
   e) Motifler ve anlamları, (*ayrıntılı olarak açıklanır*).

Bunların yanı sıra eserin yapıldığı dönem ve bölgesel özellikler de belirtilir.

4. Tarihlendirme, (eserin üzerinde herhangi bir tarih, işaret veya damga yoksa üslup özelliklerinden hareketle eserin tarihlendirilmesi yapılır).

Konu genel olarak incelenirse; akademik araştırmaların dışında el sanatı eserlerinin ayrıntılı bir tanımı yapılmamakta varsa renk, motif, figürlerin anlamları üzerinde çok durulmamaktadır. Aslında bu konuda yapılan analiz ve incelemeler

çoğaltılarak, yapılan araştırmalarda ürünlerde veya eserlerde kullanılan motiflerin, sembollerin, renklerin vb. yapıldığı dönemdeki anlamları ile bugünkü kullanımları arasında bir farklılığın olup olmadığı konusuna da değinmek gerektiği unutulmamalıdır. Örneğin; Sarıtaş'ın (2007) bir araştırmasında ele aldığı Karatepe kilimlerinde olduğu gibi, her objenin kendine özgü, şekli, türü ve üzerinde taşıdığı bir anlamı vardır.

Geleneksel sanat ve el sanatlarına dayalı araştırma yaklaşımlarını ele alan bu inceleme şu soruların cevabını aramak için yapılmıştır;

a) Genel olarak düşünüldüğünde, yukarıda ayrıntısı verilen başlıklarla el sanatı eserlerinin bütün boyutları ortaya konulabilir mi?

b) Gözlem ve tanımlama yönteminin dışında yeni yöntemlerden yararlanılabilinir mi? Yararlanılırsa nasıl ve ne ölçüde yararlanılabilir?

İnceleme konusunu içine alan aşağıdaki konu başlıklarında, gözlem yönteminin yanı sıra, farklı araştırma yöntemleriyle el sanatı eserlerinin incelenmesi üzerinde durulacaktır. Konunun örneklendirilmesi amacıyla, Konya'da uygulamaları hâlâ devam eden kündekâri, keçe ve hat sanatı özetlenerek bu konuda eserler ortaya koyan sanatçılarla yapılan görüşmelerden kısa alıntılara yer verilmiştir.

4.2. Geleneksel Sanatlarda Araştırma Yöntemleri

4.2.1. Nitel Araştırma Yöntemi

Kültür temelindeki yapılan çalışmalar incelendiğinde, özellikle halk bilimi ve kültür söz konusu olduğunda daha çok nitel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmektedir. Bunun da en önemli nedenlerinden birisi incelenen olayların, insanların ve varlıkların kendi doğal ortamlarında gözlemlenmesidir. Bu konuda yapılan değerlendirmeler incelendiğinde özellikle Ritchie ve Lewis'in (2005) *nitel araştırmanın temel özellikleri* konusunda yaptıkları tespitlerde, aşağıda verilen özellikler dikkate değer bulunmuştur.

1. Nitel araştırmaya katılanların sosyal dünyalarının ele alınması ile yoruma dayalı ve derinlemesine sonuçlar çıkarılabilir.
2. Bu tür araştırmalarda örneklemler küçük çaptadır ve bazı ölçütlere göre amaçlı olarak seçilmiştir.
3. Veri toplama yönteminde, araştırmayı yapanlarla, araştırmaya katılanlar arasında yakın ilişki - etkileşimin olması önemlidir.
4. Nitel araştırmalarda veriler detaylı ve geniş kapsamlıdır.

5. İncelenen konu üzerinde yapılmakta olan analiz sürecinde beliren yeni durum ve fikirlere açıktır. Nitel araştırmalarda detaylı betimleme, sınıflandırma ve açıklamalar yapılabildiğinden kültürel incelemelere uygundur.

6. Nitel araştırmadan elde edilecek sonuçlar "sosyal anlamların" yorumlanmasına odaklanabilmektedir.

Sıralanan bu özelliklerin insan yaşantısına, doğal ortama duyarlı olması, araştırmacının yaptığı çalışmada katılımcı rolünün bulunması, çalışmanın bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması (Yıldırım&Şimşek, 2000) nitel araştırma yöntemlerinin geleneksel el sanatları konusunda yapılacak araştırmalara uygunluğunu ortaya koyar. Aynı zamanda nitel araştırma yöntemleri ile gösterge bilim araştırma alanları/evrenleri bakımından geleneksel el sanatları ile örtüşerir. Nitel araştırmada önemli olan "çevresel verilerin" araştırmanın yer aldığı sosyal, psikolojik, kültürel, demografik ve fiziksel özellikleri kapsamasıdır. Bu çalışmalarda; "süreçle ilgili veriler" araştırma sırasında neler olup bittiğiyle; "algılara ilişkin veriler" ise araştırma grubunun süreç hakkında düşündükleriyle ilişkilidir (Yıldırım&Şimşek, 2000). Bu verilerin elde edildiği gözlem, görüşme ve doküman incelemelerinde nitel araştırma yöntemleri kullanılır. Bu yöntem sayesinde sanatçıların davranışları, yaşadığı toplumun sosyal ve kültürel özellikleri de ortaya çıktığı için benzer "alan araştırmalarında" tercih edilir.

Çepni (2007) belirli bir konuda yapılacak «araştırma projesi»nin daha planlama aşamasındaki halini bir öykü veya argümana benzetmektedir. Nasıl bir öyküde olay örgüsü iyi kurgulanmadığında konunun anlaşılması eksik kalırsa, tüm parçaları uyum içinde olmayan bir projenin geçerliliği de sorgulama konusu olacaktır. Araştırmanın başlangıcında neyi bulmaya uğraştığımızı saptamak, bunu nasıl yapacağımızı düşünmek zorunda olduğumuzun bir göstergesidir. Bazen araştırmayı planlarken nereden ve nasıl başlanacağı konusunda zorluk yaşanabilir. Böyle bir durumda, bu çalışmayla "neyi bulmaya uğraşıyoruz ?" genel sorusunun yanı sıra "bulmak", "kavramaya yönelmek", "bir süreci araştırmak" ve "deneyimleri betimlemek" sözcüklerini içine alan cümleler bize ilgili araştırmada kullanılan "araştırma yöntemini" gösterdiği için önemlidir. Creswell (1994; Akt. Çepni,2007) bu son dört deyimi sırasıyla;

i) Temellendirilmiş kuram,

ii) Etnografi,

iii) Örnek olay incelemesi ve

iv) Göstergebilimle *(burada; el sanatlarında kullanılan renkler, motifler ve figürlerin anlam çözümlemeleri yapılarak, tıpkı ikonografi gibi, görünür anlam, gizli anlam gibi)* eserin semantik boyutundaki düz anlamı ve yan anlamı üzerinde durulur. El sanatları üzerinde yapılacak olan araştırmalarda bu deyimlerin araştırmanın kapsamını oluşturmasına dikkat edilmelidir.

Araştırmada, belirli bir tanıma uyarak araştırma sonuçları genellenebiliyorsa, genelleme yapılabilen sonuçların gösterdiği birimler topluluğu bir araştırmanın evrenini oluşturur. Araştırma alanına göre evren ve örneklem kümelerini belirlemede özellikle bilimsel verimlilik ve tutarlılık değişkenlerine dikkat edilmesi önerilmiştir. Miles&Huberman'ın da (1994; Akt. Alp, 2009) söylediği gibi hiçbir araştırma her şeyin araştırılmasını kapsayamaz, her şeyi yaparak herkesi ve her yeri araştırmak olanaklı değildir. Araştırılmasına karar verilen konunun evrensel kümesi o araştırmanın sınırlarını, amaçlarını, araştırma yöntemini ve araştırma sürecini de etkiler. Araştırmacıların dikkat etmesi gereken konu, araştırma evreninin özellikle sosyal konularda, "başıyla ve sonuyla" belirli statik/durağan bir bütün olmadığıdır. Araştırmacının seçtiği ve sonuçlandırarak öneriler getirdiği bir konu, daha sonraki zamanlarda (üretilen bu sonuçları ve önerileri veya araştırma verilerini kullanacak) başka araştırmacılar ve başka disiplinler tarafından kurulacak yeni araştırma evrenlerinin bir parçasını oluşturabilecektir (Alp, 2009).

Geleneksel sanatlar ve el sanatları araştırmalarında da kullanılan sanat temelli (tabanlı) araştırmalar sayesinde, sanatın farklı dallarındaki ifade biçimleri sistematik olarak analiz edilebilmektedir (Mcniff, 1998). Bu araştırma yaklaşımında; sanatçıların (veya zanaatkârların) eserleri (veya ürünleri) göstergebilim açısından incelemeye tabi tutulurken, kendilerinin iç dünyalarındaki algıları, deneyimleri ve bu konudaki görüşleri de "*yapılandırılmış*" veya "*yarı yapılandırılmış*" görüşmeler üzerinden öğrenilebilmektedir.

Bu genel yaklaşımlar tekrarlandıktan sonra geleneksel el sanatları araştırmalarında dikkat edilmesi gereken konunun; "*genelleme olgusu*" olduğu ortaya çıkar. Bu alanda yapılacak çalışmalarda genelleme, yapılacak araştırmanın tüm amacını oluşturmamalıdır. Bazı durumlarda, bir araştırma projesinde, aynı anda farklı "*araştırma yöntemleri*" ve "*farklı veri türleri*" kullanılabilmektedir. Bu durumda diğer verilerle birlikte "*arşiv belgeler*" araştırmanın temelini oluşturan verisel saç ayaklarının önemli bir parçası olabilir. Hammersley & Atkinson (1995; Akt. Çepni,2007) belgesel kanıtların sadece yazılı söz anlamına gelmediğini, aynı zamanda sesli ve görsel malzemeleri de kapsadığını belirtir. Bazı araştırmacılar, tümüyle belgesel veriler üzerinden araştırma yaparlar ve bu türden veriler, kendi başlarına araştırmanın odağı haline gelir. Bu konuda uzmanların da belirttiği gibi verilerden

A

çıkarılan "*anlam*", sosyal ve kurumsal ortamlara göre değişiklik gösterecektir. Dolayısıyla sosyal bağlamlarından soyutlanarak incelenen *belge ve metinlerin*, gerçek anlamları dışında yorumlanma tehlikesi bulunur. Ayrıca eldeki verilerin, olduğu gibi hiç sorgulanmadan doğru kabul edilmemesi gerektiği konusunda da araştırmacıların uyarılmaları yerinde olacaktır (MacDonald & Tipton, 1996; Akt. Çepni, 2007).

Genel olarak el sanatları konusundaki saha çalışmalarında incelenecek eserler, bizzat el sanatının yapıldığı atölyede, sanatçısı ile görüşülerek, malzeme, teknik, tasarım özellikleri belirlenerek kayıt altına alınır. Bu aşamada seçilen bilimsel araştırma yöntemine göre;

1. Belirlenen konuda esas hedef (çözümlenmesi gereken problem) ortaya konur,
2. Yazılı, görsel vb. kaynaklar taranır,
3. Alan araştırması yapılır, (Gözlem ve görüşme yoluyla veriler toplanır. Bu başlıkta üretim mekânı, malzeme, yapım tekniği, tasarım, süsleme özellikleri, renkler, eser çeşitleri, ustaların biyografileri gibi konular yazılı ve görsel olarak kayıt altına alınır, (Nas, 2005).
4. Toplanan bilgilerin analizi yapılarak senteze ulaşılır.

Alan araştırmasında dikkat edilecek hususlar:

Araştırma; yapıldığı çevreye veya araştırma ortamına göre; laboratuarlar ve saha (alan) araştırmaları olarak adlandırılmaktadır. Geleneksel el sanatları konusunda yapılacak araştırmalar genellikle saha (alan) araştırmaları kapsamına girmektedir. Saha araştırmalarında bilgi toplama açısından düşünüldüğünde sadece görüşmeye, anlatımları değerlendirmeye dayalı bir araştırma, gerçekte var olan durumu yansıtmakta yetersiz kalabilir. Çünkü görüşme yapılacak kişilerin anlattıkları konuların dışında da olaylar gelişmiş, eserler/ürünler ortaya çıkmış olabilir. Bu nedenle araştırmalarda özellikle görüşmelerin tamamlanmasından sonra, araştırılacak konuyla ilgili bilgi toplama işlemlerine devam etmek için gözlem sürecine girilmesi araştırmanın niteliği açısından önemli olmaktadır.

Gelenek[li]sel sanatlar ve el sanatlarında araştırma yapılması sırasında hedeflerin seçilmesi ve amaca uygun olarak araştırmanın sürdürülmesinin önemi büyüktür. Ekici'nin (2007) "halk bilgisi derleme" başlığı altında derlemenin amaçları konusunda aşağıda belirttiği maddeler incelendiğinde gelenek[li]sel sanatlar ve el sanatları konusunda şimdiye kadar yapılmış olan araştırmaların genel olarak hangi kapsamda ele alındığı da görülecektir.

- Bir düşüncenin ispatlanmasına yönelik malzeme temini,
- Belli bir bölgede geleneksel sanat (el sanatı) eserlerinin bulunup bulunmadığının, yoğunluk durumlarının, bunları tasarlayanlara ve uygulayanlara ne olduğunun ve sosyal bağlarının tespiti,
- Bu eserlerin, (ürünlerin) değişme, gelişme, bozulma sorunlarına göre değerlendirilmesi,
- Tükenmekte olan geleneksel bağlamların ve bu bağlamların yarattığı ürünlerin örneklenmesi,
- Bölgeler arası veya ülkeler arası eserlerin (ürünlerin) karşılaştırılması,
- Belirli eserlerin (ürünlerin) sanatçılar tarafından yeniden ele alınması,
- Belli bir bölgenin tanıtımının yapılması,
- Geleneksel sanat eserlerine benzeyen ürünlerin ticari alanlarda kullanımı,
- Arşiv kurma, müzede sergileme, okul veya özel gruplarda yaygınlaştırma, benimsetme, televizyon ve diğer iletişim araçlarıyla daha yaygın hale getirme gibi aktiviteler sayesinde elde edilen bilgilerin paylaşımının sağlanması.

Araştırmacının Özellikleri:

Araştırmacıların değişik ortamlarda çalışırken süreçte uymaları gereken kurallar olacaktır. Örneğin; fen bilimlerindeki bir araştırmacı yapmış olduğu deneyin kendisi veya bir başkası tarafından tekrarlanabileceğini unutmamalıdır. Bu nedenle attığı her adımın önceden planlandığı şekilde olması gerekir. Tekrarlanamayan sonuçların bilimsel olarak kabul edilmesi olanaklı değildir. Aynı mantıkla gelenek[li]sel sanatlar ve el sanatları konusunda araştırma yapan araştırmacıların da dikkat edeceği kurallar ve taşımaları gereken özellikler vardır. Bu araştırmacı özellikleri Ekici (2007,s.28) tarafından aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1. Bu alandaki araştırmacı; geleneksel sanat eserleri ve el sanatlarının yapıldığı malzemelerin özelliklerini iyi tanıyan bir kişi olmalıdır. Bu kişi çalışmasına başlamadan önce geleneksel el sanatı ürünlerinin üretimi, tasarımı, yapı-şekil-içerik ve işlev özellikleri hakkında bilgi sahibi, kısaca araştırma konusuna hâkim olmalıdır.
2. İlgili kişi, araştırma konusunun yöntem bilgisine sahip olması gerekir.
3. Toplanan her türlü dokümanın bazen bilgisayarda, bazen de ev veya arşivde saklanması gerekir. Uzun emekler sonucu toplanan bu belgelerin

kaybolması, telafisi olanaklı olmayan kayıplara yol açabilir. Bu nedenle araştırmacının, dokümanları, güvenlik önlemleri altında, belirli sistem ve düzene göre muhafaza etmesi "arşivci" titizliğinde olmalıdır.

4. Araştırmacı kullanılacak kayıt araçlarının kullanım bilgisine sahip olmalıdır. Ses kaydedici, görüntü kaydedici, fotoğraf makinelerinin kullanım özellikleri hakkında temel bilgilere sahip olmalı, bu araçların kayıt süreleri, pil veya batarya özelliklerini, en iyi ses kayıt ve görüntü alma durumlarını öğrenmelidir.

5. Araştırmacı, belgelemek amacıyla fotoğraf çekimi yaparken neyin, hangi ayrıntının ya da bütünün hangi amaçla çekeceğini bilmelidir. Geleneksel sanatlar (veya el sanatları) eserinin (ürününün) saptanmasında veya üretim aşamasında olay, ürün salt gerçeklikle ve olduğu gibi görüntülenmelidir. Görüntülenen olaya müdahale edilmemeli ve olayın aslı değiştirilmemelidir. Çekilen fotoğrafların gerçek birer belge olacağı unutulmamalıdır. Eğer eser (ürün) üretim aşamasında ve sanatçı (zanaatkar) ile birlikte belgeleniyorsa yalnız eseri ve eserle (ürün ve ürünle) birlikte yapan kişiyi görüntülemek fotoğrafta olayın bütünlüğünü sağlaması açısından yeterli olmayacaktır. Görünür gerçeği doğru saptamak anlamında çevre (yörenin genel görüntüsü, işlik veya evin iç ve dış görüntüleri) konu için önemlidir. Üretim aşamasının çekimlerinde fotoğrafı çekilen her bir olayın doğru sıralandığından emin olmak gerekir. Fotoğraflayarak belgelendirme işlemlerinde en önemli konulardan birisi de fotoğrafın çekildiği yer ve tarihle ilgili bilgilerdir. Bu bilgilerin olmadığı bir fotoğrafın belge özelliğini taşıyamayacağı açıktır (Özkan,2001).

6. Kaliteli ses kayıtlarının yapılmasına özellikle dikkat etmelidir. Herhangi bir sorun yaşamamak için en az iki tane kayıt cihazı olmalı ve işlemler başlamadan önce cihazların kayıt yapıp yapmadıkları araştırmacı tarafından kontrol edilmelidir.

7. Analiz çalışmalarına başlayabilmek için elde edilen ses kayıtlarının yazıya dönüştürülmesi işleminde günümüz teknolojisi de kullanılarak sesi yazıya dönüştüren yazılım kullanabilir. Bu transkripsiyon çalışmasının araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmesi, araştırmacıya görüşme sürecinde ilişkin hatırladığı detaylar ve izlenimlerini metnin ilgili noktalarına not alma olanağı sağlaması açısından önemlidir.

8. Araştırmacı, araştırdığı konu ile ilgili malzemelerin sınıflandırmasını rahatlıkla yapabilmeli, bir ürünün hangi tür içinde veya belirlediği o türün

hangi alt kategorisi içinde yer alması gerektiğine karar verebilecek bilgi ve sınıflama birikimine sahip olmalıdır.

9. Araştırmacı, fiziksel ve psikolojik özellikleri ile araştırma ortamında çalışabilmeye uygun olmalıdır. Bazen araştırmacının kırsal veya kentsel kesimde hoşlanmayacağı, beğenmeyeceği ve bulunmak istemeyeceği ortamlar olabilir. Araştırmacı onları beğenmese bile bu duygusunu belli bir süre için belli etmemelidir.

10. Araştırmacının iyi bir iletişim ve ikna becerisine sahip olması beklenilir. Özellikle el sanatları üzerine yapılan araştırmaların bir kısmı kişi odaklı olduğu için yaşanan bazı sorunlar araştırmanın ilerleyişine engel olabilir. Araştırmacının dünya görüşü, yaşam tarzı ve olaylara bakış açısı çalışma alanındaki kişilerle aynı olmayabilir ve hatta çatışabilir. Böyle ortamlarda araştırmacının olumsuz veya karşı tepki vermesi araştırmayı etkileyecektir.

11. Kaynak kişi seçilirken araştırılan konuda uzman, bu yönde ürünler ortaya çıkarmış olmasına dikkat edilmelidir. Araştırmalarda genellikle yaşlı kişilere başvurular. Hâlbuki kaynak kişilerin yaşlılardan olması zorunluluğu yoktur. Örneğin; günümüzde halı kilim dokuyanlardan bazıları motiflerin ve renklerin anlamını bilmeden geçmişten gelen alışkanlık ve hafızada yer edinenlerle bir şekilde bunları kullanmaktadır. Onlara bunların anlamı sorulduğunda bazıları bunları bilmeyecektir. Bu nedenle veri almak için araştırma yapılacak kişi önemlidir. Yaşanan diğer bir sorun cinsiyet meselesidir, bu konu özellikle kırsal kesimde bazen büyük bir sorundur. Köy ortamında veya kentte bir erkek araştırmacının bayanlardan bilgi alabilmesi, bazen zor ve hatta mümkün olmamaktadır.

12. Araştırmacının araştırma yapacağı yerin tarihi ve coğrafi özellikleri, ekonomik ve sosyal yapısı hakkında ön bilgi edinmesi gerekli ve yararlıdır.

13. Araştırmacı, araştırma planını yaparken alanla ilgili ön görüşmelerin yapılması, muhtemel kaynak kişilerin belirlenmesi, yerel yöneticilerle görüşme, gerekli izinleri alma ve kalacak yeri belirleme gibi konular için de zaman harcanacağını bilmelidir.

14. Araştırmacının etik hatalar yapma suçlamasıyla karşı karşıya kalmaması için görüşmelerden önce mutlaka gerekli yazılı izinlerin alınmış olması gereklidir. Bunun için araştırmacı yazılı onay formları hazırlayıp bunları kullanabilir. Daha sonrasında sorun yaşamamak için ıslak imzalı olan onay belgesinin iki nüshasından biri araştırma yapılan kişide kalırken diğer form araştırmacı tarafından saklanmak üzere alıkonulmalıdır.

Araştırmacı kesinlikle gizli kayıt ve görüntü almak gibi bir yönteme başvurmamalıdır.

4.2.2. Tarihi Yöntem

Olayları sadece şimdiki durumda gözlememiz yeterli değildir. Sanat eserlerinin toplumsal tarih bakımından değerlendirilmesi için geçmişte olanların, ilgili olayların gelişimiyle birlikte analiz edilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Geleneksel el sanatı eserleri tarihi bir belgedir, bu nedenle onun geçmişteki değerini ve bugünkü değerini belirlemek toplumsal açıdan özel öneme sahiptir. Çepni'ye (2007) göre bireyler geleceğe yönelik doğru tahminde bulunabilmek için, geçmişteki olaylardan faydalanmışlardır. Bunun en önemli gerekçesi bugünü anlayıp yarını tahmin edebilmek için dünü anlamanın gerekliliğidir. Bu nedenle geçmişe ait veri kaynakları ve bunların korunmasının önemi büyüktür.

Bu açıdan bakıldığında, sanat tarihi araştırmacılarından olan Yenişehirlioğlu (2014) maddi kültür ve sanat tarihi konusundaki değerlendirmesinde; kültür araştırmaları alanında yapısalcı ve gösterge bilimsel yöntemlerin kullanılması gerektiğini vurgulayarak, imge oluşumunda "*kimlik*" ve "*toplumsal cinsiyet*" oluşumunun temsili anlamlarının irdelenmesine, anlam kurgulama biçimlerine dikkat çekmiştir. "Böylece kültürel grupları birbirinden keskin hatlarla ayırıp bunu arşiv belgeleri ile kanıtlama eğiliminin yanı sıra, bir toplum içinde var olan farklı kültürel alt grupların nasıl görsel iletişim diliyle birbirleriyle ortak anlamları paylaştıklarının incelenebileceğini" yazarak bu paylaşılan imgelerin bir kültürden diğer bir kültüre geçiş biçimlerinin farklı olabileceğini belirtmiştir.

Bu değerlendirmelere ilave olarak, Yenişehirlioğlu (2011) kültür tarihinin ve kültürel algının özgünleştirilmesinin 1980'lerden sonra ortaya çıktığını yazmıştır. Konuyla ilgili araştırmasında; edebiyat, dil, sinema, medya vb. alanların yanı sıra kültürün anlayış biçimlerinin yorumlanmasında, resmi belge dışı öğelerin de kullanılmaya başlandığını belirtir. Kendisine göre; bu yeni uygulamalar sayesinde, yapısalcılık, yapı-bozumculuk, anlambilim, bireysel tarih yazımı gibi alanların giderek önem kazanması, genellikle tarih alanı ve belgeleri arasına sıkışmış bir dünya görüşünün özgürleşmesine olanak sağlamıştır. Bu çok yönlü bakış açısıyla kültür araştırmaları sadece toplumun tarihi ile ilgili değil, toplumun veya bireylerin toplumsal olayları algılama biçimi ve toplumsal bellekte var olmaya devam eden yaşanmış tecrübeler ile de öne çıkmıştır. Sonuçta sadece arşiv belgelerinin düz bir aktarımı ile inceleme yapılamayacağı bunun yanında yeni inceleme alanları ve çok yönlü içerik değerlendirmelerinin de yapılması gereği kendini göstermiştir.

Bu nedenle, disiplinlerarası işbirliğini artıran yönü ile sosyoloji, antropoloji, etnografi, folklor, psikoloji, sosyal psikoloji ve coğrafya gibi beşeri bilimlerin

tüm imkânlarından yararlanan, sözlü tarih (*bireysel deneyimler ve hatıralarla ilgili olarak yapılan ve kaydedilen sözlü görüşmelerden elde edilen tarihsel bilgi ve bu bilgi üzerine yapılan çalışmalar)* (Sarı,2006) uygulamaları gelenek[li]sel sanatlar ve el sanatları araştırmalarında da öne çıkar. Gökay'ın (2009) konuyla ilgili bir çalışmasında; bir grup lise öğrencisinin geleneksel sanat (zanaat) örneklerini yerinde görmeleri ve ustalarından konuyla ilgili bilgi almaları sağlanmıştır. Keçe ve kündekâri ustalarının, ilgili sanat (zanaat) dalının tarihsel gelişimi konusunda öğrencilere atölyelerinde anlattıkları konular, sözlü tarih bilgileri içine girmiştir. Öğrencilerin ilgili sanat ürünlerinin yapıldığı atölyede; ortamı, malzemeleri, ilgili aletleri görerek ve ustaların anılarını dinleyerek yaptıkları görüşme ömürleri boyunca unutamayacakları bir deneyime dönüşmüştür. Öğrencilere ilgili görüşmeden birkaç hafta sonra sorulan sorulara karşılık öğrenciler ilgili sanat (zanaat) eserlerinin tarihçesi ve yapılışı hakkında kalıcı bilgiler edindiklerini söylemişlerdir.

4.2.3. Halk Bilimsel Yöntem

Halk bilimi olarak ele alınan araştırmalarda, bir arada yaşayan insan topluluklarının ortaya koyduğu her türlü eser incelenmektedir. Maddi kültür ürünleri de bu kapsamda araştırılmaktadır.

İnsan yaşayabilmek için ihtiyaç duyduklarını (su, yiyecek, giyecek, güvenli mekân vb.) doğadan sağlarken, karşılaştığı güçlükleri kolaylaştırmak için farklı aletler geliştirmiştir. Bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bulduğu kaynakları farklı değişkenler halinde birleştirerek yeni şeyler oluşturmaya çalıştıran dürtü nedir? İnsanın kendisini diğer insan gruplarından veya aynı işi yapan insanlardan farklı göstermeye çalışması en temelde farkındalığını göstermek olarak tanımlanabilir. Belirli bir ihtiyacı gidermek için üretilen maddi eşya, araç vb. nin görünen kısımlarına eklenen semboller, günümüzün ticari şirketleri bazında marka ve reklam olabilirken, bireysel anlamda kendine özgü modellenmiş (abartılmış veya sadeleştirilmiş) bir kimlik göstergesi olabilmektedir. Bu sembollerin farklı insan gruplarına özgü anlam taşımaya başlaması, belirli bir maddi eşyanın yapımında izlenen işlemler zincirinde oluşan yöntem ve malzeme kullanımındaki farklılıklar da konuya eklenince, insan topluluklarının uluslar bazında (birçok durumda aynı ulus içinde, birbirlerinden uzaklıklarına göre yöresel bazda) farklılıklar göstermeye başlamasına neden olur.

Glassie (1999; Akt. Sarıtaş,2015) maddi kültürü insanların düşüncesinden, emeğinden çıkan içsel bir zeka ürünü olarak tanımladıktan sonra, "maddi kültürün" insan topluluklarının içinde yaşadıkları dönemin kültürel özellikleriyle ortaya çıkan materyal olduğunu belirtir. Bu nedenle Glassie maddi kültür ürünlerini

insan zekâsının ve insan topluluklarının birer temsilcisi olarak ele almıştır. Bu açıdan bakıldığında maddi kültür ürünleri;

a) Objenin kendisi,

b) Objenin ortaya çıkış süreci,

c) Objeyi ortaya çıkaran insan topluluğu olmak üzere üç bölümde incelenebilir (Sarıtaş,2015). Yenişehirlioğlu'na (2011) göre bu belirli bir toplumda yaşayıp o kültürden etkilenen insanların, bu kültür dışında bir ürün ortaya koymalarının kendi sanatsal farklılaşmalarından başka bir nedene bağlanmaması gerektiğini de açıklar. Sanatçı olarak ele alınan insanların farklı kültürel ürünleri görmeden, ilgili kültürler hakkında bilgi almadan farklı kültür eserleri arasında benzerlik olması beklentisini açıklamak bu konuları araştıranlar için önemli bir inceleme konusudur. Bu açıdan bakıldığında belirli bir toplumda (belirli bir tarih ve lokasyonda) ortaya çıkarılan ürünlerin, sanatsal değer taşımanın yanında o dönemi, o dönem insanlarını ve o dönem inanışlarını yansıtması bakımından da önem taşıdığını unutmamak gereklidir.

Bu nedenle maddi kültür örneklerini araştırmak, bunların sadece dekoratif özelliklerini veya sanatsal değerlerini incelemeye almak değildir. Bu konuda inceleme yapan bir araştırmacının herhangi bir maddi kültür eseriyle karşılaştığını düşünelim; bu eserin sanat tarihindeki yeri konusunda sonuç elde etmek için araştırmacının eserle ilgili tarihsel bilgiyi, geleneksel sanatlar (el sanatları) açısından edinilmesi gereken bilgileri, sosyolojik-etnografik verileri, halk bilimi açısından ilgili eserin yeri ve özellikleri vb. bilgileri öğrenmesi gerekir. Bunun yanında ilgili eserin yapıldığı yeri, ilgili lokasyonun toplum yapısı ve sosyo-ekonomik geçmişinin de araştırılması yerinde olacaktır. Bu konuda Hadjinicolau'a (1987; Akt. Alp 2009) göre bir sanat eserinin (yapıtının) ortaya çıkması, ortaya çıktığı toplumdan soyutlanarak incelenemez, her eser içinden çıktığı toplumsal yapıyla birlikte değerlendirilmelidir. Buradan yola çıkarak her eserin ortaya konulduğu dönem içinde insanların hayatlarındaki sosyo-kültürel dokunun, ekonomik, siyasal (yönetimsel) ve sosyal şartların ne olduğu iyi analiz edilmelidir. Bu şartlardaki göreceli (veya ani) değişimler sanat eserlerini etkileyecektir. Günümüzde de bu şartların etkisiyle hayat devam etmekte, şartlara bağlı olarak günlük hayatın farklı katmanlarındaki durağanlık veya değişimler sürmektedir. Kültür miraslarının (maddi kültür ürünlerinin) durumlarını incelemeye aldığımızda, incelenecek kültürel sanat eseriyle ilgili mevcut tüm değişkenleri kapsayan bilgileri ilgili ürüne ek-kod olarak envanterlemek, sanat eserini anlamamızı ve onun gelecek nesillere ulaştırılmak üzere korunmasını sağlayacaktır. Fakat bunun yanında bu incelemeyi yapanların

kültürel tabanda, gelecek öngörülerini ve geleceği olumlu yönde yönlendirmek anlamında stratejik önerilerini de vermeleri yerinde olacaktır.

Maddi kültür ürünlerini ele aldığımızda, geleneksel sanat (veya el sanatlarının) üretilmesine neden olan somut şartlardan hareketle, Çobanoğlu (1994), (Birkalan (2000) "üreten kolektif bir şuurun varlığını, yaşanan dönemin hayat mücadelesini, inancını, duygusunu ve üretilen kültürün gelenek çevresine ait olan insanların hayata karşı duruşunu belirten temel unsurların bu ürünler vasıtasıyla dile geldiğini ifade eder (Akt. Ersoy, 2015). İnsan her zaman sözle değil; bazen eylemleriyle bazen de ürettikleri ile kendi varlığını ortaya koyar. Yeter ki onlar okunabilsin" denmektedir. Bu bağlamda Özdemir (2007; Akt.Alp, 2009) de yaşam şartlarının sürekli değişimine, değişkenlerin çok farklı olmasına bağlı olarak sanat ve kültür hayatında araştırmaların bilim disiplinleri arasında yürütülecek ortak araştırmaları zorunlu hale getirdiğine vurgu yapar. Yeni çatı disiplin olarak "kültür bilimi" deyimini önererek, bu disiplinin sosyoloji, antropoloji, halkbilimi, dil, edebiyat, sosyoloji, tarih, arkeoloji, sanat tarihi gibi farklı disiplinleri kendi potasında toplayan güçlü bir üst bilim alanı olarak belirginleştiğini yazmıştır.

Farklı birçok anlam taşıyan maddi kültür ürünlerinin incelenmesi bu nedenle göründüğünden daha karmaşık ve derin konulara inen bir araştırma gerektirebilecektir. Çobanoğlu (2004) tarafından da ifade edildiği gibi, bilim disiplinlerinde uzmanlaşma gerektiren bilgi ve tecrübelerin artmasıyla, eskinin bütüncül bakış açısı bırakılarak, her bilim dalının araştırılacak konuyu kendi açısından incelemesi gelişmeye başlamıştır. Geleneksel sanat ürünlerini içine alan halkbilimi incelemeye alınırsa; halkbiliminin bir bilim disiplini olarak ortaya çıktığından günümüze kadar geçen süreç içinde, birden fazla paradigmaya sahip olduğu görülecektir.

Bu durum Sayer'in (1992; Akt. Çobanoğlu,2004) ifadesiyle halk biliminin, bir "açık sistem" oluşunun doğal bir sonucudur. Halk biliminin diğer bilim dallarının bilim yapma yöntemleri ve kuramlarına açık oluşu bu "açık sistem" özelliğiyle ilişkilendirilmiştir. Günümüzde bu sistemin etkisiyle farklı bilim dallarının birlikte çalışarak halk bilimi konularını açıklaması gerektiği inancı yerini disiplinlerarası çalışmalara bırakmıştır. Bu bağlamda halkbilimci, amatör duygularla malzeme derleyen basit bir derlemeci ve onların koleksiyoncusu olmanın ötesinde düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında alanda katkı ortaya koyan kişiler kültür teorisi ve kültürel süreçlerle yakından ilgilenen, kültürlenme, kültürleşme ve kültür değişmesi olaylarını nesnel (objektif) bir gözle değerlendiren kişilerdir. Daha önce araştırmacılar tarafından farklı anlatımlarla vurgulandığı gibi; Çobanoğlu'na (1999;Akt.Çobanoğlu,2004) göre halkbilimci, uzman olduğu bilim dalı prensiplerine göre, bu anlamlı dışavurum formlarını; derler, kayıtlara geçirir, tür, tip ve motif esasına dayalı olarak sınıflandıran kişilerdir. Sınıflandırılmış bu veri ve mal-

zemeyi kendi kültürü içinde veya kültürler arası denklik ve koşutluklar kurma esasına göre geliştirilmiş modeller doğrultusunda karşılaştırılması, bunların farklı kuramsal bakış açılarına göre yorumlanması halk bilimi çalışmalarından elde edilecek sonuçları verecektir. Buradan elde edilecek sonuçların bir kısmı toplumsal araştırmalarda da kullanılmaya uygun sonuçlar içerecektir. Örneğin; Duvarcı (2007) fotoğraflarla desteklediği yorgan ve yorgancılık üzerine yapmış olduğu araştırmasında "*halk bilimsel*" yaklaşımı kullanmıştır. Bu yayında yorganın sözlük anlamından başlayarak edebiyatımızdaki yayınlarda, atasözü, deyim, dua, beddua, söz grupları, inanç ve uygulamalarda, manilerde ve türkülerde yorgan ile ilgili konulara değinilmiştir. Bunun yanı sıra 1640 tarihli narh defteri kayıtları, malzeme özellikleri, fiyatı, astarı, kalitesi, yapımı, kullanılan motiflerden bahsedilmiş ve sözlü kaynak olarak yorgan ustaları ile de görüşme yapılarak bütüncül bir anlayışla araştırmasını oluşturmuştur.

4.2.4. Geleneksel Sanatlarda Örnek Uygulama Çalışmaları

Geleneksel sanatlar konusunda yukarıda özetlenen araştırma yöntemleri kapsamında, Konya'da 2015 yılında sanatlarını uygulayarak yaşatan, kendi alanlarının en iyi hat, keçe ve kündekâri sanatçıları ile bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu sanatçılarla yapılan görüşmelerde, birkaçı aşağıda verilen sorular sorularak üzerinde uzmanlaştıkları sanat (zanaat) dalı konusunda bilgiler alınmıştır.

1. Yapacağınız eseri nasıl, hangi duygular içinde tasarlar ve gerçekleştirirsiniz?
2. Bitmiş bir eser sizin için ne ifade eder?
3. Tasarımlarınızda bilinen motifleri mi yoksa yeni oluşturduğunuz motiflerimi kullanırsınız ? Kullandığınız bu motiflerin anlamı var mıdır?

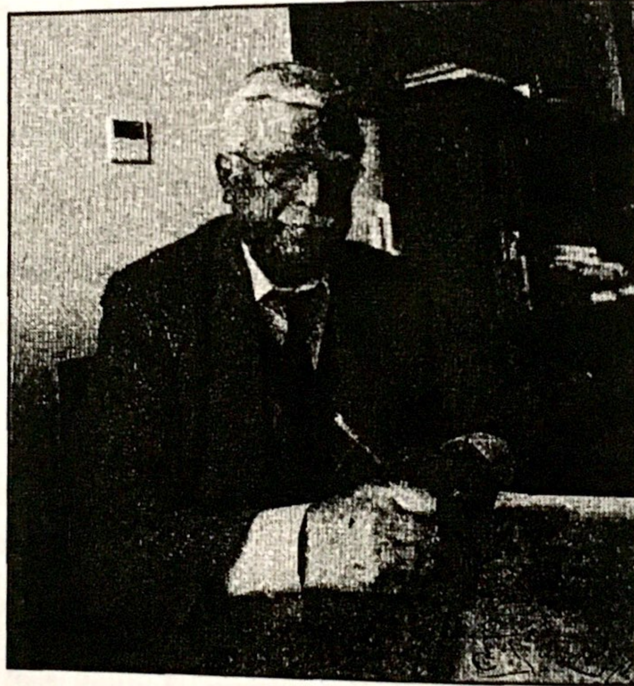
Bu sorulara verilen cevaplar ilgili sanat (zanaat) dalı ve ustasının bilgilerini içermesi açısından önemlidir. Bu bilgiler konuyla ilgili yapılmak istenen geleneksel sanat (el sanatları) konulu araştırmada kullanılacak genel yapıyı göstermesi açısından aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Hüsnü Hat Sanatı:

"*Hüsnü hat*" güzel yazı demektir. İslam sanatlarında olduğu gibi geleneklı Türk sanatları içerisinde de önemli bir yeri vardır. Arap yazısı ile Kur'an ayetlerinin ve hadislerin doğru yazılması için nokta ve hareke işaretleriyle bezenmiştir. İlk dönemlerde hat sanatında kûfi yazı kullanılırken Emeviler ve Abbasiler döneminde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Selçuklular döneminde de daha çok kufi ve sülüs hatlar kullanmıştır. Osmanlı döneminde ise Türk yazı sanatında Şeyh

Abdullah (1433-1520) önemli yenilikler yapmıştır. Daha sonraki yıllarda Hafız Osman önemli çalışmalar yapmıştır. Hat sanatı gelişmesini 18. ve 19. yüzyılda da sürdürmüştür. "Kur'an Kahire'de okundu, İstanbul'da yazıldı" sözü Türk hat sanatının İslam ülkeleri arasındaki yerini göstermesi açısından önemli bir belirlemedir. Konya hat sanatı bakımından zengin bir birikime sahiptir. Selçuklu yapılarında kullanılan kufi ve sülüs hatlar dönemleri için örnek teşkil ederler. Konya medreselerinden çok ünlü hattatlar yetişmiştir. Ülkemizin Arap alfabesinden Latin alfabesine geçtiği yıllarda hat sanatıyla ilgilenenlerin sayısı azalmıştır. Günümüzde ise bağımsız hattatların yanı sıra Güzel Sanatlar Fakültelerinden yetişen hat sanatçılarının sayısı giderek artmıştır. Hattatlar çalışmalarını büyük bir masa üzerine yaydıkları aletleriyle gerçekleştirmektedirler. Bu aletler; kalem, kağıt, mürekkep, kalemtıraş, makta, hokka, lika, altlık, mıstar, tebeşir, ve makastır.

Aşağıda Konya'da yaşayan hat sanatçısı Öğretim Üyesi Dr. Hüseyin Öksüz'ün yukarıdaki sorulara Aralık-2015 tarihinde verdiği cevaplar özetlenmiştir;

Resim 94. Hat sanatçısı Hüseyin Öksüz

1. Bir eserin doğması için, bu eserin estetik kurallara uygun olması ve verdiği bir mesajı olmalıdır. Sanatçı bunları gönlünde hissederse eser özgün doğar.

2. Eserlerimin ömrünün benden uzun olduğunu düşünürüm. Yıllarca mesajını vermeyi sürdürdüğünü düşünürüm. Hat sözden doğar. Şiirle bir güzellik, beste ile ikinci güzellik, hatla üçüncü güzelliğe kavuşur. Hat sanatı güzellikler içinde yaşamaktır. Mahmut Yazır, *"Kalem Güzeli"* kitabında yazıya: "Dilin eli, elin dilidir.

Kafanın mizanı (ölçü),

Gönlün tercümanı,

İradenin ölçüsü,

Ruhun aynasıdır" diyor.

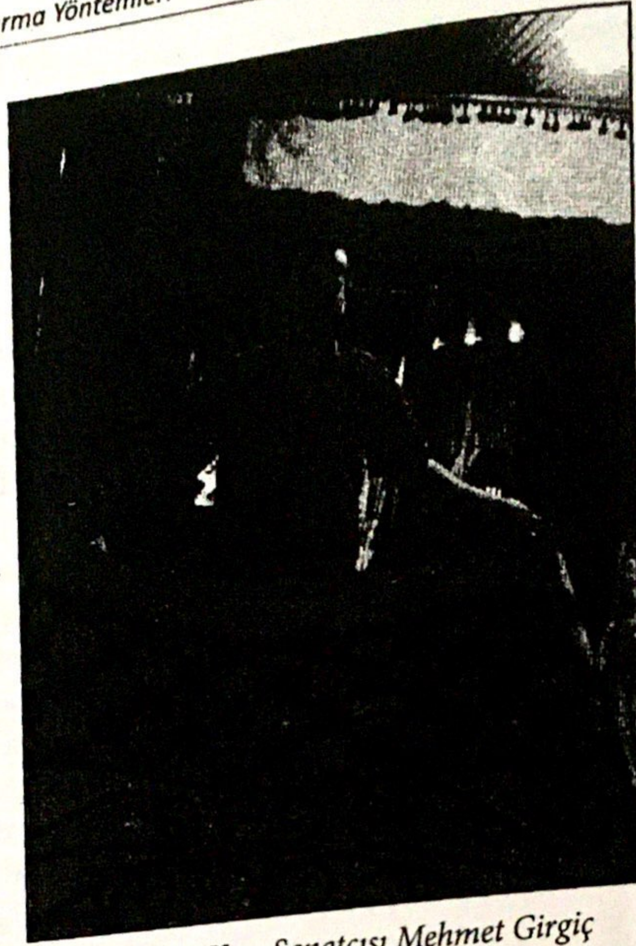
3. Biz geleneğe bağlıyız. Bunun yanında bir Kur'an ayetini 1000 kişi ayrı ayrı yazabilir. Batılı yazarlar hat sanatına hayran kalmışlardır. Picasso "Her şeyi resimle ifade edemedim. Fakat Cezayir'li bir hattat bunu başardı" demiştir.

Keçe Yapım Sanatı

Keçe yün liflerinin sıcak ve ıslak bir ortamda birbirine tutturulması, pişirilmesi ile elde edilen kalın bir yer yaygısı, bazen de kalın bir kumaştır. Türk sanatı tarihinde en eski keçe örneklerine M.Ö. 2. yüzyıla kadar inen Orta Asya'daki kurganlarda rastlanmıştır. O dönemden günümüze tarih boyunca keçe Türk halkı tarafından sevilerek kullanılmıştır. Halk türkülerinde, bilmece ve özdeyişlerde keçeye çok geniş bir yer verilmiştir. Örneğin; "*keçeyi suya vermek*" deyimi işlerin yolunda gitmediği zamanlarda kullanılır. Keçe yapımı Konya'nın en eski el sanatlarından birisidir. Konya çarşısının 16. yüzyıldaki durumu incelendiğinde, esnaf ve zanaatkârlar arasında üyesi en fazla olan grup keçecilerdir. Günümüzde de hem geleneksel keçe örnekleri hem de turistik keçeler üreten sanatçılar bulunmaktadır (Ergenekon, 1999).

Keçe yapımı uzun bir süreci gerekli kılar. Bu süreç yünün koyundan kırkılması, yıkanıp atılması, atılan yünün hasır kalıp üzerine serilmesi, nakış döşenmesi, rulo halinde toplanıp tepmeye hazır hale getirilmesi ile devam eder. Keçenin kolların bükülüp dirsekle, dizlerle döndürülerek sıkıştırılmasına "pişirme" denilmektedir. Keçenin pişirilmesi rutubetli ortamda olduğu için hamamların keçelik bölümleri vardır. Konya'da Sahip Ata Külliyesi'nin "Saray" hamamında, "Ahmet Efendi" hamamında keçelik bölümleri vardır. Yıkılan "Mevlana Türbe" hamamında Mevlevilerin keçe sikkeleri ve hırkalarının pişirildiği bilinmektedir. Konya'da türbesi bulunan Mevlana Celalettin Rumi'de eğitim hayatını keçeye benzeterek "hamdım, piştim, yandım" demiştir. Aslında sufizm kavramı, yün kelimesinden keçeden gelir. Sufi, keçe hırka giyen demektir.

Aşağıda Konya'da yaşayan keçe sanatçısı Mehmet Girgiç'in konu başında verilen sorulara Aralık-2015 tarihinde verdiği cevaplar özetlenmiştir;

Resim 95. *Keçe Sanatçısı Mehmet Girgiç*

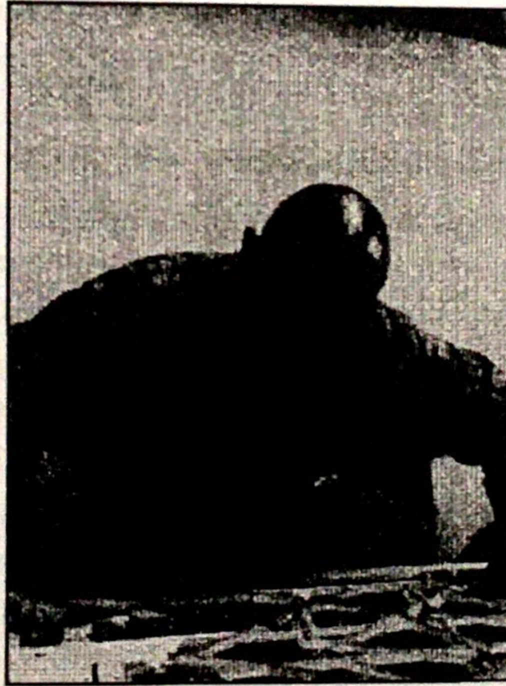
1. Tasarladığım eseri severek, düşünerek biçimlendiririm. Yalnız, sakin bir ortamda bu işi yaparım.
2. Gelenekselle yenilikleri harmanlıyorum. Yaptığım işin hem tarihi alt yapısı, kalitesi, bir anlatım dili olsun, bana hitap etsin isterim. Yaptığım keçeyi benim beğenmem lazım, aynı zamanda yaptığım keçeyi görüp seyredenlere pozitif olarak bir mesaj versin isterim.
3. Dedem, babam hep aynı motifleri kullandılar. Güneş (şemse), karpuz göbeği, Sille yalağı vs. Bu motiflerin yanı sıra ben klasik Osmanlı motiflerini de kullanıyorum. Değişim ve gelişimden yanayım. Saplantım yok. Benim ustam (Pirim, Dudunun Ahmet) dedemdir.

Kündekâri

Kündekâri, Selçuklu ve Osmanlı yapılarında mihrap, minber, kürsü, kapı gibi kısımlar üzerinde süslemeli ahşap parçalarının birbirine tutturma sanatıdır. Kündekâri aslında çok ince marangozluk işlerini içine alan bir sanat (zanaat) dalıdır. Kündekâri çalışması yapılırken, geometrik tasarıma sahip taşıyıcı ahşap bir iskelet içerisine, üzerlerine bitkisel motifler oyulmuş tablalar yerleştirilir. Bu

yerleştirme işlemi sırasında; kiriş, delik, zıvana gibi unsurlar kullanılırken çivi veya tutkal kullanılmaz (Öney,1978). İslam sanatında Fatîmiler ve Memluklular döneminde ortaya çıkan bu ahşap geçme-oyma sanatı Anadolu'da yaygın olarak kullanılmıştır. Konya'da unutulmaya başlanan kündekâri sanatı, Mevlüt Çiller tarafından 1983 yılında Konya şehir merkezinde bulunan Alaaddin Camii'nin minberinin onarımından esinlenerek yeniden canlandırılmıştır. Kündekârinin hakiki ve taklit olmak üzere iki türü vardır. Kündekâri uygulanacak yüzeyin önce tasarımı yapılır. İskelet, geometrik panolar, bu panolara yerleştirilecek tablalar ve onların üzerindeki motifler çizilir. Tablaların üzerine de değişik tekniklerle, geometrik, bitkisel (rûmi, palmet) ve yazı kompozisyonları uygulanır. Kullanılan teknikler ise; düz satıhlı derin oyma, yuvarlak satıhlı derin oyma, çift katlı kabartma tekniği, eğri kesim tekniğidir. Kündekâri yapımı sırasında marangoz hızarından, ağaç oyma kalemlerine kadar bir dizi alet kullanılır.

Aşağıda Konya'da yaşayan keçe sanatçısı Mevlüt Çiller'in konu başında verilen sorulara Aralık-2015 tarihinde verdiği cevaplar özetlenmiştir;

Resim 96. *Kündekari sanatçısı Mevlüt Çiller*

1. Önceleri, Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait kündekâri örneklerini mimarlara çizdirip uygulamasını yapıyorduk. Şimdi çizimler için bilgisayar, uygulama için CNC makineleri kullanıyoruz. Tasarımlarda ana motif, kollar ve tablalarda kutsal rakamlar 8, 28 peygamber, 104 kitap, 99 Esma-ül Hüsna gibi sayıları esas alıyoruz. Örneğin; Bursa Yeşil Türbe kapısında orta tablada 99 parça vardır.

2. Sanatçılar muhakkak seyirciye bir şeyler söylemek ister. Ecdadımız bize eser bıraktı. Onların eserini canlandırıyoruz. İzmit İGSAŞ camii minberinde 16 kollu yıldız kullandım. 16 Türk devletini sembolize etsin diye.

4.3. Sonuç

Gelenek[li]sel sanatlar ve el sanatları milli kültürün temel öğelerindendir. Giyim-kuşam, silahlar, süs eşyaları, kültürün dışa dönük tüm öğeleri bu konuyla ilgilidir. Ne yazık ki küreselleşen dünyamızda, teknolojinin hızla gelişmesine bağlı olarak el sanatları teknolojiye yenik düşmüştür. El sanatlarının yok olmasındaki önemli nedenlerden birisi insan beğenisinin zamanla değişmesidir. İnsanoğlu hızlı yaşam çarkı içinde uzun soluklu emek, zevk ve estetik birikimle ortaya çıkan el sanatı eserleri yerine daha çabuk ve kolay üretilen ucuz ürünlere yönelmiştir.

Hem kültürel mirasın, hem de toplumsal tarihin belgesi olarak el sanatlarının korunup yaşatılması gerekir. Günümüzde turistik eşya olarak satılmak için bazı el sanatı örnekleri, özgün malzeme, tasarım ve teknikler kullanılmadan üretilmektedir. Bu tür üretimler el sanatı eserini bağlamından koparmakta kötü taklitlerinin ortaya çıkarak, yaygınlaşmasına neden olabilmektedir. Bunun için mevcut özgün el sanatı eserlerinin bütüncül bir yaklaşımla araştırılması ve korunması gerekir. Günümüzde el sanatlarını araştırmak için kullanılan yöntemlerin en yaygın olarak kullanılanı gözlem ve betimleme yöntemleridir. Araştırma için sadece bu iki yöntemin kullanılması birçok durumda yetersiz sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle son yıllarda nitel araştırma yöntemi el sanatları araştırmalarında kullanılmaya başlanmıştır. Eserlerin araştırılmasında daha geniş bakış açıları sunan nitel araştırma içinde; eserlerin anlamlarını açıklayan "*göstergebilimin*", eserlerin tarihi değerlerini ortaya koyan "*tarihi yöntemin*", farklı disiplinlerle birlikte ele alınan "*halk bilimsel yönteminin*" ve eserlerin sanat boyutunu açıklayan "*sanat tabanlı araştırma yöntemlerinin*" kullanılması araştırılan konuya farklı detaylar ekleyecektir. Araştırma sonuçlarından elde edilen verilerin, dokümantasyonunun yapılması, kültürel ve tarihsel birikimin halka tanıtılması amacıyla belirli bir sunuş anlayışı içinde müzelerde sergilenmesi, TV ve Radyo programlarına konu olması bu mirasın yok olmamasını sağlayarak, geçmişin izlerini geleceğe taşıyacaktır.

Alıştırma

Geleneksel sanatlar ile ilişkili araştırma gerçekleştirmenin önemini tartışınız.

ÖNERİLEN OKUMALAR

Çobanoğlu, Ö. (2004) Kültürlerin diyalogu veya diyalogsuzluğu bağlamında halkbilimi çalışmalarının yeri ve önemi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz, Sayı:1, ss149-164

www.turkoloji.cu.edu.tr/ (Erişim tarihi: 17 Eylül 2015)

Blair III,B. C. (2002) A qualitative study of the R.L.Bloomfield and Athens Potteries as a model narrative ınquiry in historical research in art education, Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of The University of Georgia in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy Athens, Georgia

Nas, E., (2005), Günümüz Konya'sında yaşayan bazı sanatlar (ağaç işleri, toprak işleri, taş işleri, tespihçilik, kitap sanatları), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya.

Barışta H.Ö., (2005), Türkiye Cumhuriyeti Dönemi halk plastik sanatları, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

10. ARAŞTIRMA TÜRLERİ VE ÖRNEKLERİ

"Bu nasıl çalışır? Ekranı yok."

Buraya kadar ağırlıklı olarak Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora öğrencilerine yardım etmek amacıyla tezlerin hazırlanma aşamaları üzerinde durulmuş, tez konularına girebilecek sanat eserlerinin incelenmesine yer verilmiştir. Bu bölümde tezlerin dışında kalan araştırma türlerini tanımlayıp örnekler vermeyi uygun buluyorum. Bilimsel araştırma yazıları, bildiriler, metin örgüsü bakımından tezlere benzerler. Sadece boyutları farklıdır. Bunların yanı sıra bilimsel araştırmalarda karşılaştığımız diğer araştırma türlerinden de örnekler verilmiştir.

Bilimsel araştırma yazıları hazırlamakta başarılı olabilmemiz için çok okumalıyız. Okumak bir sanattır. Ancak bu yolla kültürümüzü genişletir, kendi alanımızda başarılı araştırma yazıları yazabiliriz. Bu bölümde seçilen örnek

araştırmaların anahat planları çıkarılmaya çalışılmış, bazı bölümleri aynen alınmıştır.

Tezlerin dışında kalan bilimsel araştırma yazılarını da şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Popüler Araştırma Yazıları:

Bu tür araştırma yazıları akademik çevrenin yanı sıra, halkın her kesimine hitap eden arkeoloji, sanat tarihi ve El Sanatı konularını sevdirmeyi amaçlayan, öğretici yanları ağır basan yazılardır. Türkiye'de bu tür yazılara yer veren dergilerden bazıları şunlardır. Arkeoloji ve Sanat, Sanat Dünyamız, Türkiyemiz, Kültür ve Sanat, Sanat Çevresi gibi.

Popüler araştırma yazıları metin olarak kısa, buna karşılık çizimler ve bol resimlerle desteklenir. Bu yazıların anahat planı temelde bilimsel araştırma yazılarının anahat planına uyar. Eserlerin güzelleri, en çarpıcı olanları örnek olarak verilmekte, karşılaştırma ve değerlendirme bölümleri daha kısa ve özlü bilgileri kapsamaktadır.

Popüler araştırma yazıları için üç ayrı konuda örnek seçilmiştir. Bunların metin yapılarına göre anahat planları yapılmış, plan bütününde bazı bölümler aynen aktarılmıştır.

Fıratlı, N.,-Meriçboyu, Y., "Küçük Plastik Eserler, Heykelcikler", **Türkiyemiz**, Sayı: 1, İstanbul, 1970, s.16-22

1.GİRİŞ

1.Tarihçe, Çatalhöyük'ten M.Ö. 1.bin yılına kadar örnekleri

2.Bu yazının konusu ve ele alınan örnekler

2.ÖRNEKLERİN İNCELENMESİ

1.Malzeme

2.Teknik

3.Pişmiş Toprak Heykelcikler

3.HEYKELCİKLERİN KÜLTÜR VE SANAT DEĞERİ

4.HEYKELCİKLERİN BULUNDUĞU YERLER

1. Özel koleksiyon

2. Müzeler

3. HEYKELCİKLERİN KÜLTÜR VE SANAT DEĞERİ

..... Heykelciklerin incelenmesinden o çağın gündelik hayatı, meslekler vs. hakkında fikir edinmek mümkündür. Mesela sucu, sebzeci, ekmekçi, aşçı, çoban, berber, kasap gibi küçük sanat sahiplerini, değişik aktör ve dansöz tiplerini bu heykelcikler arasında görmekteyiz. Heykelciklerin o çağın giyim, ev eşyası hakkında bilgi sahibi olmamıza yardım ederler. Yine heykelcikler vasıtasıyla antik çağdaki tip ve etnoloji hakkında da bilgi edinmek mümkündür. Meselâ, Helen dünyası ile temasta olan Galat, Zenci ve Semitik kavimlere ait tipleri heykelcikler arasında bulmaktayız. Bugün bir kısmı kaybolmuş olan hastalıkların insanlarda yaptığı tahribatı gösteren heykelcikler de mevcuttur.

Pişmiş toprak heykelcikler küçük plastik arasında en büyük grubu teşkil ederler. Bunların yapım yerleri tespit edilebilmiş olduğundan bu konuda daha geniş bilgiye sahibiz. Anadolu'da şimdilik Samsun, Trova, Bergama, Myrina, Kyme, Larisa, İzmir, Priene, Bodrum ve çevresi ile Balıkesir çevresi ve Tarsus gibi merkezler, bilinmektedir. Anadolu dışında Ege adalarında, Yunanistan'da (özellikle Beotya ve Attika'da) Kıbrıs, Mısır, Sicilya, Güney İtalya ve Kuzey Afrika bölgelerinde heykelcik yapan merkezler vardı.

Berker, N., "Türk İşlemeleri", **Sanat Dünyamız**, Sayı:2, İstanbul, 1974, s.3-10

1.GİRİŞ
- 1.Tarihçe
- 2.Osmanlı İşleme Sanatı

2.MOTİFLER VE ÖZELLİKLERİ
- 1.Motifler (Geometrik, bitkisel, figür)
- 2.Kronolojik Değişim
  - 1.15-16.yüzyıl Klâsik –natüralist motifler
  - 2.17.yüzyıl değişimin ilk izleri
  - 3.18-19.yüzyıl Avrupa etkisi

3. RENKLER
- 1. Kullanılan renkler (en fazla yedi)
- 2. Renklerin eldesi ve kullanımı
  - 1. Doğal 16-17.yüzyıl

2.Sentetik-Kimyasal 18.yüzyıl

4.TEKNİK

1.Düz ve Verev Pesend, 16-18.yüzyıl

2.Hesap işi (sarma, balık kılçığı, mürver, müşebbek)

3.Boncuk, 19.yüzyıl

4.Dival 19.yüzyıl

5.ÖRNEKLER

1.Makrome

2.Çevre

3.Nihali

4.Ayna Örtüsü

2.MOTİFLER VE ÖZELLİKLERİ

.... Türk işlemelerinde gördüğümüz motifler, diğer sanat dallarında kullanılanlardan daha bol ve çeşitlidir. Sanatçı, işlemesini yaparken bağımsız kalabilmiş, çevresinden aldığı ilham ile sayısız motifler yaratmıştır. Belli bir görüş ve sezişin ötesinde, özbenliğinin yanı sıra gergef ve kasnağının başında duygu ve beğenisini kumaşın üzerine aktarmıştır. Ortaya koyduğu eser, kendinden kopan bir gerçeği dile getirmiş, onun bir parçası olmuştur.

Bu motif yaratma anlayışı, o devirlerdeki bütün sanat dallarında kendini göstermektedir. Renkler için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Motif ve renkler bu bütünleşmede doğadan çok etkilenmişlerdir. Ancak yöreler ve zaman, motiflerin ve renklerin değişmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Taşıdıkları bir takım özellikler işlemenin yöresini ve yüzyılını bulmamıza yardım ederler.

İşlemede motif ve renk özelliğinin yanı sıra kumaşın da dokuma tekniği ve iplik özelliği yardımcı olur.

Türk işlemelerinde ilk motifler, geometrik bir düzen içindedirler. Desenlerde hayvan motifleri de görülür. Bu durum 15.yüzyıl sonuna kadar sürer. 16.yüzyılın başında motifler, doğadaki meyve ve çiçeklere dönüşmüştür. Sanatçı doğadaki şekilleri kendi görüş açıları içinde stilize ederek eserlerine yansıtmıştır. Duyuş ve sezişlerini yarattığı esere katmış ve onu yeni bir görüntü içinde sunmuştur.

17.yüzyılda motif ve kompozisyonlardaki öz benlik sarsılmaya başlamıştır. Ufak motifler, grift kompozisyonlar göze çarpar. 16.yüzyılda görülen rahatlık ve samimiyet kaybolmuştur. 18.yüzyıl ise Avrupa etkisinin başladığı

devirdir. Motiflerde peyzaj hakimdir. Çiçek ve meyveden çok kıvrık dallar, fiyonklar göze çarpar. Bu doğadaki görüntüden çok hayal gücünün yarattığı kompozisyonlardır. Bozulma, genel olarak bütün sanat dallarında görülür.

19.yüzyıl tamamen gösterişin ve kopyacılığın hakim olduğu devirdir. Göz alıcı ve gösterişli eserlerde Türk sanatının kendine has tekniği, rengi ve motif anlayışı kaybolmuştur. Motiflerde büyük değişiklikler göze çarpar. Barok tarzı figürler, ev, gemi, köşk, çadır ve arma gibi motifler işlemeye girmiştir. Yüzyıllar boyu süregelen Türk sanatı karakterini bozmuş, Avrupa sanatına dönüşmüştür.

Mülayim,Selçuk, "Divriği Külliyesinde Teknik ve Güzellik", **Bilim ve Teknik**, Sayı:130, Ankara, 1978, s.1-4

I.GİRİŞ: Divriği Külliyesinin Tanımı ve Önemi

II. KÜLLİYENİN YERİ VE İNCELENMESİ

A. Dış Gözlem

1. Külliyenin Görsel Unsurları
2. Fonksiyon

B. Yapının Yakından İncelenmesi

1.Taç Kapılar ve Külliye

a. Kuzey Portal ve Camii

1. Portal
2. Camii

b. Batı Tekstil Kapısı

c. Şifahane Kapısı

d. Doğu Kapısı

III. SONUÇ

A. Yapıyı Gerçekleştiren Düşünce

B. Yapının Sanat ve Estetik Değeri

1.GİRİŞ

Bir Doğu Anadolu yolculuğunda, Divriği'den geçen herkes buranın ünlü külliyesinin çarpıcı etkisinden kurtulamaz. Sivas'a bağlı Divriği ilçesinde yükselen bu külliye Selçuklu döneminin en zengin taş süslemelerine sahiptir. Şifahane ve camiden oluşan bu yapı biçimine ait göz alıcı fotoğraflara her yerde rastlarız; bazen bir takvim sayfası üzerinde, bazen ünlü bir fotoğraf ustasının kamerasında yansıyan bu görüntüler uzun yıllar hafızalarımızdan silinemez. Bu mimari eserde Türk sanatında başka örneğine rastlanmayan bir planlama, çağdaşlarına göre olağanüstü zenginlikteki taş süslemeler ön plana çıkar. Her ayrıntısıyla 13.yüzyıl Anadolusunun teknik estetiğinin doruk noktasına ulaşan bu anıt Taç Mahal kadar dikkat çekici, dahası toplumsal içeriğiyle oldukça anlamlı bir yapıdır.

2. Bildiriler:

Bilimsel toplantılarda sunulan (panel, sempozyum, kongre), konusunda yenilik getiren ve yeni yapılmış araştırmaların yer aldığı geniş kapsamlı araştırma yazılarıdır. Bildirilerde, anahat planı tezlerde yaptığımız gibi gerçekleştirilir.

Araştırma sonunda belirlenen ve ortaya konmak istenen yeni görüşler sonuç (bulgular ve tartışma) başlığında ele alınabilir. Bildiri sunulduktan sonra katılımcı bilim adamlarının yaptıkları katkılarsa, basım sırasında metne ilave edilir.

Arık, M. O., "Başlangıç Devri Anadolu-Türk Mimari Tezyinatının Karakteri", **Malazgirt Armağanı**, Ankara, 1993, s.173-177

1. Giriş
2. Mimari Tezyinatın Genel Özellikleri
   1. Dışta Süsleme Programı
      1. Taçkapı
      2. Minareler
   2. İçte Süsleme Programı
      1. Taş
      2. Çini-Sırlı Tuğla
      3. Motif ve Süsleme Prgramı
         1. Geometrik Düzenlemeler
         2. Bitkisel Düzenlemeler

3. Figür-Tasvir
4. Tezyinatın Kaynakları
1. Büyük Selçuklu-İran
2. Anadolu
3. Sonuç

Başlangıç Devri Anadolu-Türk Mimari Tezyinatının Karakteri

Bu bildiride ortaya koymak istediğim şey, Anadolu Selçuklu mimarî tezyinatının "erken devir" karakteridir. Selçuklu çağı, Anadolu-Türk Kültürü Tarihinin esasen "erken devri"dir. Ancak, bunun dahi bir erken devresi vardır ki, ben buna tâbiri caizse Anadolu-Türk Sanatının "arkaik" Çağı demek istiyorum.

Bu ayırımı yapmama temel olan özellikleri ana hatlarıyla tarif etmek, tebliğimi n amacıdır.

Bu arada öncelikle, zaman sınırı bakımından bu "erken devir" ile neyi kastettiğimi açıklamalıyım:

Anadolu'ya yönelen büyük Türk akınlarının kesin bir fetih değeri kazanması Malazgirt Zaferi ile sembolleşir. Bu yüce olayı genellikle Anadolu-Türk varlığının başlangıcı kabul etmekteyiz. Tabiî ki bu zaferle her şey bitmemiş, aksine başlamıştır. Hemen bir yüzyıl boyunca Türkler burada yurt tutma mücadelesi vermişlerdir. Bu mücadelenin hedefe ulaştığı Miryakefalon Zaferi ardından çalkalanmalar yatışmış, bu ortamın üzerine başlayan gelişmeler I. Keykâvus ve I. Keykubad zamanında öyle bir yoğunluğa ermiştir ki, artık yeni bir safhanın başladığı elle tutulur bir somutluk kazanmıştır. Bu yeni safhaya, yani I3. Yüzyıl ortalarına kadarki gelişme süresine ben Anadolu Selçuklu Çağının erken (veya "arkaik") devri diyorum.

Şimd.i bu süre içindeki mimarî tezyinatın genel özelliklerini gayet kısa tesbitlerle belirtmeye çalışacağım.

Dış görünüşten iç yüzeylere doğru bir sıra takip ederek bu alana genel olarak bir göz gezdirelim:

Dışta en önemli unsur "taçkapı" (portal)dır.

Taçkapılar için esas biçim, cepheden ileri taşıntı meydana getiren dört köşe bir kütledir (Resim:1). Bu kütlenin ön yüzünde açılan portal nişi genel olarak mukarnas kavsaralıdır ve kavsaranın ağzı, yayvan basamaklar biçiminde dalgalar halinde iki yana iner (Resim:2). Bundan başka, eyvanı andıran anıtsal bir kemerden ibaret portal nişleri de vardır (Resim:3).

Taçkapının meydana getirdiği kütlenin yan yüzleri 13. Yüzyıl ortalarına kadar işlenmeden (boş) bırakılmıştır. Bu süre içinde Divriği Ulu Camii ve Şifahanesinin portalleri bu hususta istisna teşkil eder.

Taçkapılarının ön yüzlerinde esas itibariyle bordürlerle düzenlenmiş bir tezyinî kompozisyon bulunur. Genel olarak bu bordürler üç tanedir. Tabiî bu genellemenin dışında kalan örnekler de vardır. Ancak, söz konusu sürede taçkapı cephelerinde en az bir tane bordür muhakkak bulunur. Üçten fazla sayıda bordüre sahip portallere de rastlanır. Bu alanda tek bir örnek (Aksaray Sultan Hanı) sekiz bordürle azamî sınırı belirler.

Bu devrede, söz konusu bordürlerin aralarında ve bizzat kendi üzerlerinde, işlemesiz (boş) bırakılmış yüzeyler görülebilmektedir. Portal-minare karması biçiminde mimarî kompozisyonlar bu sürede yoktur.

Söz buraya gelince, yapıların görünüş güzelliğinde rol oynayan bir unsur olarak minareler üzerinde kısaca durmak yerinde olur:

13. Yüzyıl ortalarına kadar minareler pek süslü değil, sadedir. Çini ile süslemeye daha da az rastlanır.

Pabuç kısımları sekiz kenarlı, gövdeleri silindir biçimindedir. I3. Yüzyıl ortasından önce gövdesi dilimli minarelere rastlamıyoruz.

Kaide ve pabuç kısımlarında malzeme değişebilmekle beraber, gövde kısımları hep tuğla ile yapılmıştır. Niğde Alâeddin Camii minaresi tamamen taştan yapılmış olup bu hususta yegâne istisnayı teşkil eder.

Bu süre içinde, cephenin düzenlenişinde minare, rol oynayan bir unsur değildir. Bu hususta da Niğde Alâeddin Camii minaresi bir dereceye kadar istisna sayılır.

Yapıların dışındaki süslemeleri esas itibariyle taçkapıda. toplanmıştır. Ancak bazı türbelerde ve Konya Alâeddin Camiinde istisnaî, olarak, portalin dışındaki cephe yüzeylerine dağılan süs unsurlarına rastlanmaktadır.

Yapıların içindeki süsleme durumuna bakacak olursak, bunun başlıca, *mihrap*, (bilhassa geçiş kısımları olmak üzere) *taşıyıcı unsurlar* ve mekânlar arasındaki (revak, kapı v.b. gibi) geçiş kısımlarında yer aldığını görürüz (Resim:5). Bunlardan en önemlisi olan mihraplarda, portallerinkine benzeyen tertipler söz konusudur.

Yapıların içindeki duvar yüzlerine yayılan süsleme yalnız *saraylarda* uygulanmıştır. Kamu yapılarında ise bunun belirtisi Konya Alâeddin Camiinde başlıyor; Malatya Ulu Camii ve Konya Sırçalı Medrese'de tutunup yerleşmiş görünüyor.

İç tezyinat alanında en önemli konulardan biri de süslü örtü sistemleridir. Erzurum Ulu Camii orta bölmesiyle İshaklı Hanı köşk mescidinin *mukarnaslı tonozları*, tek kalan, çok ilgi çekici örneklerdir (Resim:6).

Divriği'de çok gelişen ve azar azar yayılarak Alanya'da Alara Hanı'na kadar uzanan zengin tonozlar, I. Alâeddin Keykubad devrinde yoğunlaşan bir moda gibi görünüyor.

Kısacası, bu devirde tezyinat içte de azdır ve sadedir. Süslenmiş kısımlarda bile boş (işlemesiz) yüzeyler epeyce yer tutmaktadır.

Tezyinatta *hâkim malzeme taştır*. Diğer malzeme de her zaman görülebilmekle beraber, daima taştan daha az kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, başka malzeme (meselâ çini) ile yapılmış tezyinatından dolayı ün kazanan yapılarda bile en azından Portal taştandır ve taş tezyinata sahiptir. Anadolu-Türk Kültürünün bir önceki basamağı olan İran'daki gibi, taş tezyinat hiç uygulanmamış örnek, Anadolu'da, ancak bir iki türbe gibi küçük yapılardan ibarettir.

Tezyinatta kısmen de olsa çini kullanılması, 12. Yüzyıldan Divriği Kale Camii portali gibi en erken örneklerden itibaren uygulanabiliyor. Ancak buna az rastlanmaktadır.

Çini veya aynı etkiyi bırakan sırlı tuğlanın bollaşması I. Keykâvus ve I. Keykubad zamanlarında başlar.

Aynı şekilde, tuğla malzemenin dekoratif kullanılışı da, daima taştan az olmakla beraber, her devrede karşımıza çıkabilen bir uygulamadır. Bu genel bakışı *Motif* ve *Kompozisyon* alanına çevirirsek, şu ar a hatlar gözümüze çarpar:

Geometrik Düzen tezyinatta baş yeri tutar ve istisnasız devam eder. Tercan Mama Hatun Türbesi, Kayseri Külük Camii gibi erken eserlerden, Tuzhisar Sultan Hanı köşk mescidi, Huand Hatun Camii doğu portali gibi daha olgun eserlere kadar pek bol örnek sayabiliriz.

Bitkisel tezyinat da her zaman uygulanmıştır. Ancak, geometrik tezyinat her yapıda olduğu halde, bitkisel motif bulunmayan eserler karşımıza çıkmaktadır.

Bitkisel motiflerin *gelişmesi*, çoğalma kadar, hattâ daha da. önemlisi, *üslûp bakımından* olmuştur: Motifler zamanla dolgun ve tek başına da değer taşıyan, "şahsiyet sahibi" biçimler kazanmıştır.

13. Yüzyıl ortalarına doğru plâstik ifade ve *yüksek kabartma'ya yöneliş* güçlenip artıyor. İşlenmiş yüzeylerin artışı ise bundan daha belirgindir. Çok sıkı bir geometrik örgü sanılacak kadar girift *bitkisel kompozisyonlar*, Sivas Keykâvus Şifahanesi ana eyvanı (Resim:7), Huand Hatun Türbesi, Susuz Han portali gibi bazı örneklerde görülürse de yaygın bir usul değildir. Geometrik kompozisyonların giriftleşmesi ise daha çok örnekte ve daha karmaşık olarak gelişmiştir.

Figür tasviri bu erken çağda az; fakat çağın çeşitli devrelerinde görülebilen bir uygulamadır. Bunlar esas itibariyle *münferid unsurlar* olup henüz geniş ve devamlı kompozisyonlar teşkil etmiyorlar. Sarayların alçı tezyinatında bu

durumun da istisnalarını buluyoruz. Karatay Hanı gibi bazı kervansaraylarda da bordür gibi devam eden örnekler bu istisnalara eklenebilir.

Yeni karşılaştığı nesnelerle hemen kaynaşmaya hazır bir anlayış bulunduğundan, *önceki sanatların verileri* bazan düpedüz *devşirilmiş*, bazan da aynen benimsenerek *imâl edilmiştir*.

Meselâ, Konya II. Kılıcarslan Türbesi kapısında, Evdir Hanı portalinde *dentikül şeridi*, Tuzhisar Sultan Hanı portalinde de akantus yapraklı üzengiler görmekteyiz.

Bu toprağı yurt edinme vetiresinde her alanda görülen davranış sanat alanında da ortaya çıkıyor: Kendi şahsiyetini korumak, damgasını vurmak Şartıyla mahallî unsurlarla kaynaşma.

Bu arada bazan, Erzurum Saltık Künbedi dibi yerli geleneğin hâkim olduğu biçimler ve nadiren de Büyük Selçuklu İmparatorluğunun anısı olarak tamamen İran'a has biçimlerin ağır bastığı Malatya Ulu Camii Kemah Mengücek Türbesi, Pınarbaşı Melik Gazi Türbesi gibi örnekler karşımıza çıkıyor.

Şekil ve zevk bakımından Selçukruların İran'daki gelenekleri temel olmakla beraber; meselâ Sâve Mescid-i Cuma minaresindeki ve Horasan'a ait bir alçı tezyinat kalıntısındaki (Tahran Müzesi) gibi şekiller, yüzde yüz bir ayniyyet ile .Anadolu'ya intikal ettiği halde, böyle zengin ve geniş programlı kompozisyonlar Anadolu'da ancak taş, İran'da ise yalnız tuğla terakota ve alçı gibi taştan gayrı malzemeyle işlenmiştir.

İran'da yine taştan gayrı malzemeyle yapılan *Barok karakterli* yüksek kabartma tezyinatın (mesela Nâyin Mescid-i Cuma mihrabı) benzeri, bu "erken devir"de Anadolu'da yalnız Divriği'de ve yalnız taş malzemeyle görülüyor (Divriği Ulu Camii mihrabı: Resim 8).

Zaten birçok bakımlardan istisna teşkil eden bu "*Divriği çıkışı*", 13. Yüzyıl ortasından önce pek yankı bulmamıştır.

Bu kısa denememizden de anlaşılacağı üzere, bu konuda durulup billûrlaşmış ana prensipler azdır. Genel etki, sathî işlemeli ve az sayıda unsurların, kuru bir simetri esası ile düzenlenmiş olduğu yolundadır. Tezyinî ünitelerin birlikte bütün bir cephe kompozisyonu teşkil etmeleri; hepsini kuşatan profil ve bordürler veya bunlar arasında organik bağlar kurulması gibi özellikler, ancak 13. Yüzyıl ikinci yarısında başlayıp gelişmektedir.

Sonuç olarak kısaca denebilir ki, bu erken devirde, içinden geçerek geldikleri geleneklerden çok başka ve köklü bir kültür diyarı olan Anadolu'ya varan Türkler, bu yurdu kendilerinin kılarken, kendileri de bu yurdun malı olmuşlardır. Bu ameliye süresince, bazan getirdiklerinin katıksız olarak tecelli ettiği eserler vermişlerdir. 13. Yüzyıl ortasına kadar bir arama, deneme ve hazmetme devri geçirmişlerdir. Bu itibarla da, başlangıçta yekpare bir devlet stilleri olmamıştır. I. Keykâvus ve I. Keykubad devrinde ekonomik, siyasî ve

sosyal hayatın durulup sür'atli bir gelişmeye koyulmasına paralel olarak, sanatta ve bilhassa tezyinî sanat alanında, gittikçe yekpareleşen bir gelişme oluyor. Mahallî geleneklerden faydalanarak ve bu ölçüde bazı lokal özellikler kazanarak devam eden bu gelişme, sonunda Osmanlı İmparatorluk devri stiline, "Türk Klâsiği"ne varmıştır.

Karpuz, H., "Trabzon Evlerinin Mimari Özellikleri", **Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 1991, s.115-136

1.GİRİŞ

1.Konunun Tanımı

2.Trabzon'un Tarihi ve Coğrafyası

3.Trabzon Evleri Hakkında Yapılan İlk Çalışmalar

2.GELENEKSEL TRABZON EVLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

1.Yapı Malzemesi

1.Taş

2.Ahşap

3.Alçı, Kiremit, Maden

2.Yapı Elemanları

3.Plan Elemanları ve Plan Tipleri

1.Plan Elemanları

1.Avlu (Mutfak, kuyu, çardak, hela)

2.Taşlık (Kış odası, ahır)

3.Sofa

4.Oda

2.Plan Tipleri

1.Dış Sofalı

1.Açık Dış Sofalı

2.Kapalı Dış Sofalı

2.İç Sofalı

3.Orta Sofalı

4.Cephe Düzeni

5.Süsleme

3.YAŞAYAN ÖRNEKLER

4.SONUÇ

1.Trabzon'un Tarihi Dokusu

2.Trabzon Evlerinin Türk Sivil Mimarisindeki Yeri ve Önemi

3.Trabzon Evlerinin Koruma Sorunları

4.Korumanın Önemi

3. Bilimsel Araştırma Yazıları:

Özgün araştırmalara dayanan, yurt içinde ve yurt dışında süreli yayınlarda yer alan bilimsel araştırma yazılarıdır. Bilimsel araştırma yazılarında da konu seçimi ve anahat planı yapılması tezlerdeki gibi gerçekleştirilir. Örnekler ve anoloji (karşılaştırma) bölümleri bulunur. Burada yeni görüşler, değerlendirmeler, yorumlar getirmek amaçlanır. Özellikle değerlendirme ya da sonuç bölümünde araştırma ile getirilen yenilikler açıklanır.

Bildirilerde ve bilimsel araştırmalarda, dipnotlar kurallara uygun olarak verilir. Ayrıca konu ile ilgili kaynaklar metne ilave edilir. Bildiriler ve bilimsel araştırma yazılarının konusundaki sanat eserleriyle ilgili orijinal çizim ve fotoğraflar metin içerisindeki anlatım sırasına göre metin sonuna ilave edilir.

4. Anahtar Kelimeler:

Anahtar kelime, araştırma yazısının konusunu ortaya koyan ve bu konuyu oluşturan temel bilgi, terim ve kavramları kapsayan kelimelerdir. Günümüzde bazı bilimsel araştırma dergileri yayınladıkları araştırma yazılarını başında anahtar kelimelere yer vermektedirler.

Bu bölümde, anahat planı ve giriş bölümü verilen Selçuk Mülayim'in popüler araştırma yazısını anahtar kelimeleri şunlardır:

Taş süsleme, Teknik, Güzellik

5. Ansiklopedi Maddesi:

Konularında temel bilgilere yer veren kısa ve özlü araştırma yazılarıdır. Bu yolla kelime, kavram, bir sanat eseri hakkında gerekli olan temel bilgiler okuyucuya aktarılır. Ansiklopedi maddesi ansiklopedinin türüne göre uzun ve

ayrıntılı olarak planlanabilir. Ansiklopedi madde yazımında sanat eserini açık ve anlaşılır biçimde okuyucuya tanıtmak gerekir.

Ansiklopedi maddelerinde bazı ansiklopediler o madde ile ilgili temel kaynaklara da yer vermektedir. Böylece okuyucu, o kaynaklara baş vurarak bu konudaki bilgilerini arttırmak imkanına sahip olmaktadır.

6. Kitap Tanıtımı (Bibliyografya):

Bilimsel araştırma dergileri yeni çıkan, mesleki kitap ve araştırma yazılarının tanıtıldığı bir bölüme yer verirler. Bilge gibi sadece bu konuda hazırlanmış tanıtım ve eleştiri yazılarına yer veren dergiler de vardır. Kitap ya da bir bilimsel araştırma yazısı tanıtılırken, konuyu tam ve bütün olarak açıklamak gerekir. Kitabın ya da araştırmanın ilgili bölümlerinde gördüğümüz eksiklikleri, eleştirilerimizi ayrı bir bölümde ortaya koymalıyız.

7. Biyografi (Nekroloji):

Bir bilim adamının, sanatçının hayat hikayesi, eğitimi, bilimsel araştırmaları, kültür ve sanat çalışmalarını konu alan yazılardır. Bu yazılar, bilimsel araştırma dergilerinin ilgili bölümlerinde yer alırlar. Bu tür yazıları yazabilmek için mesleki dergileri, araştırma dergilerini düzenle izlemek, geniş bir literatür bilgisine sahip olmak gerekir. Türkiye' de bu konuda en uzman kişi Prof. Dr. Semavi Eyice'dir. Bilim adamları, sanatçılara ait kısa bilgiler ihtiva eden ansiklopediler de vardır. Kim kimdir (Who's Who) Türkiye'de de 1985 yılından bu yana basılmaktadır.

8. Özet:

Bilimsel araştırma yazılarının, tezlerin ve kitapların konusunu, yöntemini ihtiva ettiği önemli bilgileri, ortaya koyduğu yenilikleri biraraya getiren kısa yazılardır. Bir kitabın ya da araştırma yazısının özetini konuyu tanımladıktan sonra ana bölümlere ve alt başlıklara göre yapabiliriz. Şüphesiz araştırmaların hepsinde bildiğimiz klâsik anahat plânları uygulanmamıştır. Bu tür metinlerde esas plâna sadık kalarak bir özet çıkarmalıyız.

Parsons, Peter W., "Antik Efes Tiyatrosunun Düşündürdükleri", **O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:2, Ankara, 1989, s.115-116

Efes kentinin tarihi boyunca geçirdiği~dönüşümlere baktığımızda tiyatro dışındaki diğer kurumsal-sembolik yapıların zaman içinde değiştiğini, terkedildiğini, unutulduğunu ya da yakılıp yıkıldığını görüyoruz. Kent yaşamının sürdüğü tüm dönemlerde önemini hiç yitirmeyen bu görkemli tiyatro, mimari yapıla-

rın, nasıl yüzyıllara meydan okuyup sürekliliğini koruyabildiği sorusunu tartışmak açısından son derece öğretici. Bu tarihsel süreklilik/geçerlilik sorusu karşısında Vitruvius'un üçlemesinden kaynaklanan açıklamaların (yani işlevsel, teknik ve estetik açıklamaların) yetersiz kaldığını pek güzel örnekleyen Efes Tiyatrosu, sadece işlevsel, sağlam ya da güzel olduğu için değil kent içindeki fiziksel konumu ve kültürel/törensel rolü nedeniyle ait olduğu tarihsel dönemi aşan ve adeta evrenselleşen bir niteliğe kavuşmaktadır.

Tarihsel belgeler bize tiyatronun koruyucu tanrıça Artemis'in kültüründen kaynaklanan bir kutsal-törensel rol oynadığını gösterirken, tiyatronun konumlanışı ile kentin ızgara (grid) planının, Artemis'in astrolojik işaretlerine denk düşecek biçimde yönlendiğine de dikkatimiz çekiliyor. Bir başka deyişle, tiyatronun, günümüze kadar ayakta kalmayı başaramamış olan Artemis tapınağına dolaylı bir 'analog' oluşturduğunu söyleyebiliriz ki kültürel anlamın bu dolaylı/örtük aktarılmasının tarihsel sürekliliği sağlamakta en önemli paya sahip olduğu savı bu yazının ana temasını oluşturmaktadır. Öte yandan, kent dokusunun tam ortasında yer alan tiyatronun bir kamu dış mekanı niteliğine kolayca katılması da hiç kuşkusuz söz konusu sürekliliği olanaklı kılmış ve pekiştirmiştir.

Modern Mimarlığın ideolojik tabanının enine boyuna sorgulandığı günümüzde Efes tiyatrosundan öğrenebileceğimiz çok önemli dersler var. Herşeyden önce, sadece çok belirli işlevlere cevap vermek üzere tasarlanmış yapıların (gymnasia ve thermae gibi), toplum bu kurumlara artık ihtiyaç duymayınca tüm geçerliliklerini yitirip unutulduğunu gözlemleyerek, dar bir işlevsellik anlayışının yetersizliğinden bir kez daha söz edebiliriz. Öte yandan, anlamını en bariz ikonografik biçimde yansıtan ve belli kültürel değerlerin sembolü olarak inşa edilen yapıların da (Celsus Kütüphanesi, Artemis Tapınağı, Efes Katedrali gibi), toplumsal/politik/ideolojik dönüşümler karşısında (çok tanrılıktan hıristiyanlığa geçişte olduğu gibi) terkedilmeye ya da yakılıp yıkılmaya mahkum olduğunu düşünebiliriz. Tiyatro ise, bunlardan Çok farklı bir biçimde, sanki insan varoluşunun kolayca tanımlanamayacak bir gerçekliğini hayata geçirmektedir ki böyle bir evrenselliğe günümüzün Çoğulcu/göreceli (pluralist/relativist) dünyasında pek kolay rastlayamıyoruz. Bundan, yazının bir nostalji ya da model arayışı ile tarihe baktığı sonucu çıkarılmamalıdır. Sözü edilen arayış, mimarlığın, toplumsal mit ya da 'gerçekleri', dolaylı ve örtük biçimde tematize ederek, yaşamla bütünleşecek biçimde konumlandırılması düşüncesidir ki bu başarıldığında (Efes Tiyatrosunda olduğu gibi) karşımızdaki yapı, kendi önemini yüzümüze bağırmaya gerek duymayacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Antik Tiyatrolar, Tarihsel Sürklilik*

9. Kısa Özet (Abstrakt):

Bir bilimsel araştırma yazısının, konusunu, amacını, yöntemini açıklayan, eserleri (bulguları) tanıtan, alanına getirdiği yenilikleri, savunduğu ana düşünceyi ortaya koyan kısa yazılardır. Abstrakt özetten de kısadır. Bir iki paragraftan oluşur.

Kaynak: Türkoğlu, S., "Tarih Boyunca Karadeniz Erkek Kıyafetleri", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Program ve Bildiri Özetleri**, Ankara, 1991, s.163

Dünyanın her bölgesinde görüldüğü gibi mahalli kıyafetlerin tarih içinde geçirdikleri bir gelişim vardır. Bu gelişimi coğrafi, tarihi, dini ve sosyal gelenekler etkiler.

Karadeniz yöresi insanlarının kıyafetleri yalnız Türkiye'de değil havzanın diğer bölgelerinde de aynı karakteri gösterir. Böyle olunca yukarıda belirtilen coğrafi faktörün ağır bastığı açıkça anlaşılmaktadır. Elbette Karadeniz vasıtasıyla sağlanan deniz ulaşımının bu ortak karakteri yaşatma ve yaymada rolü olmuştur.

Kısaca belirtirsek Karadeniz erkeklerinin Türkiye'de *zıpga* veya *zıvga* denilen ve alttan bileklerden başlayarak yukarı doğru bacakları saran, kalça altında bollaşan kıyafetleri ile karakteristik *başlıkları* hem bütün havzada karşımıza çıkan hem de İskitlere kadar uzanan tarihi bir geçmişe dayanır. Bildiride tarih içinde çeşitli uluslarca kullanılan bu kıyafetlerin tipoloji açısından benzerlikleri arkeolojik ve etnografik belgelerle kanıtlanmaktadır.

KUBAN, Doğan, **Divriği Mucizesi, Selçuklular Çağında İslam Bezeme Sanatı Üzerine Bir Deneme**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1997

Yapı, Türk sanatının 13. yüzyıl başlarında yeni sentezlerle değişik yörelerden gelen sanatçıların özgür bir çalışma ortamında yarattıkları bir şaheserdir. Cami bu bakımdan farklı bir yaklaşımla incelenmiştir. Yapıda süslemenin mimarinin bir parçası olmadığı taç kapıların, mihrap ve iç bezemenin bağımsız bir heykeltraşlık ürünü olarak ele alındığı vurgulanmıştır. Bezemenin motifleri, bu motiflerin ikonografik anlamları ve kaynakları üzerinde durulmuştur. Ayrıca caminin batı taç kapısının yenilendiği, hünkar mahfiline açılan bir kapı olarak bilinen zengin bezemeli açıklığın aslında bir pencere olarak tasarlandığı tespit edilmiştir.

10. Kitap:

Arkeoloji, sanat tarihi ve el sanatları ile ilgili değişik boyutta ve değişik konularda kitaplar bulunmaktadır. Bunlar el kitapları olabileceği gibi belli bir konuda yazılmış monografiler, denemeler de olabilir.

KUBAN, Doğan, **Divriği Mucizesi, Selçuklular Çağında İslam Bezeme Sanatı Üzerine Bir Deneme**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1997

Doğan Kuban sekiz bölümden oluşan bu eserinde Divriği Ulu Camii'ni bu güne kadar ele alınmayan yönleriyle, farklı bir yaklaşımla ele alıp, onun tarih, mimarlık, bezeme sanatı bakımından değerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Giriş bölümünde Divriği Ulu Camii'nin Anadolu Türk Mimarisi içindeki yeri üzerinde durulmaktadır. Yapıda çalışan sanatçıların yetiştikleri sanat çevreleri, yapıya yansıttıkları üslupları ele alınmakta ve şu yargıya varılmaktadır. Divriği Ulu Camii mimari bir yapıdan çok özgün olarak tasarlanmış bir heykeldir.

Birinci bölümde ***Tarihsel ve Kültürel Ortam*** başlığı adı altında şu alt başlıklara yer verilmiştir.

1-Kent kültürünün bileşenleri (Divriği Ulu Camii'nin Anadolu'dan Önasya'dan ve Orta Asya'dan çok geniş coğrafi bir ortamın ürünü olduğunu söylüyor)

2-Yapı

3-Yerleşme planı ve temel mimari tasarım (Cami, şifahane ve türbenin tanıtımı)

4-Yapı tekniği üzerine gözlemler-örtü ögeleri, iki usta ismini karşımıza çıkarıyor. Ahlatlı Hürrem Şah (Darüşşifa'da) ve Tiflisli Ahmet Usta (Minber üzerinde). Şüphesiz bu ustaların yetiştikleri çevrenin, yapının planlanmasında ve süslemesinde etkileri olmuştur. Ancak önemli etken binayı inşa ettiren Ahmet Şah ve Turan Melek Hatun'dur. Onların istekleridir. Bu bölümde derinlemesine yönelmiş planın ve mihrap önü kubbesinin, çok ayaklı sahın düzeninin, Büyük Selçuklularla ve Arap camileriyle ilişkileri ele alınmıştır. Örtü (tonoz ve kubbenin) Kafkas etkileri izlenimi verse de Büyük Selçuklu tuğla örgü sistemleriyle benzeştiğini açıklamaktadır.

İkinci bölüm ***Bezeme*** başlığını taşıyor. Selçuklu döneminin evrensel bezeme sözlüğü (geometrik bezeme, bitkisel bezeme, simgesel ögeler) içerik ve simgeleme başlıklarından oluşmuştur. Bu bezeme programının kurgusu ve ele alınan belli başlı motiflerin kaynakları üzerinde durulmaktadır. Kuzey taç kapıdaki hayat ağacı, çelenk, güneş çemberi lotus vd. motifler şifahane kapısındaki erkek ve kadın portrelerinin anlamları açıklanmaktadır.

Üçüncü bölümde ***Divriği Taç Kapılarının Bezemeleri*** ayrı ayrı ele alınmaktadır.

1-Kuzey taçkapı (Ana bordür, hayat ağaçlı çelenk: evrenin direği, cennet, gök)

2-Batı taçkapı (Caminin taç kapısı 19.yüzyılda yenilenmiştir)

3-Doğu taçkapı (Pencere olarak tanımlanıyor)

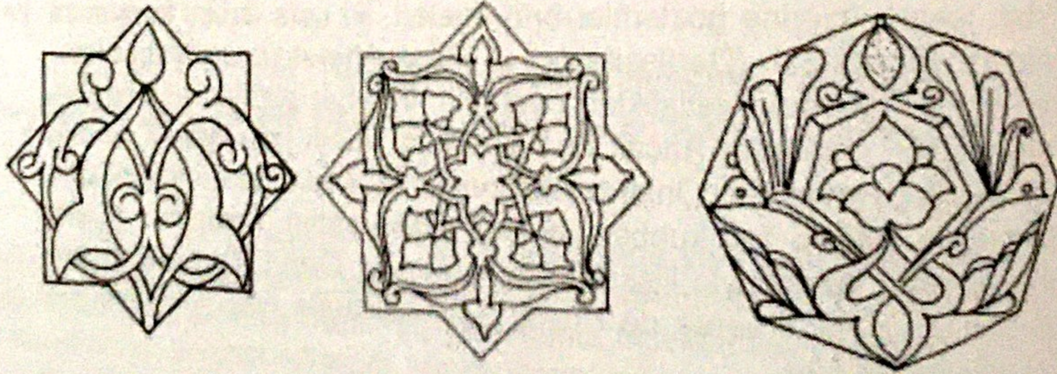
4-Şifahanenin taşkapısı sol taraf erkek (ay), sağ taraf kadın (güneş)

Dördüncü bölüm ***Divriği Bezemesinin Temel Referansları (Kaynakları)*** başlığını taşıyor. Burada kaynak olarak Gürcistan, Kafkasya, İran, Orta Asya, Büyük Selçuklu, Mezapotamya, Mısır, Part Sasani, Hint ve Abbasi, Gotik (batı) etkileri üzerinde durulmaktadır.

Beşinci bölüm ***Ortaçağ Bezemesi Üzerine*** başlığını taşımakta ve bu yapıda ele alınan süslemenin nedenleri üzerinde durulmaktadır. Süsleme mimarinin bir parçası mıdır? sorusuna cevap aranıyor ve burada bezemenin mimariden daha çok ön plana çıktığı, sanatın simgeselliğine dikkat çekildiği açıklanmaktadır.

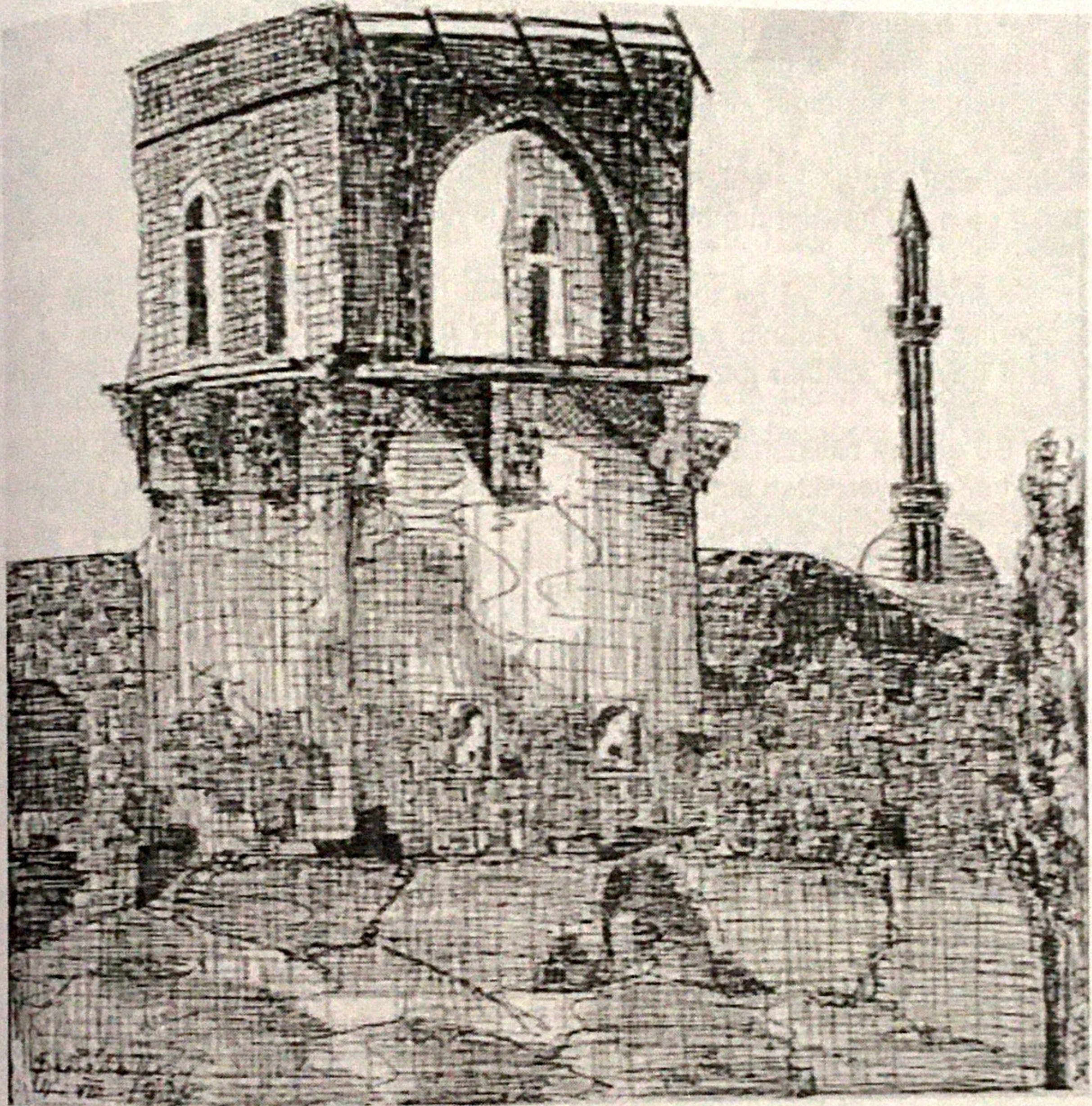
Altıncı bölüm ***Divriği Plastik Sanatı ve Ortaçağ Sanatı Arasında Bir Karşılaştırma*** adını taşımaktadır. Bu başlık altında Divriği Ulu Camii'nin taçkapı yontucularının dönem sanatçıları ile karşılaştırmaları yapılmakta ve süslemenin mimariden bağımsız olarak tasarlandığı vurgulanmış bulunmaktadır.

Sonuç son söz başlığını taşımaktadır. Burada bu evrensel, özgün yapının bir heykeltraşlık ürünü olarak iyi korunması gerektiği belirtilmektedir. Bu kitabın, yapının önemine dikkat çekmek için yazıldığı vurgulanmaktadır.

Sekizgen yıldız motifleri (Kuban'dan)

Tanpınar, A. H., **Beş Şehir**, İstanbul, 1999, s.129-133

Konya köşkü (Ş.Uzluk)

KONYA

-I-

Konya, bozkırın tam çocuğudur. Onun gibi kendini gizleyen esrarlı bir güzelliği vardır. Bozkır kendine bir serap çeşnisi vermekten hoşlanır. Konya'yâ hangi yoldan girerseniz girin sizi bu serap vehmi karşılar. Çok ârızalı bir arazinin arasından ufka daima bir ışık oyunu, bir rüya gibi takılır. Serin gölgeleri ve çeşmeleri susuzluğumuza uzaktan gülen bu rüya, yolun her dirseğinde siline

kaybola büyür, genişler ve sonunda kendinizi Selçuk Sultanlarının şehrinde bulursunuz.

Dışardan bu kadar gizlenen Konya içinden de böyle kıskançtır. Sağlam ruhlu kendi başına yaşa-maktan hoşlanan, dışardan gösterişsiz, içten zengin Orta Anadolu insanına benzer. Onu yakalayabilmek için saat ve mevsimlerine iyice karışmanız lâzımdır. Ancak o zaman çeşmelerinden akan Çarbağ sularının teganni ettiği sırrı, zengin işlenmiş kapıların ardında sırmalı çarşafı içinde çömelmiş eski zaman kadınlarını andıran Selçuk âbidelerinin büyüklük rüyasını, türkü ve oyun havalarının hüznünü ve bu oyunların ten yorgunluğunu duyabilirsiniz.

Konya insanı ya bir sıtma gibi yakalar, kendi âlemine taşır, yahut da ona sonuna kadar yabancı kalırsınız. Meram bağlarının tadını alabilmek için ona yerli hayatın içinden gitmek lâzımdır. Konya tıpkı mevlevîlik gibi bir nevi *initiation* ister.

Bu alışma bittikten sonra şehir yavaş yavaş size, tıpkı bugün için verebileceği her şeyi verdikten sonra, sizden uzakta geçmiş çocukluğunu ve gençliğini de hediye etmek isteyen, kesik, başıboş hatırlamalarla onları anlatan, güzel ve sevmesini bilen bir kadın gibi mâzisini açar. Ve siz dinlediğiniz bu hikâyelerin arasından sevdiğiniz, güzelliğine ve olgunluğuna hayran olduğunuz kadını nasıl şimdi küçük ve nazlı bir çocuk, biraz sonra ürkek bir genç kız veya ilk aşkların heyecanların içinde henüz çok tecrübesiz bir kadın olarak görür ve hiç tanımadığınız o günlere ait bin türlü sevimliliğin, cazibenin, tuhaflığın, korku ve telâşın, azabın arasından onu başka bir mahlûk gibi sevmeye başlarsanız, Konya'yı da bu yeni tanıdığınız hüviyetiyle öyle yeni baştan, onunla beraber bu geçmiş zamanına eğilerek ve âdeta ona hasret çekerek ve artık bu mâziyi ve onun .kudretini iyice tanıdığınız için onun arasından bütün bütün sizin olacağına bir türlü inanmayarak sever ve tanırsınız.

O zaman mektep kitaplarında okuduğunuz, fakat sergüzeştlerini bir türlü bir çerçeveye sıkıştıramadığınız için muhayyilenizin boşluğunda silâhları, muzaffer orduları veya hazin talihleriyle yersiz yurtsuz gölgeler gibi dolaşan bir yığın insan sizin için başka türlü canlanır. Etrafınızı kınları ve altın kabzaları mücevherlerle süslü, çeliklerinde âyetler ve şehnâme beyitleri yazılı, ağır, eski zaman kılıçlarına benzeyen bir yığın hükümdar ve vezir ismi alır. Kur'andan, Şehnâme'den ve Oğuz Destanından beraberce koparılmış mücevherlere benzeyen bu Selçuk adları... Müslüman Asya'nın büyüklük ve debdebe nâmına tanıdığı şeylerin hepsi bu adlara ve onları sanki ağır sırmalı kaftanlarla, ince örgülü, gümüş ve altını bol zırhlarla giydiren, başlarına taçlar gibi. oturan, yahut da bu isimlerin etrafında doğdukları. memleketten, kazandıkları muharebeden o kadar hatırlatıcı zeminler yapan, çoğu halife menşurlarıyla. gelmiş lâkap ve unvanlardadır.

Kendi kendimize, "Demek bu vatanı, iki asır içinde ve o kadar meş'um hâdiseler arasında, bazan da tam tersine işleyen bir talihin cilvelerine, her tarihi

bir kör döğümü yapan ihtiraslara, kinlere, felâketlere rağmen, fetheden ve o arada yeni bir milletin, yeni bir dilin doğmasını sağlayan adamlar burada, bu şehirde yaşadılar.

"Haçlı seferlerinin ve Bizans saldırışlarının her şeyi yıkacak gibi göründüğü o felâketli yıllarda Anadolu'nun içinde bir şimşek gibi dolaşan I. Kılıç Arslan Konya'yı payitaht yaptığı günlerde, belki de benim şu anda bulunduğum yerlerde dolaştı, durdu, düşündü, çetin kararlar verdi. Mesut âkıbeti o kadar meçhul Eskişehir muharebesini kazandıktan sonra. bu şehre döndü.

"II. Kılıç Arslan payitahtını zapteden üçüncü. Haçlı Ordusu ile, onun masal yüzlü kumandanı Frederik Barborosa ile şimdi Alâeddin Tepesi dediğimiz bu iç kalede sulh müzakereleri yaptı ve oğulları ile arasındaki anlaşmazlık yüzünden verdiği sözü tutamadığı için açlıktan ve emniyetsizlikten yarıya inen. bu yüzbin kişilik ordunun Toros eteklerinde büsbütün ufalıp kaybolması için şehri ateşe verip çıkıp gidişini, yine bu tepeden, şimdi harabesi bile kalmamış köşkünde seyretti.

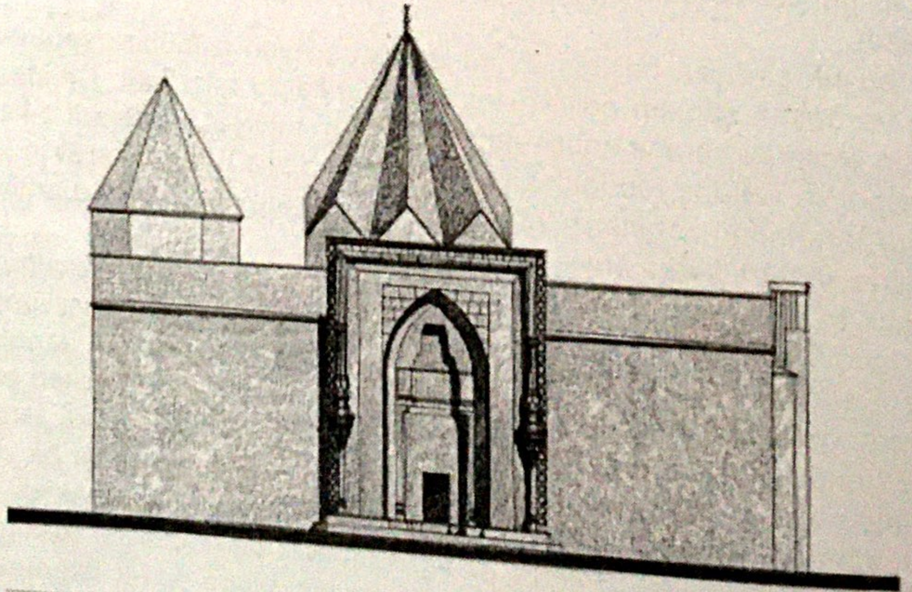
Gıyaseddin Keyhüsrev ağabeysi Rükneddin Süleyınan'ın kuvvetlerine dayanamayacağını anlayınca iki oğlunu Konyalılara emanet ederek bu şehirden kaçtı. Sonra onun ölümünü haber alınca yine buraya geldi. Burada kendisine biat ettiler. Hemen hemen kendisi kadar büyük bir asker olan ağabeysi, zalim ve hastalıklı İzzeddin Keykâvus veremden ölmeseydi ömrü boyunca Malatya etrafındaki kalelerde çürüyecek olan Alâeddin Keykubad'ı, şehir şu gördüğüm ovada, beşyüz çadırı birden taşıyan arabalarla, yere serilen halılar ve kumaşlarla ve pencerelerden uzanmış kadın başlarıyle o kadar parlak şekilde karşılayamazdı.

"Bu büyük padişah her biri bir ihtiyacı karşılayan o mühim seferlerini, çok hesaplı ve daima sağlam politikasını, hep buralarda hazırladı. Celâleâdin Harezmşah'ın elçilerini burada kabul etti, Hülâgu'nun tâbiiyet tekliflerini o kadar gururla, telâşsız ve vekarla reddetti. Oğlu akılsız, iradesiz II. Keyhüsrev'in kandırdığı ümera tarafından zehirlenince cenazesi yine buraya, bu şehre getirildi" ve bu konuşma sonuna kadar böyle devam eder.

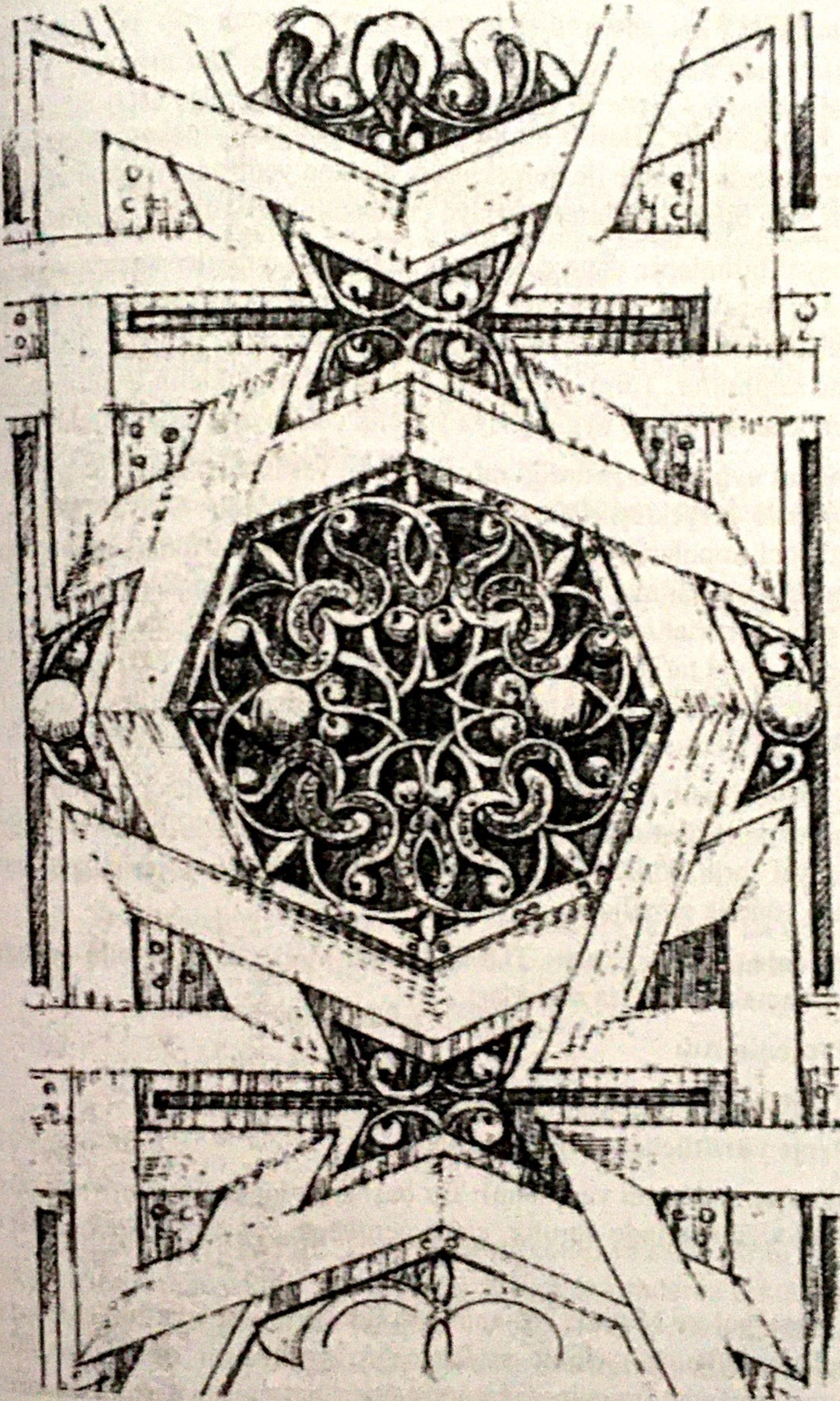
Selçuk tarihi denen o büyük portreler galerisi artık sizin için açılmıştır. Padişahların yanıbaşında bir yığın vezir, teşrifatçı, çaşnigir başı, emirülümera, candar gelir. Sadeddin Köpek, Seyyfeddin Ayba, Emîr Mübarizeddin, azadlı ve yeni Müslüman olmuş bir köle iken vezirliğe kadar yükselen ve efendileri padişahların bile kendisine "Allahın yeryüzündeki evliyası" diye mektup ve ferman yazdıkları Celâleddin Karatay, tıpkı onun gibi Anadolu'yu Sivas'a kadar bir yığın âbide ile donatan ve şimdi Konya'da kendi camiinde yatan sabırlı, hakîm, nikbet anlarına tahammüllü, hâdiselerin azdığı zamanlarda kendisini korumayı bilen Sahip Atâ, vezirliği ilk tekliflerde daima reddeden, sonra da hiç istemeden, hep. başkalarının teklifiyle ve hattâ onların tertip ettiği. komplolarla birkaç defa rakiplerini ortadan kaldıran, hattâ yine başkalarının teklif ve ısrarı ile İzzeddin. Keykâvus'un karısı ile evlenerek tam Atabek olan, daima riyakâr, bir gözü dai-

ma yaşlı, şair, hattat, musikişinas, büyük âlim, münşî, zevk adamı, Sahip Şemseddin Isfahanî, Moğol, Mısır politikası ve dahilî karışıklıklar arasında bazen üç dört kozu birden oynamaktan çekinmeyen, taht'a padişahlar çıkartıp indiren kafasında tirkeşindeki oktan ziyade hile ve tedbir bulunan o son derece zeki, ince hesaplı, bir inkıraz devrinin bütün meziyet ve reziletleriyle rahatça giyinmiş, büyük âlim, kudretli cenk adamı Muid nüddin Pervâne...

Alâeddin Keykubâd'ın çehresi, bu kalabalığın ortasında Selçuk tarihinin ve zevkinin bütün çizgilerini toplayan bir hatt-ı bâlâ gibi yükselir. Çünkü iki asır evvelinden Fatih'i hattâ Sultan Cem'i müjdeleyen bu levent, cengâver, ince hesaplı politikacı, zaman zaman şair, belki de mimar -Konya kalesi'nin, Kubâdâbâd'ın ve Kubâdiye'nin plânlarını kendisinin yaptığı söylenir- dindar, sırasında zalim,. alabildiğine sabırsız fakat daima zevkli, daima ileri görüşlü hükümdar, bir medeniyetin klâsik enmuzeci olarak yaratılmış insanlardandır. Altı yaşında tahta çıkmağa hak kazanan, mahpus bir misafir gibi yaşadığı Sultan Sencer'in sarayından kaçarak, daha ziyade gailesi bir ömrü dolduracak bir mirasa benzeyen yeni devletinin başına geçen, henüz âkıbeti :meçhul bir istilâyı Haçlı seferlerinin fırtınası arasında tam bir kurtuluş halinde getiren I. Kılıç Arslan'da başlayan çizgiler, onda yerine oturmuş zevkle, şiirle ve bin türlü incelikle tamamlanmıştır. Alâeddin Keykubad, o kadar mensup olduğu medeniyettir ki, Selçuk tarihi âdeta onu evvelâ babası Gıyaseddin Keyhüsrev'de, sonra ağabeysinde çizgi çizgi aramış gibidir. Ve sanki aradığı şeyin onda tamamlandığını görmüş gibi silik bir gölgesi olan oğlundan sonra vezirlere geçer.

Divriği Ulu Cami Kuzey Cephe (Kuban'dan)

Ahşap bezeme örnekleri (Kuban`dan)

11. ARAŞTIRMA PROJELERİ NASIL HAZIRLANIR?

1. Proje Nedir? Belirli bir konuda bilimsel araştırmalara dayanan süresi belli olan ve belirli bütçe ile gerçekleşen, alanına yenilikler getiren ve toplum için gerekli olan bilgi ve ürünlerin ortaya çıkmasını sağlayan bir çalışmadır.

Sosyal bilimlerde daha çok teorik konularda projeler hazırlanmaktadır. Lisans ya da yüksek lisans, doktora tezlerimizi proje olarak hazırlayıp araştırma fonlarından destek alabiliriz. Fen ve Sağlık Bilimlerinde projeler uzun deney aşamalarına sahiptirler. Tarım veya hayvancılıkta, hastalıkların tespitinde ya da ilaç sanayinde araştırma ve uygulamaya yönelik çok sayıda proje yapılmaktadır.

Çağdaş uygarlığın getirdiği rahatlıklar ve yaşama kolaylığı doğrudan bilimsel projelerle gerçekleştirilen buluşlara dayanmaktadır. Sosyal Bilimlerde, özellikle güncel konularda araştırma projesi hazırlanması mümkündür. Örnek olarak Rize Belediyesi'nin "Rize'de Açık Hava Müzesinin Kurulması" konusunda bir proje hazırlattırabilir. Böyle bir projede sanat tarihçisi, etnograf, mimar çalışabilir. Kent tarihleri yine projelerle hazırlattırılabilir. Ülkemizde projeleri Üniversitelerde Bilimsel Araştırma Fonları desteklemektedir. Ayrıca TÜBİTAK teknik, TÜBA sosyal konulardaki projeleri desteklemektedir.

2. Proje Nasıl Hazırlanır: Öncelikle projenin konusunda yenilik getirmesi, hayatı kolaylaştırması gereklidir. Yahutta hızla yok olan risk altında bulunan sosyal tarih, kültür ve sanat eserlerinin, mimari mirasın belgelenip, korunmasına yönelik olmalıdır.

Projenin Metin Yapısı: TÜBİTAK ve TÜBA projelerinde aşağıdaki başlıklar bulunmaktadır. Kısa başlıklar:

- Projenin Adı

- Proje süresi ve maliyeti

- Proje yürütücüsü ve yardımcıları

1. Projenin Amacı ve Önemi: Bu başlıkta projenin tanımı yapılıp, neden gerekli olduğu üzerinde durulur, alana getireceği yenilik ve kolaylıklar ortaya konur.

2. Materyal ve Metod: Projenin gerçekleştirilmesi için kullanılan malzemenin neler olduğu, ne şekilde sağlanacağı, ayrıntılı bir şekilde açıklanır. Materyal aynı zamanda projenin ana konusunu bizim çalışmalarımızda incelediğimiz sanat eserini, örnekler bölümü oluşturur. Metod ise bilindiği gibi araş-

tırmanın, projenin nasıl gerçekleştirileceğinin yöntemini açıklar. Fen Bilimlerinde Metodda bir dizi deney yapılır. Sosyal Bilimlerde ise kütüphane, arşiv çalışmaları, yapıların incelenmesi, sanat eseri üzerine yapılan alan çalışmasını kapsamaktadır. Alan çalışmasında gözlem yöntemi ile sözel kaynaklardan temin edilen bilgilerin değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Projede bu çalışmayı nasıl yapacağımızı ayrıntılı bir şekilde açıklamamız gerekir. Gözlemler, kaynak kişiler, çizim ve fotoğraflar, nasıl temin edilip, bir araya getirileceği bütün aşamalarıyla açıklanmalıdır.

3. Literatür Özeti: Araştırma proje konumuzla ilgili genel kaynakların yanı sıra özel kaynakların da yer aldığı bölümdür. Bu bölümde yazılı kaynakların adı yazıldıktan sonra birkaç cümleyle özetleri (abstractları) verilir.

4. Projenin Diğer Başlıkları:

- Proje Bütçesi : Yardımca personel gündelikleri, techizat, sarf malzemesi, seyahat ve nakliye giderlerinin gösterildiği tablodur.

- Yardımcı Bilgiler: Projenin sunulduğu kurum, bütçe maliyetinin gerekçesi ve kendi çalışmalarımız.

- Proje Değerlendirme Raporları: İki tür proje değerlendirme raporu vardır. Bunlar araştırma kurumu tarafından hazırlanır.

1. Proje değerlendirme ve Kabul Raporu
2. Projenin Kesinleşme, Sonuç Raporu.

3. Proje Örnekleri:

1. Tez Projeleri: Yüksek Lisans ve Doktora tezlerimizi (tez konularımızı) proje olarak sunmak durumundayız. Bu projelerde şu başlıklar bulunur.

a) Konunun tanımı ve önemi

b) Materyal ve Metod

c) Literatür özeti: Konusuyla ilgili şimdiye kadar yapılmış araştırmaların özeti

d) Anahat planı

2. Kurum Projeleri: Türkiye'de arkeoloji ve sanat tarihi alanlarında değişik projeler yapılmaktadır. Bu projeler değişik kurumlarca desteklenmektedir ve her biri farklı yaklaşımlara sahiptir. T.A.Y. Türkiye Arkeolojik Yerleşimler; TÜBA-TÜKSEK, Türkiye Kültür Sektörü; Türk Tarih Kurumu, TÜSOKTAR, Türkiye'nin Sosyal ve Kültürel Tarihi projeleri bizim alanımızla ilgili projelerdir. TÜBA-TÜKSEK projelerinde kullandığı Arkeolojik, Kentsel, Mi-

marlık, Kırsal Mimarlık, Tarih-Yazıt, Sözlü Tarih, Etnografya, Etnobotanik fiş örneklerini yayınlamıştır (Türkiye Kültür Envanteri Kılavuzu, İstanbul, 2003).

Bir Proje Örneği: Yalvaç Kültür-Doğal Değerlerin Korunması, Geliştirilmesi ve Turizm Çeşitlendirilmesi, Yalvaç, 2002.

1. Projenin Amacı,

2. Projenin Hedefleri,

3. Projenin Tanıtımı

1. Kültürel Doku

1.Tarihi ve Geleneksel Kent Dokusu

2.Pisidia Antiocha

2. Doğal Doku

3. Topluluk Kalkınma Model Alanları

4. Proje Destek Alanları

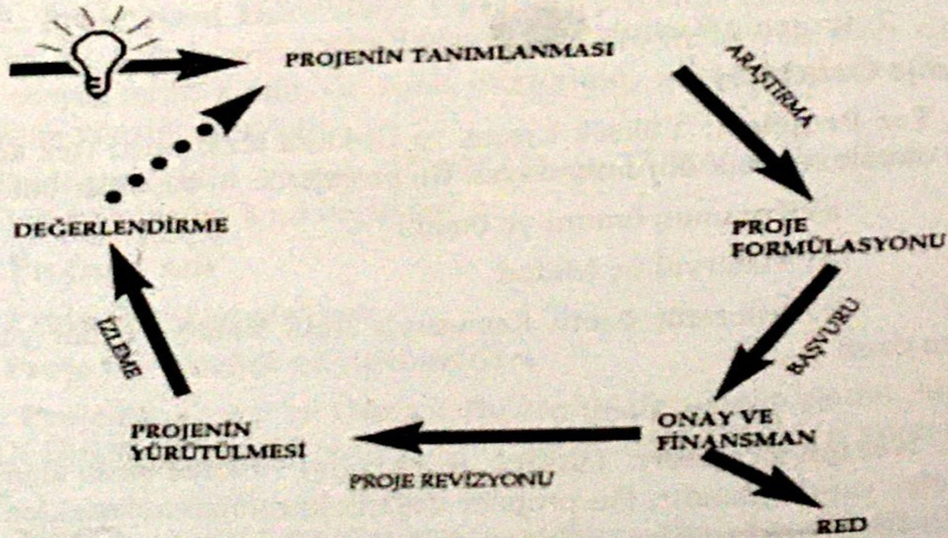
5. Proje Kapsamında Diğer yapılacak Çalışmalar

4. Sonuçlar

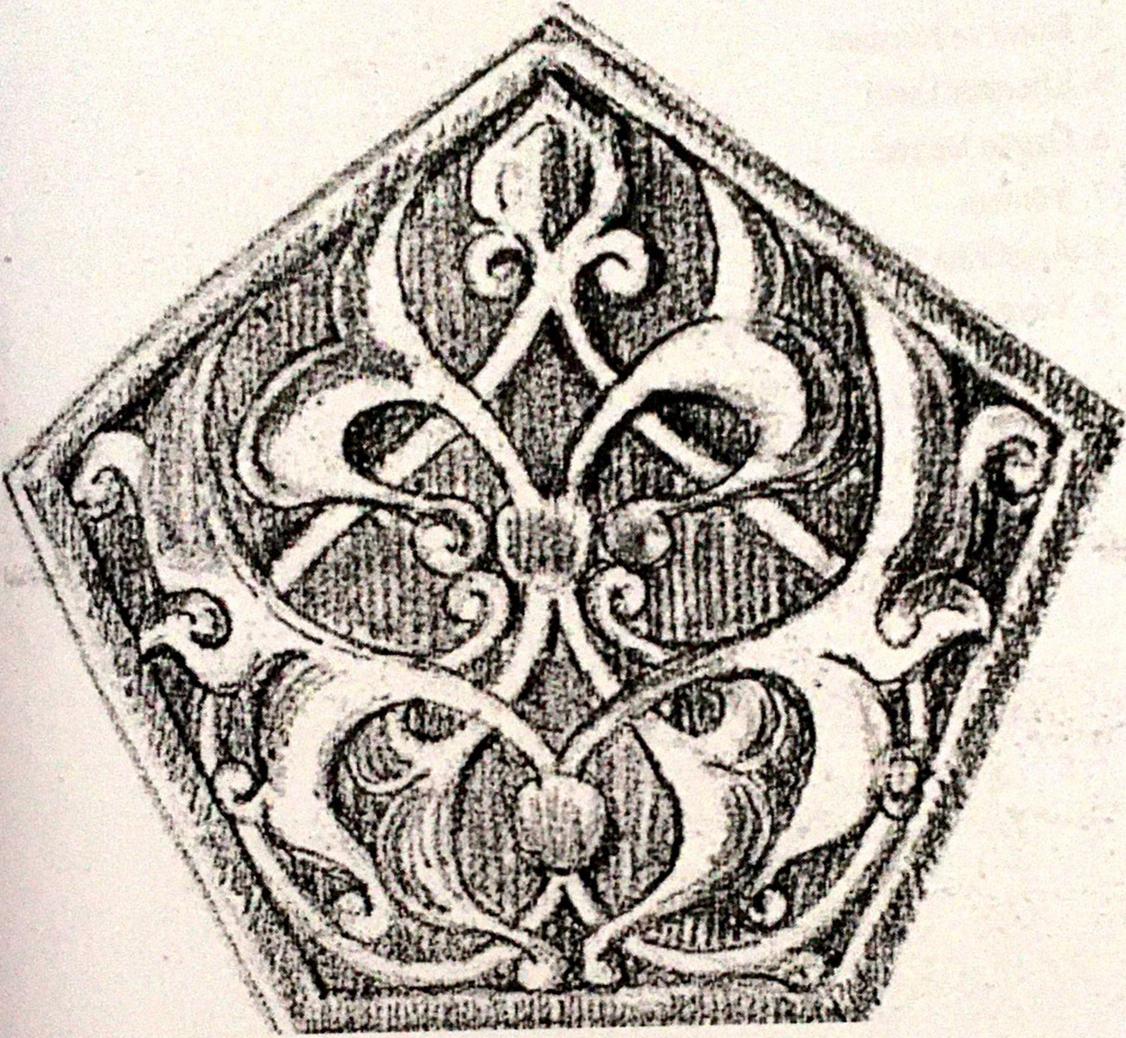
4. Uluslar arası Kuruluşların Proje Başlıkları

1. Tanım: Adı, Alanı, Özeti, Amaç ve Hedefleri, Gerekçesi, Uygulama Aşamaları, Yöntem

Proje Çıktıları: Beklenen Sonuçlar, Yayınlar ve diğer çıktılar, sürdürülebilirlik.

Proje Döngüsü (Burcu Yeşiladalı'dan)

Sahip Ata cami ahşap detay (Ş.Uzluk)

TÜBA`nın Örnek Projelerinin Başlıkları

1. Projenin Konusu
2. Özet ve Anahtar Kelimeler
3. Amaç
4. Konu ve Kapsam
5. Literatür Özeti
6. Özgün Değer[7]
7. Yöntem
8. Araştırma Olanakları
9. Yaygın Etki (Katma Değer)[8]

---

[7] Özgün Değer: Araştırmanın hipotezleri (varsayımlar) alanına getireceği yeni bilgi, bulgu, teknoloji, literature katkısı.

[8] Yaygın Etki(Katma Değer): Projelerin kendi alanlarına sağladığı yenilikler, bilim ve teknolojiye katkısı, sosyal ve toplumsal sorunlara çözüm üretme imkanları.

12. SONUÇ

Bu ders notlarında, öğrencilerimize tezlerini hazırlayabilmeleri için gerekli araştırma tekniklerinin temel bilgileri açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken, diğer bilimsel araştırma türleri üzerinde de durulmuş, Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatları konularından örnekler verilmiştir. Bu kitabın metin yapısı ve seçilen örnekler, dersin planı ve genel ders konularımızla uyum içinde hazırlanmıştır. Özellikle, eserlerin incelenmesi-gözlem fişlerinin hazırlanması, araştırma türleri ve örnekler bölümlerindeki kaynaklar ile örnek metinler dikkatlice okunursa konuların daha iyi öğrenileceği aşikardır.

Hangi boyutta olursa olsun bir araştırmanın sağlıklı şekilde sonuçlandırılması için iyi bir konu seçimi, iyi bir plânlama ve araştırma tekniklerine eksiksiz uyulması gerekir. Tez boyutundaki araştırmalarda konu, bilinmeyen bir sanat eserini tanıtan, üslup özelliklerini belirleyen, sahasına yenilikler getiren bir soru "problem" dir.

Genel olarak bir tez şu şekilde plânlanmaktadır.

1. Giriş

2. Örnekler (Katalog)

3. Genel Özellikler (Analiz)

4. Karşılaştırma

5. Sentez, Sonuç

Tezimizi hazırlarken bu iskelet plâna göre belirli bir çalışma plânı (strateji) belirlemeliyiz. Bu çözümleme plânı şu bölümlerden oluşur:

1. Konunun Tanımı (Problem): Seçtiğimiz konunun daha önce araştırılmamış, Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatları alanına giren ve çözümlenmesi gereken bir soru olması gerekmektedir. Konu tanımlanırken neyin amaçlandığını, hangi kriterlerle konunun araştırılacağı ve hangi yöntemin izlenerek sonuçlandırılacağının da çalışmanın başında belirtilmesi gerekir. Bunların ne kadar başarıldığı da açıklanmalıdır.

2. Örnekler (Katalog): Tezimizde, araştırmamızda inceleyeceğimiz eserler, daha önce araştırılmamış örnekler olmalıdır. Örnekler malzeme, mimari özellikler, üslup, renk ve kompozisyon bakımından hedeflediğimiz sonuç için, yeterli özellikleri taşımalıdır. Kataloğumuza aldığımız örnekleri incelerken (gözlem fişlerini doldururken) sıradan bir anlatım yerine araştırmamızda sonuçlara katkıda bulunacak özelliklerini ön plana çıkarmamız gerekir.

3. Genel Özellikler (Analiz): Araştırma sırasında incelediğimiz sanat eserlerinin ana özelliklerinin belirlendiği, bu özelliklerin tasnif edildiği ve gruplandırıldığı bölümdür. Kataloğumuza aldığımız örnekleri sanat özelliklerine göre kendi içlerinde tasnif ederek benzer ve farklı yanlarını, üslup özelliklerini belirlediğimiz bölüm analiz bölümüdür.

4. Karşılaştırma (Çözüm Alternatiflerin Tartışılması):

Katalogda incelediğimiz sanat eserlerinin belirlenen ortak özellikleri bizi belirli bir çözüm üzerinde karara vardırır, yeni bilgilere ulaştırır. Sanat eserlerinin özelliklerinin belirlenmesi, sanat değerlerinin ortaya konulmasında karşılaştırmanın önemli bir yeri vardır. Bu yolla sanat eserinin benzerlerinin tarihi gelişimini, kaynaklarını, üslup özelliklerini belirleyebiliriz. En önemlisi de sanat eserini karşılaştırma yoluyla tarihlendirebiliriz.

İncelediğimiz eserlerin benzeri olmayabilir. Bu durumda eserin özelliklerini belirlemek zorundayız. Bu konuda çözümde sonuca ulaşmak için değişik hipotezleri düşünüp tartışmamız gerekir. Sözgelimi düşündüğümüz birinci yol sonuç vermezse, ikinci, üçüncü yolları deneriz ve bu şekilde incelediğimiz konunun ana özelliklerini belirleriz. Bilinmeyen bir sanat eserini belirlemiş, keşfetmiş oluruz.

5. Sentez/Sonuç: Bu bölüm bilimsel araştırmada karar verilen çözümün tanımlanması ve yeni bulguların değerlendirilmesi bölümüdür. Bilindiği gibi sentez en yakın tanımıyla parçaların bir araya getirilmesidir. Analiz bölümünde çözümlediğimiz sanat eserinin bu genel özelliklerinden hareketle eserin bütününün ne olduğunu, Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatlarındaki yerini açıklayıp ortaya koyduğumuz bölümdür.

Burada problemin çözümüyle varılan sonuçlar belirli bir sıra ile açıklanır, ortaya konulan yenilikler, bilgi ve bulgular tanıtılır. Hedeflenen amaçlara ulaşılamadığı, beklenen sonuçların alınamadığı durumlarda bu husus açıkça ifade edilmelidir.

Günümüzde her alandaki hızlı gelişme ve yenilikler bilimsel araştırmalarla gerçekleştiriliyor. Arkeoloji, Sanat Tarihi ve El Sanatları konuları üzerindeki araştırmalarımız sadece geçmişteki insanların kültür ve sanat dünyasına ışık tutmuyor, sanatın gelişimi, değişimi ve günümüz sanat akımlarını öğrenmemize ve geleceğe dönük plânlar yapmamıza da yardım ediyor. Bilimde araştırmanın sonu olmadığı gibi bu kitabın alanında da araştırılacak konu, çözümü bekleyen bir yığın sorun bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

BİLİMSEL ARAŞTIRMA METODLARI İLE İLGİLİ KAYNAKLAR

ALAÇAM, E., **Araştırma ve Yayım İlkeleri**, Konya 1991

ALTUN, A., **Dipnot ve Bibliyografya Esasları**, İstanbul, 1986

ATAÖV, T., **Bilimsel Araştırma El Kitabı**, Ankara, 1973

BARZUN, J.-GRAFF, H.F., **Modern Araştırmacı** (Çev. Fatoş Dilber), Ankara, 1999

BERKÖZ, S., **Tez Çalışmaları ile İlgili Kavramlar**, İstanbul, 1976

DAY, R.A., **Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır?** (Çev. Gülay Aşkar Altay), Ankara, 1996

DÜZGÜNEŞ, O., **Bilimsel Araştırmanın Temel İlkeleri**, Ankara, 1984

KARASAR, N., **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Ankara, 1984

MÜLAYİM, S., **Sanat Tarihi Metodu**, İstanbul, 1983

PAMUKÇU,M.-DİLMEN,S., **Araştırma ve Bilimsel Yayınlarda Temel İlkeler**, Ankara, 1967

PARKER, W.R., **The MLA Style Sheet**, New York, 1969

PEHLİVAN, F., **Tez Yazım Klavuzu**, Ankara, 1997

ŞİMŞEK, Ü., **Araştırma Teknikleri**, İstanbul, 1983

TÜTENGİL, C.O., **Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metod**, İstanbul, 1981

METİN İÇİNDE GEÇEN KAYNAKLAR

ACAR, B., **Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar**, İstanbul, 1965

AKARCA, A., **Şehir ve Savunması**, Ankara, 1987

AKSOY, E., "Orta Mekan: Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensibi", **Mimarlık ve Sanat**, Sayı:7-8, İstanbul, 1963, s.39-92

AKURGAL, E., **Anadolu Uygarlıkları**, İstanbul, 1990

AKURGAL, E., **Späthethitische Bildkunst**, Münich 1949

ALTUN, A., **Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisi'nin Gelişmesi**, İstanbul, 1978

ANONİM, **Kayseri Ville Aux Mausolées**, Kayseri, 1952

ANONİM, "Nasreddin Hoca", **Ana Britanica**, C:16, İstanbul, 1992, s.416-447

ARIK, M. O., "Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", **Anadolu (Anatolia)**, Sayı:XI, (1967), Ankara, 1969, s.57-100 (101-119 ing.)

ARIK, M. O., "Başlangıç Devri Anadolu-Türk Mimari Tezyinatının Karakteri", **Malazgirt Armağanı**, Ankara, 1993, s.173-177

ARLI, M., "Kullandıkları Hammaddeye Göre El Sanatlarının Sınıflandırılması", **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Cilt: V, Ankara, 1987, s.39-56

ARSEVEN, C. E., **Sanat Ansiklopedisi**, C.I-IV, Ankara, 1943-51

ARSEVEN, C. E., **Türk Sanatı**, İstanbul, 1975

ARSEVEN, C. E., **Les Decoratifs Arts Turcs**, İstanbul, 1952

ARTUK, C.-ARTUK, İ., **İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmi Sikkeler**, C.I, İstanbul, 1971

ARU, K. A., **Türk Hamamları Etüdü**, İstanbul, 1949

ASLANAPA, A., **Türk Sanatı**, İstanbul, 1984

BARIŞTA, H. Ö., **Osmanlı İmparatorluk Dönemi Türk İşlemelerinden Örnekler**, Ankara, 1981

BARIŞTA, H. Ö., **Türk El Sanatları**, Ankara, 1988

BARIŞTA, H. Ö., **İstanbul Çeşmeleri**, Ankara, 1992

BARIŞTA, H. Ö., **Türk İşleme Sanatı Tarihi**, Ankara, 1984

BAYBURLUOĞLU, C., **Arkeoloji**, Ankara, 1982

BELLİ,O.-KAYAOĞLU, İ. G., **Anadolu'da Türk Bakırcılık Sanatının Gelişimi**, İstanbul, 1993

BERK, C., **Konya Evleri**, İstanbul, 1951

BERK,N.-ÖZSEZGİN,K., **Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi**, Ankara,1983

BERKER, N., "Türk İşlemeleri", **Sanat Dünyamız**, Sayı: 2, İstanbul, 1974, s.3-10

BIEBER, M., **The History of the Greek and Roman Theater**, Londra, 1961

BİNGÖL, O., **Malerai und Mosaik der Antike in der Türkei**, Mainz, 1999

BOËTHİUS, A.-WARD-PERKİNS, J.B., **Etruscan and Roman Architecture**, Baltimore, 1970

BOYSAL, Y., **Grek Klâsik Devir Heykeltraşlığı (İ.Ö. 5. ve 4. Yüzyıl)**, Ankara, 1967

BOZYİĞİT, A. E., **Üniversitelerde Yapılan El Sanatları Konulu Tezler Bibliyografyası**, Ankara, 1992

BRAY,W.-TRUMPH, D., **The Penguin Dictionary of Archaelogy**, London, 1970

BUDAK, B., **XI, XII, XIII. Yüzyıllarda Resimli Türk Paraları**, İstanbul, 1947

BUDDE, L., **Antike Mosaiken İn Kilikien I-II**, Recklinghausen, 1969,1972

BURKET, M. E., **The Art of The Felt-Maker**, Kandal, 1979

CARROLL-SPİLLECKE, M., **ΚΗΠΟΣ. Der Antike griechische Garten, Wohnen in der klassischen Polis 3**, München, 1989

ÇAL, H., **Niksar'da Türk Eserleri**, Ankara, 1989

ÇULPAN, C., **Türk Taş Köprüleri**, Ankara, 1975

DARGA, M., **Hitit Sanatı**, İstanbul, 1992

DELORME, I., **Gymnasion. Étude sur les monuments consacrés à l'éducation en Grèce**, Paris, 1960.

DENKTAŞ, M., **Karaman Çeşmeleri**, Kayseri, 2000

DOĞAN, A. I., **Osmanlı Mimarisinde Tarikat Yapıları Tekkeler, Zaviyeler ve Benzer Nitelikteki Fütüvvet Yapıları**, İstanbul, 1977

DURUGÖNÜL, S., **Die Felsreliefs İm Rauhen Kilikien**, Ankara, 1989

DURUL, Y., **Yörük Kilimleri**, İstanbul, 1977

ELDEM, S.H., **Türk Evi Plan Tipleri**, İstanbul, 1968

ERAVŞAR, O., **Tokat Tarihi Su Yapıları (Hamamlar)**, Konya, 2004

ERDMANN, K., **Das Anatolishe Karavansaray des 13. Jahrhunderts**, I-II, Berlin, 1961

ERSOY, B., **İzmir Hanları**, Ankara, 1991

ERTEKİN, Cumhur vd., **Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunlar**, Ankara, 2002

EVLİYA ÇELEBİ, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (Sadeleştiren: Z.Danışman), İstanbul, 1940

EYİCE, S., "İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme", **Tarih Dergisi**, C:XI, Sayı:15, İstanbul, 1960, s.99-120

EYİCE, S., "Kale", **İslâm Ansiklopedisi**, C:XX, İstanbul, 1974, s.137-148

EYİCE, S., **Son Devir Bizans Mimarisi**, İstanbul, 1981

FARAUGHI, S., "XVII. Yüzyıllarda Orta Anadolu'da Şeyh Aileleri", **Türkiye İktisat Tarihi Semineri**, Sayı: , Ankara, 1975, s.197-vd.

FERRERO, D. B., **Batı Anadolu'da Eskiçağ Tiyatroları**, (Çev. E.Özbayoğlu), Ankara, 1988

FIRATLI, N., **Les Steles Funeraires de Byzance Greco-Romaine**, Paris, 1964

FIRATLI, N.,-MERİÇBOYU, Y., "Küçük Plastik Eserler Heykelcikler", **Türkiyemiz**, Sayı: 1, İstanbul, 1970, s.16-22

GERKAN, A. VON, **Das Theater von Priene**, Berlin, 1921

GERKAN, A. VON-KRİSCHEN, F., **Thermen und Palaestren. Milet I.9**, Berlin, 1928.

GRUBEN, G., **Die Tempel der Griechen**, München, 1974

GÜNDOĞDU, H., **Dulkadirli Beyliği Mimarisi**, Ankara, 1986

GÜRAN, C., **Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi**, Ankara, 1978

HASOL, D., **Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul, 1993

HESBERG, H. VON, **Römische Grabbauten**, Darmstadt, 1996

HOEPFNER, W.-SCHWANDNER, E. L., **Haus und Stadt im klassischen Griechenland Neubearbeitung**, München, 1994

HUART, Cl., **Konia**, Paris, 1897, s.115

HUMANN, C., **Magnesia**, Berlin, 1904

İDİL, V., **Likya Lahitleri**, Ankara, 1985

İLTER, F., **Osmanlılara Kadar Anadolu Türk Köprüleri**, Ankara, 1978

İNAN, J., **Roma Sanatı Ders Notları**, İstanbul, 1970

İNAN, J., "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk Arkeoloji Dergisi**, Sayı:XXVI-2, Ankara, 1983, s.1-65

JEPPESEN, K., **Paradeigmata. Three Mid-Fourth Century Main Works of Hellenic Architecture. Jutland Archeological Society Publications 4**, Aarhus, 1958

KARAMAĞARALI, H., "Erzurum'daki Hâtuniye Medresesi'nin Tarihi ve Bânisi Hakkında Mülâhazalar", **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, C.III, Ankara, 1971, s.209-247

KARPUZ, E., **Anadolu'da Türk Mutfak Mimarisi ve Madeni Kullanım Eşyaları**, Konya, 1996, (Basılmamış Doktora Tezi)

KARPUZ, H., **Anadolu'da Prostylos Planlı Tapınaklar**, İstanbul, 1972 (Basılmamış Lisans Tezi)

KARPUZ, H., "Trabzon Evlerinin Mimari Özellikleri", **Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 1991, s.115-136

KARPUZ, H., "Nasreddin Hoca Türbesi", **Nasreddin Hoca'ya Armağan**, İstanbul, 1996, s.193-204

KIRZIOĞLU, M. F., "Çermik Kasabası Üzerine Notlar", **Kara Amid**, Sayı:1, İstanbul, 1975, s.275-vd.

KNACKFUSS, H., **Das Rathaus von Milet. Milet I.2**, Berlin, 1908

KOÇU, R. E., **Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü**, Ankara,1967

KONYALI, İ. H., **Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir**, İstanbul, 1945, s.457-475

KOŞAY, H. Z., "Bektaşilik ve Hacı Bektaş Tekkesi", **Türk Etnoğrafya Dergisi**, Sayı:10, (1967), Ankara, 1968, s.19-26

	Die Trierer Kaiserthermen, Abteilungen I, Augsburg, 1929.
KRENCKER, D. vd.,	**Der Tempel in Ankara**, Berlin, 1936
KRENCKER, D.-SCHEDE, M.,	**Die trierer Kaiserthermen I. Trierer Grabungen Forschungen I**, Augsburg, 1929
KRENCKER, D.-VD.,	**Antike Rathäuser**, München, 1941
KRISCHEN, F.,	**Divriği Mucizesi, Selçuklular Çağında İslam Bezeme Sanatı Üzerine Bir Deneme**, İstanbul, 1999
KUBAN, D.,	"Nasreddin Hoca Üzerne", **I. Milletlerarası Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 1990, s.225
KURGAN, Ş.,	**Türk Evi**, İstanbul, 1988
KÜÇÜKERMEN, Ö.,	**Greek Architecture**, Baltimore, 1967
LAWRENCE, A. W.,	**Die Nekropolen Und Grabmaler İm Gebiet Von Eleussa Sebaste Und Korykos İm Rauhen Kilikien**, Wien, 1967
MACHATSCHEK, A.,	**Türkiyenin Arkeoloji, Epigrafi ve Tarihi Coğrafyası İçin Bibliyografya**, Ankara, 1948
MANSEL, A. M.,	**Menazır'ül Avalim**, (Yzm.TSK. Rev.1667)
MEHMED AŞIK, (bin Ömer),	"Akşehir Türbe ve Mezarları", **Türkiyat Mecmuası**, C:5, İstanbul, 1936, s.141-212
MERIÇ, R. M.,	"Malatya İğne Oyaları", **Kültür ve Sanat**, Sayı: 16, Ankara, 1992, s.33-35
MERİÇ, A.,	"Mardin", **İslâm Ansiklopedisi**, C.7, İstanbul, 1967, s.50-vd.
MİNORSKY, V.,	"Divriği Külliyesi'nde Teknik ve Güzellik", **Bilim ve Teknik**, Sayı:130, Ankara, 1978, s.1-4
MÜLAYİM, S.,	
OSMAN HAMDİ BEY,	**1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri**

(Elbise-i Osmaniyye), (Çev.Erol Üyepazarcı), İstanbul, 1999

ÖDEKAN, A., **Türkiye'de 50 Yılda Yayınlanmış Arkeoloji Sanat Tarihi ve Mimarlık Tarihi İle İlgili Yayınlar Bibliyografyası**, İstanbul,1974

ÖDEKAN, A., "Kentiçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme", **Semavi Eyice'ye Armağan İstanbul Yazıları**, İstanbul, 1992, s.281-297

ÖNEY, G., **Türk Çini Sanatı**, İstanbul, 1976

ÖNGE, Y., **Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları**, Ankara, 1995

ÖNGE, Y., **Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Mimarisi**, Ankara, 1977

ÖNKAL, H., **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, Ankara, 1993

ÖZBEL, K., **Eski Türk Keseleri**, İstanbul, 1945

ÖZDOĞAN, M., **Aşağı Fırat Havzası 1977 Yüzey Araştırmaları**, İstanbul, 1977

PARSONS, P. W., "Antik Efes Tiyatrosunun Düşündürdükleri", **O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:2, Ankara, 1989, s.115-116

PFUHL, E.,-MÖBIUS, H., **Die ostgriechische Grabreliefs I-II**, Frankfurt, a.M. 1977-1979

RIHTER, G. M. A., "Pliny's Five Amazons", **Archaeology**, Sayı:12/2, 1959, s.111-115

RIHTER, G. M. A., **Greek Art**, London, 1965

RIHTER, G. M. A., **Yunan Sanatı**, (Çev.B. Madra), İstanbul, 1984

SALTUK, S., **Antik Stadyumlar**, İstanbul, 1995

SALTUK, S., **Arkeoloji Sözlüğü**, İstanbul, 1990

SEVGEN, N., **Anadolu Kaleleri**, C.I, Ankara, 1959

SEVİN, N., **Onüç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bakış**, Ankara, 1990

SICHTERMANN, H., **Die mythologischen Sarkophage 2. Apollon bis Grazien, Die antiken Sarkophagreliefs 12, 2**, B. Andreae-G. Koch (Ed.), Berlin, 1992

SÖZEN, M., **Diyarbakır'da Türk Mimarisi**, İstanbul, 1971

SÖZEN, M., **Anadolu Selçuklu Medreseleri I-II**, İstanbul, 1970-72

SÖZEN, M., **Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi**, İstanbul, 1981

SÖZEN, M., ve Başkaları, **Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan**, İstanbul, 1975

SÜSLÜ, Ö., **Tasvirlere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri**, Ankara, 1989

ŞAHİN, M., **Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları**, Ankara 2000

ŞAHİN, M., "Neue Beobachtungen zum Felsrelief von İvriz/Konya. Nicht in den Krieg, sondern zur Ernte: der Gott mit der Sichel", **Anatolian Studies**, Sayı:49, İstanbul, 1999, s.165-176.

TANIŞIK, İ. H., **İstanbul Çeşmeleri I-II**, İstanbul, 1943, 1945

TANPINAR, A. H., **Beş Şehir**, İstanbul, 1999, s.129133

TAŞLIKOĞLU, Z., **Trakya'da Epigrafi Araştırmaları I-II**, İstanbul, 1961, 1971

TUNCER, O. C., **Anadolu Kümbetleri I-II-III**, Ankara, 1986, 1991, 1992

TÜRKOĞLU, S., "Tarih Boyunca Karadeniz Erkek Kıyafetleri", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Program ve Bildiri Özetleri**, Ankara, 1991, s.163

USMAN, M., **Antik Devir Küçük Asya Evleri**, İstanbul, 1958

USMAN, M., **Antik Devir Küçük Asya Evleri**, İstanbul, 1958

V.G.M., **Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (Müceddet Anadolu Defteri 17/25)**, 596 Numaralı Defter, s.146, sıra 134

WYCHERLEY, R.E., **Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu**, (Çev. N.Nirven-N. Başgelen), İstanbul, 1986.

YEŞİLADALI, B., **Proje Hazırlama Klavuzu**, İstanbul, 2004

YETKİN, Ş., **Türk Halı Sanatı**, Ankara, 1991